

Med. for.
33

Med. for ^{18.}~~1745~~ b

MATHIÆ MICHAELIS SIKORA

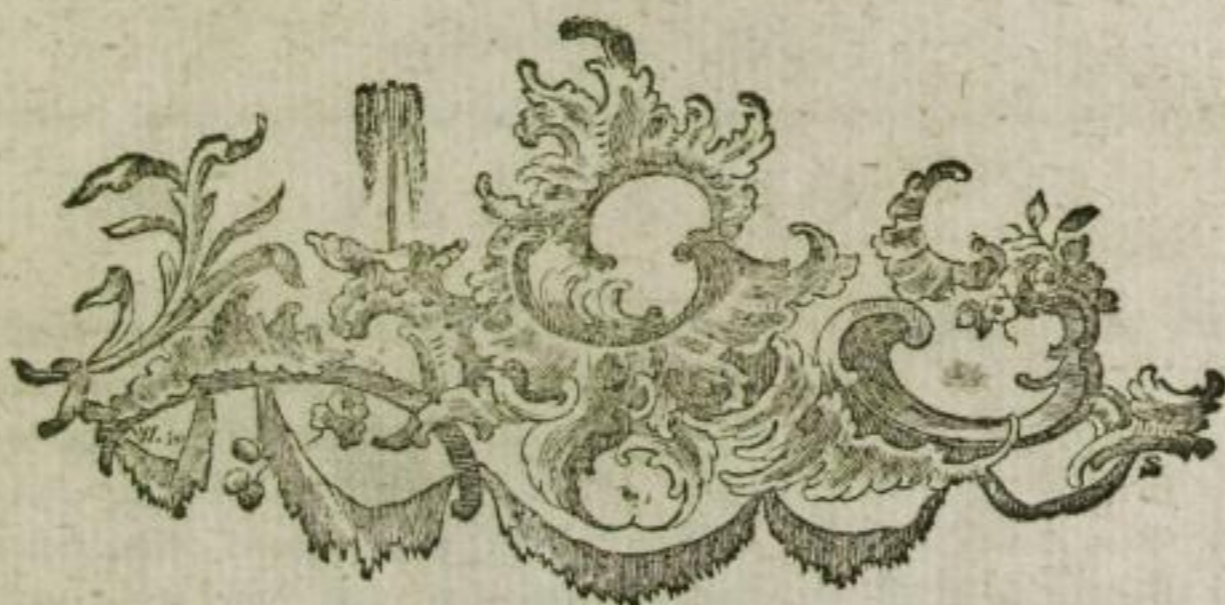
A. A. L. L. PHIL. ET MEDICINÆ DOCTORIS

CONSPECTUS

MEDICINÆ LEGALIS

LEGIBUS AUSTRIACO-PROVINCIALIBUS

ACCOMMODATUS.

NOTIS AUXIT

JOANNES DIONISIUS JOHN.

PRAGÆ ET DRESDÆ, 1792.

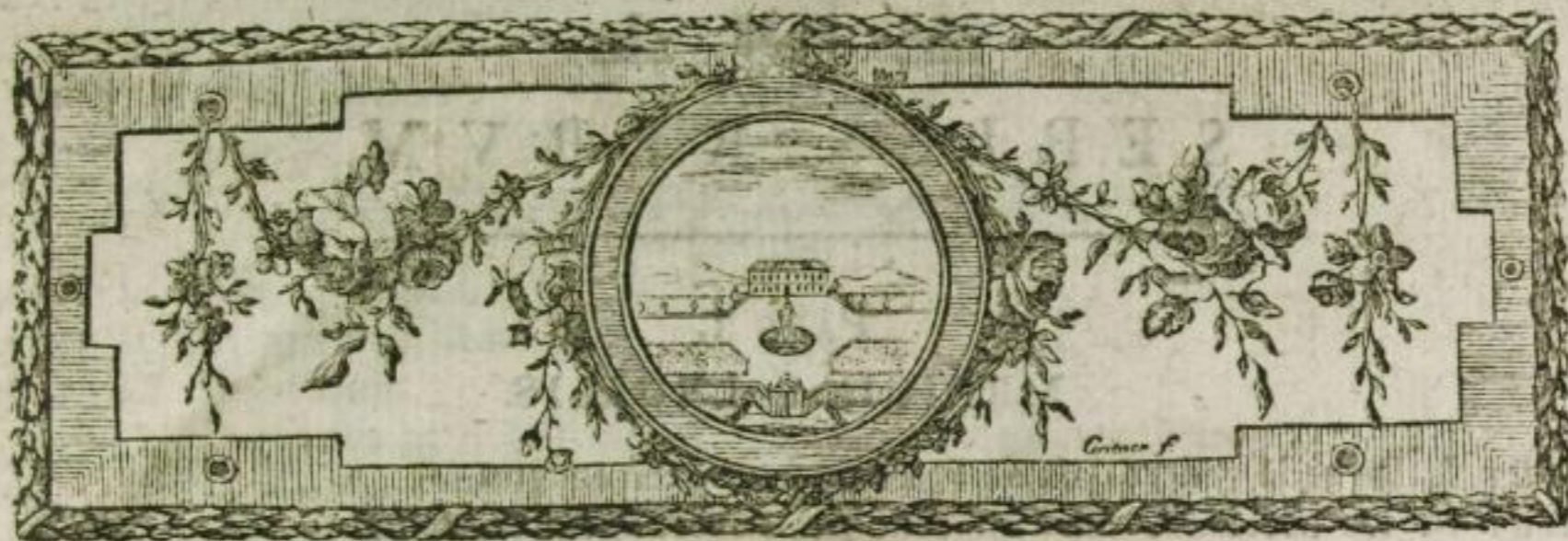
APUD FRATRES WALTHER.

10

MEDICINA
 LECTURAE
 ANATOMIAE
 DE ANATOMIA
 HUMANI CORPORIS
 AUCTOR
 JOHANNES WESALIUS
 M.D.LV.

JOHANNES WESALIUS
 DE ANATOMIA
 HUMANI CORPORIS
 LECTURAE
 ANATOMIAE
 M.D.LV.

CONSPECTUS
MEDICINÆ LEGALIS
 LEGIBUS AUSTRIACO-PROVINCIALIBUS
 ACCOMMODATUS.

PRÆFATIO.

Licet non desit numerus præstantissimorum in medicam legalem conscriptorum librorum, quorum copiam benevolentia Peril. ac Cel. mei Chem. & Botan. Prof. D. MIKAN *) viri mihi semper addictissimi obtinui, non inveni tamen, qui legibus nostris omnino accommodatus foret, quapropter laborem hunc, pro imbecillitate mea, in me suscipere decrevi, conscribendi hunc conspectum legibus nostris, id est: Codici Theresiano, Juri Canonico RIEGGERI, Juri Civili & Provinciali, Instructioni Archi-episcopalis Consistorii Pragensis &c. omnino accommodatum. Citationes quidem rarius adduxi, ne dissertationis volumen, alioquin jam magnum, ultro increaseret.

Vastissimam medicinæ legalis materiam a me extremis duntaxat labiis delibatam potius, quam pro rei gravitate pertractatam, præprimis circa medicinam veterinariam, concesserim facile, veniam tamen spero a lectoribus benevolis, cum in maximis voluisse sat sit; si vero utilitatis quid redundaverit saltem in studentes, si non in alios, omnino gaudebo. **)

A 2

SERIES

- *) Josephus Godofredus MIKAN, SS. Cæsareo-Regiæ Apost. Majestatis Consiliarius actualis sanitatis, in Cæsareo-Regia Universitate Carolo-Ferdinandea Pragensi, Chemiæ & Botaniciæ Professor Regius Publicus ac Ordinarius, Cæs. Regiæ bohemicæ œconomico-patrioticæ Societatis Membrum, & p. t. Facultatis medicæ Decanus.
- **) Quæ addit Editor hodie, non Authoritate sua, sed Authoritate legum Monarchiæ hæreditariæ Imperatoris Romanorum, revocando ad opus, quod nuper edidit sub titulo: *Lexicon der K. K. Medicinalgesetze*, sperans, saltem quibusdam prodesse posse.

SERIES RERVM.

PARS I.

MEDICINA LEGALIS.

- CAPUT I. De ea in genere, & de Personis hanc exercentibus.
 CAPUT II. De necessariis circa inspectionem & sectionem legalem.
 CAPUT III. De relationibus medicis, aut viso reperto.

PARS II.

JUS MEDICUM CIVILE.

- CAPUT I. Aetatum divisiones.
 CAPUT II. De excusationibus ob infirmitatem mentis, & corporis locum habentibus.
 CAPUT III. De graviditate, & gravidarum privilegiis.
 CAPUT IV. De partu vitali, maturo, legitimo, praecoci, ferotino, mortuo.
 CAPUT V. De gemellis, superfœtatione, partu primigenio, suppositio.
 CAPUT VI. De mola.
 CAPUT VII. De monstris.
 CAPUT VIII. De sexu ambiguo.
 CAPUT IX. De morbis fictis & celatis.
 CAPUT X. De mala medendi ratione.
 CAPUT XI. De mala pharmacorum conditione.

PARS III.

JURISPRUDENTIA MEDICO - ECCLESIASTICA.

- CAPUT I. De ea in genere.
 CAPUT II. De impedimentis ordines ecclesiasticos suscipiendi, & de causis officia ecclesiastica tollentibus, vel relinquentibus.
 CAPUT III. De molarum, monstrorum, hermaphroditorum, ac foetus immaturi baptizmate.
 CAPUT IV. De jejuniis ecclesiasticis.
 CAPUT V. De sagis & daemoniis.
 CAPUT VI. De verbis & factis irreligiosis.
 CAPUT VII. De autochirorum sepultura.
 CAPUT VIII. De sacra periculose decumbentium cura, & sacra synaxi in dubio mentis statu.
 CAPUT IX. De virginitate, & stupro violento.
 CAPUT X. De philtis & praegnantibus.
 CAPUT XI. De impedimentis matrimonii.

PARS

PARS IV.

JURISPRUDENTIA MEDICO - CRIMINALIS.

- CAPUT I.** De ea in genere.
- CAPUT II.** De vulnere lethali.
- CAPUT III.** De venenis.
- CAPUT IV.** De nociva ac dolosa vinorum & cerevisiæ adulteratione.
- CAPUT V.** De abortu.
- CAPUT VI.** De infanticidio.
- CAPUT VII.** De suffocatis, strangulatis, submersis, fulmine tactis.
- CAPUT VIII.** De reis in carceribus detentis, ac condemnatis ad labores publicos, & de ultimo supplicio.

APPENDIX.

DE JURISPRUDENTIA MEDICO - MILITARI.

- CAPUT I.** De jure medico-militari.
- CAPUT II.** De justis missionum causis, & a militia excusantibus.
- CAPUT III.** De militum impedimentis temporariis.
- CAPUT IV.** De justis quibusdam excusationibus circa militum officia.

DE JURE VETERINARIO CIVILI.

- CAPUT I.** De morbis ac morte pecorum dijudicandis.
- CAPUT II.** De evictionis causa, ac tempore.
- CAPUT III.** De equorum morbis.
- CAPUT IV.** De boum morbis.
- CAPUT V.** De ovium morbis.
- CAPUT VI.** De suum morbis.

PARS I.
DE MEDICINA LEGALI GENERATIM AGENS.

CAPUT I.

DE MEDICINA LEGALI IN GENERE, ET DE PERSONIS HANC EXERCENTIBUS.

§. I.

Scientia in principiis physico-medice fundata, in justitiæ administratione occupata, *Jurisprudentia medica* nuncupatur; & cum juris peritis in re dubia firmum fundamentum suppeditet, quo conclusio illorum innitatur, *Medicinæ forensis*, aut *legalis* nomine venit.

§. II.

Pro diversitate objecti, circa quod versatur, in varias dispescitur partes; alia *jurisprudentia medico-ecclesiastica*; alia *medico-civilis*; *medico-criminalis* alia nuncupatur: in his enim omnibus quædam occurrunt, quorum recta investigatio, atque dijudicatio, non nisi ex principiis physico-medice peti queat.

§. III.

Inspectionis vel sectionis legalis utilitatem, & necessitatem summam esse ex eo elucescit, cum, in omnibus casibus, ex scientia physico-medice eruendis ad relationes medicorum Juris Consulti sententias suas dirigant, hinc de fama alterius, pœnis corporis afflictivis, & in casu graviore de ultimo supplicio agant.

§. IV.

Eam jam Romanis in usu fuisse ex historiis habemus; ad quam, ut noscatur, an quis ex percussione, vulnere, veneno, vel alia læsione obierit, non tantum leges obligant, ^{a)} sed & S. scriptura hujus necessitatem haud obscure præcipit, ne inultus maneat sanguis temerarie effusus; exstat enim Exod. XXI. v. 12. Lev. C. XXIV. v. 17. Num. C. XXXV. v. 16. 35. qui hominem percusserit, ut inde moriatur, morte morietur. An autem *inde* mortuus sit, nec ne, inspectio cadaveris vix non semper docet.

§. V.

Requiritur vero ad casus medico-forenses rite dijudicandos, novisse corpus sanum, ejusque functiones; novisse morboſi a sano recessus; imo hujus diversos gradus; novisse rerum non naturalium, contra & præternaturalium in corpus humanum effectus; quorum omnium doctrinam historia naturalis, botanica, chemica, anatomica, physiologia, pathologia suppeditat. Ex his ergo disciplinis principia medicinæ forensi inservientia desumenda sunt.

§. VI.

^{a)} Const. Crim. Theres. Art. 26, §. 10. fol. 59.

§. VI.

Et cum medicinæ Doctores in his omnem paginam absolvere jure teneantur, hinc in casibus & controversiis medico-forensibus eruendis, ac determinandis eorum opera quam maxime utilis, sufficiens, necessaria, ac fide dignissima est.

§. VII.

In casibus tamen chyrgicis in medici defectu chyurgo, vel in litibus sexum sequiorem concernentibus obstetrici, artis suæ peritis, in relatione solis fidendum, sed in quæstionibus magis intricatis, nunquam his acquiescendum, nisi confirmatio medici accesserit.

C A P U T II.

DE NECESSARIIS CIRCA INSPECTIONEM, ET SECTIONEM LEGALEM. *)

§. I.

Medicus aut chyrgus a magistratu vel judice ad inspectionem vocatus, illico ad locum definitum sese conferat (dantur enim casus, uti: læsiones periculosæ; imminens in cadavere putredo &c. nullam dilationem admittentes, sed inspectionem molestam, dubiam, vel impossibilem reddentes) in testium judicialium & scribæ præsentia, illud tantum agat, quod res ipsa desiderat; nunquam tamen propria autoritate casuum similium investigationem aggrediatur, sed requisitionem magistratus vel judicis expectet.

§. II.

In vivis subjectis attendendum ne vulnus præpostere deligando, rudius investigando, aut ægrum examinando, ac ad multum loquendum cogendo in majus ac proximius conjicias periculum, ut ergo medici & chyrgi sit determinare, num æger talis inspectioni, ac examini legali par sit, nec ne, & cavere ne ob hæc necessaria medela, differatur, aut interrumpatur.

In vivente inspiciendo subjecto habeatur ratio honestatis, & verecundiæ, quæ nec in cadavere exulare debet, si sectio necessaria sit.

§. III.

Si sectio ex quadam causa detineatur, ita, ut putredo in cadavere dominetur, caute procedendum est; hæc enim corpus valide mutat, vel plane ab illa abstinendum, si major gradus putredinis adsuerit: nam nec medicus ad putridum tale cadaver cum dispendio fanitatis propriæ inspiciendum adigi valet.

§. IV.

*) Lex diversis temporibus, diversis etiam modis edita, hoc & sequens caput comprehendens legitur in meo *Lexicon der K. K. Medizinalgesetze* sub Articulo Augenscheinsbefund, secundum Böhm. Statthalterisches Dekret vom 13. July 1734, Patent vom 14. Sept. 1750, Theresianische peinliche Gerichtsordnung vom 31. Dez. 1768, R. II. der Beilage zum 1. Th. 26. Art. §. 17.

§. IV.

Ante Sectionem externa corporis facies consideranda, & durante inspectione visum repertum chartæ committendum est: ne quid oblivioni tradatur.

§. V.

Ad casus recte cognoscendos bene attendendi humores ex ore, aut alia cavitate, vel ex vulnere profluentes: hi enim sæpe intus factorum iudicia præbent, vel saltem suspicionem faciunt v. g. si ossibus capitis integris copia sanguinis magna ex aure profluat; investigandus etiam est locus, cui illapsus fuerit, an ibi eminentia quadam dura, nec ne.

§. VI.

In homicidio sectio ibi incipienda, ubi supponitur maxima causa mortis inveniendæ; ita si in cerebro sit, ablatis integumentis ossa cranii primo visitanda, an videlicet vulnus usque in substantiam cerebri penetraverit? quem locum tetigerit? ubi desierit? an extravasatio adsit? cujus simul designandus locus, quantitas, & qualitas, Porro si vulnus pectus penetraverit, locus externus numero costarum designandus est, aperto thorace (cavendum ne locus læsionis discindatur) vulneris figura, longitudo, latitudo, & profunditas ad pollices & lineas mensuranda, alia ad læsionem conferentia sedulo notanda, situs & constitutio omnium partium thoracis investiganda.

Demum si vulnus sit abdominis, locus externus secundum regiones designandus, aperto abdomine partes læsæ notandæ &c. ut ante dictum.

Vulnera sclopetaria si adsint, ob miros, quos formant sæpe gyros, majori cura indaganda sunt.

Profunditas vulneris non investigetur instrumento acuto, vel minus usitato, ne læsio augeatur, vel nova plane contingat: hanc enim ipsa sectio abunde docebit.

§. VII.

Inventa jam mortis causa, vel loco læsionis, tamen omnes reliquæ cavitates majores aperiendæ sunt: ut, an etiam alibi quid præter naturam inveniatur, appareat.

§. VIII.

In veneficio effectus veneni sedulo considerandi sunt: an corrosione? inflammatione? &c. nocuerit, & cautissime omnium viscerum, præcipue primarum viarum status considerandus est, sanguinis congrumati locus, & quantitas annotanda, & ab his, qui morti interfuerunt, symptomata ante mortem præsentia rescinda sunt.

§. IX.

Venena assumpta per illa symptomata, quæ potissimum producunt, vomitum puta, vel etiam dolentissimas dejectiones, pro maxima parte exterminantur de corpore, ut & per haustum fluidi cujuscunque, aut per humores in primarum viarum canali contentos, ita mutantur, ut pristinam suam faciem exuant; si tamen corpora quædam peregrina, ut particule veneni in ventriculo vel intestinis inveniuntur, in brutis tentanda sunt, & mineralia, ut arsenicum, carbonibus injicienda, quia fumum graveolentem, alliaceum spargunt,

gunt, vel alio etiam experimento chemico horum natura eruenda, etenim arsenicum præterea reductione in regulum, & cupri dealbatione cognoscitur. Consimilia in cobaltum cadunt. Acida mineralia cum adfuso liquore alkalino effervescent, & sub rectis enchiridibus salem medium suæ naturæ convenientem producant. Cum mercurio sublimato liquor alkalinus colorem flavum constituit; quandoque etiam venenorum portio quædam nondum deglutita, in inquirentium manus incidit, & pro documento esse potest.

Signa assumpti veneni vide sub capite de venenis.

§. X.

In infanticidio primo videndum, quo loco calido, tepidove, (imo potius frigido) infans repertus fuerit, tum ejus statura, firmitas, unguis, capilli (ut de ejus maturitate judicium ferri possit) lustrandi; fontanella, occiput, nucha, scrotum (si puer sit) bene considerandum, an in his nulla violentiæ vestigia adsint, uti & status funiculi umbilicalis; copia sanguinis in vasis præsentis; videndum an non fumo sulphuris, elichnii, aut alio acri, seu veneno in nares immisso, aut deglutito non obierit; an maculæ caruleæ forte in corpore præsentis violentiæ, aut partus difficilis effectus sint, & quam maxime an post partum infans vixerit investigandum.

Plura huc spectantia vide in capite de infanticidio.

§. XI.

In omnibus recensitis casibus sedulo attendendum, an non prius quædam partes internæ vitiatæ fuerint, aut aliud mortis indicium v. g. periculosus pectoris tumor, absconditus non fuerit.

CAPUT III.

DE RELATIONIBUS MEDICIS AUT VISO REPERTO.

§. I.

Cum medici, quod sub inspectione viventis, vel sectione cadaveris repererint, judicium sententiam laturo referre debeant, elucescit in eo ordinem quendam servandum esse, ne confusa relatio etiam judicem confundat.

§. II.

Quapropter in relationibus nulla ad rem non facientia, vel ad forum medicum non pertinentia, admisceantur, verba ambigua vitentur, omnia idiomate vernaculo, distincte, fideliter, exarentur, termini artis fugiantur, quod si fieri nequeat, per periphrasim expli-
centur.

§. III.

In viso reperto sequentia notanda veniunt: 1. medicum fuisse ad inspectionem requisitum, & a quo, eamque præsentibus testibus factam; 2. inspectionis tempus & locus; 3. nomen, sexus, ætas, vitæ genus (si notum) corporis habitus, statura &c. occisi; 4. pro viribus etiam diæta, valetudo præcedens, medicamenta, tempus & possibilitas applicandi auxilii; an neglectum; an perperam; aut recte applicatum fuerit; omnia sub curatione contingentia; symptomata post læsionem apparentia, uti & illa, quæ mortem accelerarunt. 5. si possibile

B

causæ

causæ prædisponentes, & excitantes; 6. tempus læsionis & mortis; 7. an læsus illo tempore, quo ei vulnus inflictum fuerat, in animi affectu vel ebrius fuerit; 8. omnia in corpore externe apparentia, plagæ, livores, tumores, vulnera, ictus, contusiones fracturæ; 9. situs corporis, quem læsus tempore læsionis habuit, instrumenti lædentis indoles, figura, pondus, applicandi modus; 10. partes læsæ, læsionisque status; 11. genus vulneris, figura, longitudo, latitudo, profunditas; 12. humoris effusi qualitas, quantitas, locus; 13. peregrina in cavitatibus inventa, cum sua indole per experimenta detecta, ita & præternaturalia ante læsionem præsentia; 14. status reliquarum partium; 15. in fine relationis omnibus perpensis iudicium indubium de lethalitate, morte &c. ferendum, additis rationibus cur ita sentiendum, vitatis in phænomenorum explicatione omnibus hypothefibus.

Si plura adfuerint vulnera, singula cum suo statu annotanda, & quale horum mortis causa fuerit, assignandum.

§. IV.

Si læsio quædam non mox suam indolem prodat, cautus sit medicus in prognosi suâ, donec symptomata magis suam naturam manifestaverint.

§. V.

In casu assumpti veneni præter superius memorata, sequentia assignanda sunt: 1. quæ ejus signa & effectus apparuerint; 2. an non illi a morbo potius in corpore præsentem dependeant; 3. cujus naturæ venenum fuerit; 4. quantum & quomodo porrectum fuerit; 5. an data quantitas suffecerit ad subjectum præsens enecandum; 6. expiscandum an non incongrua quædam medicamenta, aut male præparata, aut dosi majori assumpserit.

§. VI.

In infanticidio recens natorum addendum 1. an partus sit maturus, capillis, unguibus, corporis proportione adæquata instructus; 2. an funiculus umbilicalis recens, ligatus, abruptus, vel abscissus fuerit; 3. an vasa plena, an vacua reperta fuerint sanguine; 4. quam maxime status pulmonum describendus; 5. rationibus adjectis concludendum, an infans vivus vel mortuus natus sit, aut an violenta manu interierit.

§. VII.

In dubio quocunque rerum statu medicus iudicium suum suspendat, & rem decidendam collegiis medicorum tradat.

§. VIII.

Si læsio curationem admisit, hac peracta notandum: an æger sanitati pristinæ perfecte restitutus fuerit, vel quædam functiones depravatæ, aut sublatae manserint, an id vitio ægri, medentis, aut ex ipsa læsione factum fuerit, qualis opera, qualesque sumptus in curatione adhibiti fuerint.

PARS II.
JUS MEDICUM CIVILE.

CAPUT I.

ÆTATUM DIVISIONES.

§. I.

Quævis vitæ periodus, quo corporis & animi vires per se, suamque naturam evidenter mutantur, medicis & philosophis nomine ætatis venit, mutatio hæc ut plurimum numero septenario comprehendi solet.

§. II.

Aristoteles in libro de vita & morte generatim tres constituit ætatum gradus generales: Primum *Augmenti*, quo robur animi & corporis incrementum sumit. Secundum *Consistentiæ*, quo vires animi & corporis stant suo robore firmæ. Tertium *Decrementi*, quo utriusque potentia valide iterum extenuatur.

§. III.

Quævis ætas generalis alias suas continet subdivisiones ita Augmenti: *infantiam*, *pueritiam*, *adolescenciam*, quarum quælibet fere septenario annorum numero circumscribitur.

§. IV.

Infantia (quæ ab homine *fari* nescio suam sortitur denominationem) est vitæ periodus, qua homo cogitationes suas prompte proferre, & distincte alteri communicare, ob rationem immaturam, nequit, hinc infantes cum insipientibus comparari solent, & ad munia publica obeunda inepti censentur; durat infantia a nativitate ad primum septennium completum, quo tempore lacteis dentibus excidentibus secundarii propullulant.

Dantur tamen & ingenia præcocia, & alia stupida, ac tarda; quorum infantia in temporis spatium brevius, aut longius protrahitur.

§. V.

Pueritia altera primæ ætatis generalis periodus, primo septennio confecto ortum ducit, completurque in masculis altero peracto id est anno 14to in fœminis 12mo homines eo vitæ termino constituti *pueri* id est: *puri* seu *impubes* vocantur; usu rationis perfecto adhuc deflituti.

§. VI.

Adolescentia seu *Pubertas* est vitæ periodus, qua homo ad illum maturitatis gradum pervenit ut aptus evadat procreandæ suæ speciei; initium pubertatis jure nostro in 14tum annum, plena vero pubertas in 16tum completum cadit. In hac ætate constituti homines rationis, & judicii usus fiunt participes. *)

B 2

§. VII.

*) Kinder unter 14 Jahren können keine Zeugenschaft geben. Allgem. Gerichtsordn. v. 1. May 1781. Kap. 14. §. 140. Vide sub Art. Zeugen (Zu).

§. VII.

Signa pubertatis desumuntur ab annis, ex baptizatorum catalogo hauriendis; atque ex vultu, totoque corporis habitu provento, majori ejus robore, pilis in pudendis, & sub axillis excrescentibus, vocis mutatione quæ prius hircuitaliens, demum gravis, & aspera evadit.

Specialiora sunt: in sexu nobiliori lanuginis in mento excrescentia, in sexu sequiori mammarum intumescencia, & catameniorum profluvium; etiam mores hic considerandi sunt, qui tam notabilem patiuntur mutationem, ut homines aliquid prudentiæ præferre videantur.

Non tamen adeo strictis ætates circumscribuntur limitibus, variant enim pro temperamento, climate, victu, &c. inde fit, ut pubertatis tempus acceleretur in uno, retardetur (quod longe frequentius) in altero. Idem de usu rationis perfectæ valet, ita ut sæpe magis animi & corporis mutationem, quam numerum septenarium respicere oporteat.

§. VIII.

Ætas virilis a vigore nuncupata, ex jure nostro post quarti septenarii medium seu anno 24to incipit (quo etiam *Majorenes* declarantur) & durat in fœminis ad annos 49. & ultra, in viris ad 60. & ultra. Hic corpus jam determinatum acquisivit incrementum, & homo plenum rationis usum habet.

Exceptionem quandam patiuntur ætates judæorum: masculus enim completo 13 annorum & unius diei, fœmina 12 annorum & unius diei spatio, signis pubertatis simul præsentibus, nobiles declarantur, in alterutrius defectu pro infante habentur, donec signa sterilitatis præsentia sint, his non apparentibus, donec 35 annos & unam diem compleverint.

Majorenes vero hæbrei decimo octavo ætatis anno æstimantur.

§. IX.

Tertia ætas generalis seu decrementi continet *senectutem & ætatem decrepitam*.

§. X.

Senectus est hæc vitæ periodus, ubi vires animi & corporis decrescere incipiunt; ortum sumit in fœminis circa 50mum cum emansione menstrui fluxus (quod potissimum ita consuevit) in viris circa 63tium annum & durat ad annum 77mum aut 80mum. Ætas hæc animi vigorem adhuc aliqualem tuetur, sed vires corporis magis decrescunt.

Nam nunc felicior ætas

Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra senectus.

OVID. L. IV. Metam.

A morbis, curis, victu, laboribus, temperamento quibusdam evidentissime senectus præcox est. Aliis sero vires cadunt, hinc ætas hæc ex virium defectu, non annorum numero æstimanda est.

§. XI.

Ætas decrepita ab anno 77mo aut 80mo incipit, & tandem in mortem terminatur, homines in ea constituti, ob corporis & animi imbecillitatem infirmis, pueris, & insipientibus adnumerantur.

Ætatem

Aetatem 30 annorum necessariam esse Cardinali & Episcopo, 40 Abatissæ, 25. inchoati Presbytero, 23. Diacono, 22. inchoati Subdiacono, hujus fori non sunt.

§. XII.

Amortificationis terminos alios leges stabiliverunt, 70 enim annos absentiae*) posuit Jus Germanico-Civile (quibus expletis absens pro mortuo habeatur) forte innixum illo Psalmistæ: Dies annorum nostrorum sunt anni LXX. &, si tamen ultra vivere datur, LXXX. Psal. 90. Alios mortis terminos ipsa natura posuit incertos omnino, & formulæ neutiquam adscriptos, nam 115 & 120 & ultra annis vivere adhuc mortales historiæ docent, experientia confirmat.

CAPUT II.

DE EXCUSATIONIBUS OB INFIRMITATEM MENTIS ET CORPORIS LOCUM HABENTIBUS.

§. I.

Cum ob ætatem infantilem, puerilem, & fatuam senectutem, & ob morbosum encephali statum, rectum sensationum, atque rationis usum tales non habeant, sed potius phantasmata sua cum illis confundant, actiones liberas, utilesque præstare nequeunt, sed sibi aliisque noxii sunt, hinc tam personarum suarum tutore, quam rerum suarum curatore opus habent, nec durante tali statu sui juris esse possunt.

§. II.

Et cum pacta valida rectam rationem, veram rerum dijudicationem, & liberam voluntatem supponant, quibus maniacy, & prædicti omnes destituuntur, nullam pacti speciem valide inire,**) nec testes agere, b) nec ad promissa servanda jure adigi possunt, sed omnia cum illis acta irrita sunt, nullo minus officio publico præesse queunt.

B 3

§. III.

*) Pro civiliter mortuo a terris hæreditariis C. R. absens jam non habetur, cum quivis absque licentia absens in casu hæreditatis vel alterius acquisitionis vel debiti contracti per sic dictas edictales in valvis & nuntiis publicis duodecies citetur; incomparens vero jam eo ipso juribus suis privetur.

**) Diejenigen, welche ihrer Vernunft beraubt sind, können, wenn sie nicht heitere Zwischenstunden haben, in welchen sie die Rechte und Verbindlichkeiten des Ehestandes einsehen, keine gültige Ehe schließen. Allgem. bürgerl. Gesetzbuch vom 1. Nov. 1786. I. Th. 3. Hauptst. §. 28. und Hofdekret im Juli 1770.

b) Testes inhabiles sunt ratione carentes, maniacy, furiosi &c. Const. Crim. Theres. Art. 33. §. IV. fol. 89. ***).

***) Allgem. Gerichtsordn. vom 17. Jun. 1788. §. 124. quod intelligatur de jure criminali, sed etiam de jure civili actionis judicialis incapaces sunt. Zeugen kann nicht ein Narr, und Unbesonnener, der keinen Verstand hat, — ein Rasender, Furiosus, &c. Böhm. und Mähr. Stadtrechte v. 16. Oct. 1579. B. 61. §. 1. E. 7.; Verneuerte Landesordn. des Königr. Böhmen v. 10. May 1627. D. 13. Mährische Landesordn. v. 10. May 1628. fol. 84. Einem Wahnsinnigen wird das Zeugniß darum verboten, daß er aus Mangel und Zerrüttung seiner Wiß und Sinnen, die Wahrheit von der Unwahrheit nicht scheiden noch urtheilen kann, und daß er keine Sache ordentlich und rechtschaffen ausrichten mag. Wenzel des II. Bergrecht der löbl. Kron Böhmen, 4. Buch 12. Kap. quod jus montanicum vel anno 1230, 80, vel 95 editum erat. Vide Artic. Zeugen. Einem &c.

§. III.

Eandem ob causam nec testamentum facere, aut fidei cuiusdam aliquid committere tale est. Sed cum delirantibus in intervallis lucidis usus rationis redeat, eo tempore testamenti actus, & fidei commissio utique locum habere possunt, si attestatum medici de præsentia intervalli lucidi accesserit. *)

§. IV.

Ita & si infantes, pueri, senex fatuus, furiosus, maniacus, melancholicus malefactum quoddam extra intervallum lucidum (homicidium dolosum, si mavis, pone) commiserit, iuste excusandus est, si se talem fuisse præterita docuerint. c)

§. V.

Eundem censum meretur, si quis non quidem mente captus, sed adeo stupidus sit, ut sensu communi careat; quod in iis, qui a nativitate surdi ac. muti sunt, **) & nunquam ad rationis usum pertingunt, observare possumus.

§. VI.

Animi affectu valido agitatus v. g. si vehementi ira excandescat, eo magis, si ab alio ad hanc incitetur, in metu constitutus; vi valida, cui resistere non poterat, adactus, delicti eo actu perpetrati reus dici nequit: animi pathemata enim rationis usum pro tempore tollunt. ***)

§. VII.

Et cum ebrietas nonnisi pro brevi amentia ab omnibus justo habeatur, nunc dicta de ebrietate cum plena mentis alienatione conjuncta quoque valent.

§. VIII.

Morbi graves, causæ meditationem, atque loci mutationem impediens ægrotum in jus vocari non sinunt, sed causa differenda est, usque dum morbus profligatus fuerit. An vero hic morbus fictus vel verus sit, & in quo gradu adsit, declaratione medici opus est.

§. IX.

Nunc dicta ad pœnas corporum afflictivas transferri merentur, a quibus præterea vel in totum, vel pro parte, vel ad tempus excipiuntur infantes, & infantia proximi; (id est anno septimo propinquiores quam decimo quarto) impuberes; pubertati proximi (id est ante annum

*) Böh. und mähr. Stadtrecht. D. 42. §. 4., E. 4., E. 16.

c) Delicti incapaces sunt: ratione carentes, senes, ebrii &c. Constit. Crim. Theres. Art. 3. §. V. fol. 3.

**) Ein Tauber kann von gehörten, ein Blinder von gesehenen Sachen nicht Zeugniß geben. Böh. u. mähr. Stadtrecht. B. 61. §. 1., Böh. Landesordn. E. 7. Die Stummen und Tauben von Natur sollen kein Testament machen, es wäre denn, daß einer schreiben könnte. Stadtrecht. E. 5. Ein stummer Mensch, so sonst gesunden Verstandes, und von seinen Sachen mit dem Deuten und Weisen verständig befehlen könnte, kann seine Erbgründe in die Landtafel einlegen und einschreiben lassen. Böh. Landesordn. I. 15. Vide Zeugen, Testiren.

***) Zorn, Uebereilung und Jähe, — — sprechen zwar den Thäter überhaupt von der Schuld eines Mordes nicht frey; nach Umständen aber kann in solchen Fällen die Strafe dem noch gemildert werden. Allgem. Gesetz über Verbrechen und Strafen vom 13. Januar 1787. §. 91.

annum 16tum completum, nisi malitia suppleat ætatem); senes; fœminæ gravidæ; puerperæ; lactantes; menstruantes; morbis conflictati; inactivitate rationis præditi, ut in dormientibus, & noctambulonibus observatur.

§. X.

Ita & sententia publicata sistenda est, si fœmina condemnata gravidam se esse profiteatur, *) vel reus intermedio tempore usum rationis amiserit, vel in gravem morbum inciderit. d)

CAPUT III.

DE GRAVIDITATE ET GRAVIDARUM PRIVILEGIIS.

§. I.

Si propagatio generis humani ad conservandas in felici statu provincias, regna, utilis atque necessaria est, tum remotio omnium obstaculorum illi contrariantium non infimum in jure medico-civili obtinet locum.

§. II.

Silentio prætermitto polygamiam, tempestivum matrimonium, amoris, aut si mavis, veneris abusum, vires adeo confumentia, ut nullæ, aut debiles plurimisque morbis obnoxia sequantur proles, ea solum, quæ tam fœtui jam in utero hærenti, quam matri gravidæ noxia evadunt, memorabo.

§. III.

Etsi, quousque imaginatio valida, & inconsueta matris suum exerat imperium, necdum evictum sit, cum tamen ex hac orta averfatio, & terror, morbos fœtus, matrisque, & ipsum abortum post se trahant, itaque omnia, quæ illi ansam præbere possent v. g. monstra, & monstrorum simulacra, quæ in foro ostenduntur, a gravidis amovenda sunt. **)

§. IV.

Maxime cavendum ne ulla injuria reali, aut verbali, vel pœnis corporum afflictivis afficiantur: hæc enim embryonem, & ipsam matrem quandoque perdidisse visa sunt.

§. V.

Violentia externa gravidarum corpori, maxime utero illata, id multo citius præstat, unde verbera, contusiones abdominis, prostratio violenta in terram, criminales sunt contra gravidam actus, quin ob æque periculosos effectus, terror validus dolose incussus, aut ira studio procurata crimine non vacat.

§. VI.

Fœminæ igitur se gravidam esse asserenti fides habenda est interea, donec asserti falsitas per sufficientia, quæ statum contrarium indicare possunt, argumenta evidenter evincatur, sæpe enim sublæstæ famæ subjectæ mulieres: feudi consequendi: hæreditatis adeundæ: alimenti infanti acquirendi: pœnas corporis afflictivas fugiendi causa graviditatem simulant.

Pluri-

*) Böhm. u. mähr. Stader. T. I. Vide Schwangere Weiber.

d) Const. Crim. Theres. Art. 41. §. VI. fol. 122. **)

**) §. 66. u. 180. der Allgem. Kriminalgerichtsordn. Vide Strafurtheil.

**) Statthalterisches Patent v. 23. Sept. 1661. §. 10. Vide Bettler.

Plurimæ a contrario impregnationem dissimulare solent, hinc statum utrumque discernere multum interest.

§. VII.

Graviditas alia est *vera naturalis*, alia *vera præternaturalis*, alia *spuria*.

§. VIII.

Graviditas *vera naturalis* est, dum embryo in utero matris hæret; cujus signa sequentia habentur: 1. menstrui fluxus citra morbum absentia; 2. varia incommoda ut: carniæ fastidium, nausea, vomitus, appetitus insuetus, dolor capitis, vertigo, animi deliquia &c. 3. os uteri clausum, molle, & fere planum, ut digito tangenti oculi palpebris clausi sensum præbeat; 4. successivum abdominis incrementum, & uteri expansi in regione hypogastrica globi adinstar sensus, umbilici demum protuberantia; 5. vaginæ uteri elongatio & ampliatio; 6. motus embryonis statuto graviditatis tempore; 7. mammæ volumine successive auctæ, & serum lactis ex papillis subin ad finem graviditatis exstillans.

§. IX.

Alia instantis jam partus signa sunt: abdomen superne detumescens, iterum tumore in parte inferiore aucto, ad alvum & urinam deponendam stimulus, dolores dorsi & lumborum per intervalla supervenientes, intensitate & duratione perpetuo aucti, ordinario recurrentes, in quorum præsentia abdomen indurescit magis, & digito pudendis immisso os uteri in rotunditatem aperiri, & tendi sentitur, per quod rotunda vesica aqua plena protruditur, cessante dolore os uteri, vesica hæc, & abdomen paululum flaccescit, minus tenditur.

§. X.

Vera præternaturalis graviditas habetur, dum fœtus non in utero, sed vel in ovariis, vel tubis Falopii, aut in cavo abdominis hæret; cujus signa initio graviditatis nulla, aut obscura habentur, ubi vero abdomen in una parte tantum elevatur, motusque fœtus ibi manifestus adfit, nullâ mutatio, alias in vera naturali graviditate præsens in vagina & ore uteri reperitur, probabile est, fœtum extra cavum uteri hædere.

Attentionem meretur, si fœtus extra uterum, placenta in utero haberetur.

§. XI.

Graviditas spuria fit ob corpus quoddam peregrinum fluidum vel durum in utero vel extra eum hærens, uti sunt: mola, aer, aqua, & variarum partium excrescentiæ.

§. XII.

Signa ejus sunt: abdomen primis tribus aut quatuor mensibus increfcit adeo, ut graviditatem sexti mensis adesse credas, non adeo rotundum, sed molle & æquale est, umbilicus introtractus, motus fœtus nullus, collum uteri non nihil extensum, si causa in utero hæreat, sed os ejus immutatum manet, & alia veræ graviditatis signa absunt.

§. XIII.

Aer & aqua cum vera graviditate conjuncta maxime incautos decipere valent: hic enim motus fœtus non adeo notabilis est; sed os uteri attente consideratum veram graviditatem simul adesse, abunde docere STEIDELE statuit.

§. XIV.

§. XIV.

Licet hæc graviditatis signa simul sumpta, vel plura præsentia, probe expensa artis peritos haud fallant, attamen cum omnia non ubique adsint, vel ex morbo adesse possint, hinc seorsim sumpta nil docent; propterea ad graviditatem recte dijudicandam habendus simul aliquis ætatis respectus, an non fœmina impuber, aut senex sit.

Etiam lac in mammis præsens fallere potest: dantur enim mulieres, quæ vel frequenti suctu, vel molli frictione naturam irritando, lac sibi procuravere, imo nec in viris similia exempla desunt.

§. XV.

Sterilitas, quæ vivente marito prolis spem interceperat, impregnationem ante conjugis mortem factam suspectam reddere potest; forte etiam ipsius defuncti facultates corporeæ dubio momentum addere possent.

§. XVI.

Graviditate in initio dubia judicium differendum donec manifestissima signa apparuerint.

§. XVII.

Graviditatis terminus ultra 280 dies, salvo matre, & foetu, haud extendi solet, si exemplorum multitudinem consulamus, quod in finem noni mensis solaris cadit. Hanc durationem tamen veteres decem mensium spatio mensurarunt, lunares intelligentes, quorum decimus uterum onere suo levaret, ideo VIRGILIUS:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses. *Ecloga IV.*

Sape tamen fœtus diutius in utero detinetur, ad completum decimum *) mensem solarem, & ad undecimum, nec desunt exempla ad duodecimum & decimum tertium, e) in quibus attendendum ne fraus subversetur; hæc enim rariora sunt, & in his observationibus cum publico communicandis caute procedendum, ne furtivis amoribus, in præjudicium sæpe integritatis familiarum vergentibus, medicus patrocinari videatur.

CAPUT

*) Alle Kinder sind für ehlich zu halten, welche während der Ehe empfangen worden, das ist, welche im siebenden Monate nach der Trauung, oder im zehnten Monate nach des Vaters Tode geboren worden sind. Würde aber ein Kind vor dem siebenden Monate nach der Trauung, oder nach dem zehnten nach des Vaters Tode geboren: so sollen alle Umstände genau untersucht, und das Gutachten der Naturkundiger eingeholet werden, ob die Geburt so frühzeitig, oder so spät habe erfolgen können. Allgemeines bürgerl. Gesetzbuch vom 1. Nov. 1786. I. Th. 4. Hptst. §. 1.

e) Ad duodecimum mensem fœtus gestati exemplum infallibile indicat JOAN. PHILLIP. BURGGRAVIUS HALLERO in Epistola 10. Volum. 1. Epistolarum ab eruditis viris ad HALLERUM scriptarum Parte I.

CAPUT IV.

DE PARTU VITALI, MATURO, LEGITIMO, PRÆCOCI, SEROTINO, MORTUO.

§. I.

Homo in utero materno adhuc degens *fœtus* nuncupatur, exercitium vero potentiz vitalis illum ex utero expellentis *partus* dicitur, quo nomine etiam fœtus exclusus, aut sectione cæsarea eductus significatur.

§. II.

Pro diversitate mutationis a conceptu ad partum usque peractæ, partus vario nomine insignitur.

§. III.

Partus vitalis est, qui non vivus tantum editur, sed etiam propter organorum perfectionem vivere, & in vita potest conservari, qualis est fœtus septimo gestationis mense completo editus.

§. IV.

Partus vivus non vitalis est, qui ante septimum mensem completum vivus quidem excluditur, & exclusus per aliquot momenta, diesve in vita potest persistere, sed ob vires in organis deficientes, vitam continuare haud valet. Hic alias *immaturus, præternaturalis, abortivus* dicitur.

§. V.

Partus maturus, & perfectus est, qui fit consueto a natura destinato tempore, id est, circa finem trigesimæ nonæ, aut quadragesimæ hebdomadæ; seu ducentis octoginta diebus, vel novem mensibus solaribus finitis.

§. VI.

Partus maturus viribus firmis, corpore valido, decenter proportionato, pingui, unguibus perfectis, & capillis gaudet, ut plurimum ejulatu se prodit, mammas sugere, & se libere movere, si præternaturale quid non impediat, aptus, & a septem ad octo, imo sedecim plane libras ponderat.

Potest infans, absoluto licet novem mensium termino, debilis, flaccidus, & exiguus nasci, ut abortivus videri possit, putarique, ac si propter vigoris defectum in vita conservari non possit, cui tamen si præter magnitudinem ac robur nil deficit, legitimus esse haud negabitur, si simul debilitatis ratio in patre, matre, vel fœtu inveniatur.

§. VII.

Partus præmaturus seu imperfectus est, qui consuetum gestationis terminum non adimplevit; hic sensu strictiori inter septimi *) & noni mensis a conceptione finem contingit, legitimus tamen est, & quia non vivus tantum, sed & vitalis esse possit, privilegiis vitalitatis gaudet etiam, *præcox* audit.

In sensu latiori partus præmaturus cum abortivo idem est.

§. VIII.

*) Vide not. *) in fine Capitis præcedentis.

§. VIII.

In partu præmaturo magnitudo proportionata, & robur consuetum deficit, toto corpore rubor solito major adest, variæ partes minus perfectæ sunt, uti: unguis; capilli breviores, pauciores; ossa capitis molliora; fontanella magis hians; palpebræ subin arctius conniventes, quasi conglutinatæ; os, & nares veluti clausæ, minus prominentes; somnus adest solito magis protractus; respiratio & motus non tam facilis; parvus, debilisque vagitus, in sugendis mammis deficiens arte nutriendus est.

§. IX.

Fit partus præmaturus ob vehementia animi pathemata; vehementiorem abdominis, uterique concussionem; qualis subin in saltu, equitatione, ventione in rheda fit, vim externam applicatam; pharmaca drastica, hæmorrhagiam; convulsiones; variosque alios morbos tempore graviditatis affligentes.

Has causas applicatas non æqualiter partus præmaturi exclusio sequitur; nunc enim serius, nunc citius, nunc, ut in robustis, plane non contingit.

Dantur insuper gravidæ, quæ non tantum quandoque partum præmaturum excludunt, sed etiam sæpius determinato mense, nulla causæ applicatione abortum patiuntur.

§. X.

Partus adhuc *legitimus* sensu juridico dicitur, qui ex justo matrimonio provenit, sensu vero physico-medico partus vitalis, aut imaturus hoc nomine declaratur.

§. XI.

Partus *ferotinus* est, qui iusto a natura destinato tempore serius contingit, uti est decimestris *) &c. cujus exemplum capite præcedendi attuli. Notas partus legitimi habet, quin & robustior esse potest.

§. XII.

Causæ partum ferotinum efficientes esse possunt: parentum debilitas *naturalis*; a temperamento, ætate incongrua dependens, *præternaturalis*; per morbos acquisita, matris, foetusque valetudo adversa; inedia; tristitia protracta; quæ foetum alimento defraudant, foetus extra uterum gestatus; vel vivus vel mortuus.

§. XIII.

Exempla partus ferotini rariora sunt, & quædam illorum ideo forte ficta, cum tempus conceptus, raro determinari possit.

§. XIV.

Historias quæ partum quindecim, aut sedecim, & ultra mensium indicant, ad fabulas vel ad portenta amandare malle: foetus enim imperfecti, mortui, in utero matris diutius, ad annos etiam detenti, exempla circa graviditatis terminum nil evincunt.

§. XV.

Ætas partus secundum perfectionem corporis dijudicanda est: foetus enim incolumitate gaudens perpetuum capit incrementum, primis triginta post conceptionem diebus pisi adæquat magnitudinem; 60 nucis avellanæ; die 90. ad digiti longitudinem cum notabili partium distinctione

C 2

*) Vide asteriscum in fine capitis præcedentis.

functione explicatur; a die 120. ad 150. capitis ossibus imperfectis spithamæ longitudinem attingit; a die 210. ad 240. mediocrem adipiscitur magnitudinem; circa diem 270. tenelli corpusculum perfectius evolvitur.

§. XVI.

Contingit & sæpe mulierem *mortuum* in utero gerere fœtum, cujus causæ sunt: tristitia insolita; morbi matris v. g. epilepsia, hæmorrhagia, vis externa adhibita; motus corporis violentus, potus calidi; remedia emenagoga; defectus nutritionis; umbilicus contortus, & aliæ plures fœtum in utero enecare valentes.

§. XVII.

Signa fœtus mortui sequentia habentur: 1. causæ prægressæ fœtum enecantes; 2. abdomen proportionate non auctum, rugas formans, umbilicusque introtractus, 3. motus fœtus per plures dies nullus, 4. ex mammis flaccidis aquosi, ex genitalibus vero nigricantis, putridi humoris effluvium.

Hæc probabilitatem evincunt, non tamen facti certitudinem præbent.

§. XVIII.

Sæpe etiam fœtus primo obit in partu, quod noscitur ex partu protracto, laborioso, præternaturali; partis primo prodeuntis tumore molli, collabente; funiculi umbilicalis pulsu nullo; & signis vitalitatis non diu ante præsentibus; absentibus tamen signis putredinis.

C A P U T V.

DE GEMELLIS, SUPERFOETATIONE, PARTU PRIMIGENIO, SUPPOSITITIO.

§. I.

Non semper unicus & solus excluditur fœtus, interdum *gemelli*, *trimelli*, *quadrimestelli*, uno eodemque partu, licet nonnullis horis intercedentibus enituntur. Tergeminos Horatios, Curiatiosque fuisse ex historia romana habemus; ante paucos annos Prægæ exemplum simile in uxore Ianionis apud VV. PP. Crucieros cum rubra stella inservientis (quæ tergeminos peperit filios) se nobis obtulit; Prima Aprilis anni currentis, (i. e. 1780) quadrimestellos duos pueros, puellas duas, in binis placentis Prægæ peperit fœmina judæa, omnes vivas sat magnas proles, quæ tamen omnes quadraginta octo horis a nativitate elapsis interierunt. Septem infantes uno partu exclusos habent Acta Naturæ Curiosorum. f)

§. II.

Pro numero maturitatis ovulorum, & fœcundationis simultaneæ, uno congressu factæ gemelli, trimelli &c. generantur embryones.

§. III.

Quod si fœcundatio hæc distinctis amplexibus non longo intercedente tempore contingat, *superfœtationem* appellant, de cujus possibilitate authores concertant, & adhuc sub iudice lis est.

§. IV.

Mulierem gemellos utero gerere tantum in partu determinari potest, si uno fœtu enixo abdomen parum dētumuerit, durumque manserit, & accedente dolore nova vésica aqua

f) Decade 3. Anni 7. Observ. 210.

aqua distenta per os uteri protrudatur, quod ultimum tantum in gemellis diversis involucris inclusis contingit.

§. V.

In geminorum ac trigeminorum partu, quis illorum primo editus sit, attendendum est, atque statim signandus (hic enim jure *primogenituræ* gaudet) qua cautela neglecta nil certi determinari potest.

Apud hebræos hic ex gemellis jure *primogenituræ* gaudet, quem mater, aut obstetrix, primis septem post partum diebus *primogenitum* esse asseveraverit, quo neglecto, in hunc cadit, quem pater pro *primogenito* assumpserit; sed in gemellis post mortem patris natis, hæc locum non habent.

§. VI.

Primogenituræ prærogativa cadit etiam in gemellos sectione *cæsarea* obtentos, ille enim *primogenitus* habendus est, qui primus in manus chyrurgi incidit.

§. VII.

Fœtui *suppositio* jura legitimi non competunt, hinc suborta fictæ graviditatis suspicionem in graviditatem inquirendum, aut fœmina ad tempus partus usque custodienda est.

§. VIII.

Quod si de infante jam in lucem edito lis sit, signa partus peracti varietatem eruere sinunt, uti sunt: vagina uteri ampla; brevis; os uteri dilatatum; lochiorum fluxus; mammæ lacte copioso turgidæ; faciei pallor; abdomen rugosum; fœtus recens editi umbilicus etiam quid docere potest.

§. IX.

Disparent autem hæc post alicujus temporis a partu decursum, ut certi quid erui nequeat. Nam a similitudinis defectu, quod filius patrem, filia matrem haud referat, mendacii, fraudisque, ac imposturæ arguere debilis foret argumentatio.

CAPUT VI.

DE MOLA.

§. I.

Mola adesse dicitur ubi loco fœtus veri, massa informis haud animata utero geritur, & excluditur, modo quidem sola, modo cum fœtu conjuncta, modo ipsum fœtum, etiam rarissime, includens. g)

Partem vel totam placentam post partum in utero relictam, etiam in molam degenerare posse asserit STEIDELE.

§. II.

Differentiæ molarum multæ sunt: dantur enim molæ *aquosæ*; *vesiculares*; *carnosæ* & *vasculosæ*; instar sanguinis *congrumati* & *membranula* involuti; *carnosæ figuratæ*; quæ varias animalium *species* vel *partes* repræsentant, motusque alicujus capaces sunt; flatu turgidæ sive *ventosæ*.

C 3

§. III.

g) KERCKRING in Spicileg. Anatom. Observ. 95.

§. III.

Signa molarum diagnostica primis mensibus a signis graviditatis veræ non differunt; plane quando mola cum foetu conjuncta existit; cæterum tumor ventris adest admodum durus, minus tractabilis, major quandoque quam in vera graviditate, abdomen a compressione dolet, & in pubis regione pondus molestum observatur; moles uteri de latere in latus volvitur, motus nullus percipitur, mater languida redditur, & in cachexiam vel tabem incidit, completoque consueto gestationis tempore partus instantis signa absunt.

§. IV.

Cum molæ præsentia motus spasmodici quandoque adsunt, qui duri, renitentes, ac convulsivi sunt; ubi motus infantis molles, ac articulati deprehenduntur.

§. V.

Mulier tamen utero molam gerens quoad suam personam privilegiis gravidarum gaudet.

CAPUT VII.

DE MONSTRIS.

§. I.

Monstrum partus est, qui vel ratione universi corporis, vel quarundam tantum partium a forma ordinaria & naturali recedit, ita, ut etiam aliam præferre videatur speciem; hunc veteres *Ostentum*, *Portentum*, *Prodigium* appellabant: malum omen portendere sibi imaginantes.

§. II.

Fœtus humanus prorsus in aliam speciem mutatus, brutum penitus repræsentans, dari posse non admittitur; hinc historiæ tales ad figmenta, & fabulas referendæ.

Hominum cum brutis congressus sodomitici causam monstrorum præbentes, juste in dubium vocantur: homo enim sui simile non quoad partem, sed quoad totum essentiale progenerat.

§. III.

Quidam monstrum inter ac portentum distinguunt, *Monstrum* vocant ubi capite excepto omnes, vel quædam tantum partes brutorum æmulantur figuram, vel ubi omnes corporis partes naturaliter sunt constitutæ, caput autem speciem mutat humanam. *Ad portenta* referunt corporis totius vel partium quarundam *magnitudinem auclam*: ut in gigantibus; *imminutam*: ut in pigmeis; *numerum excedentem*: ut in bicorporeis vel bicipitibus; *deficientem* ut in acephalis, monoculis; *figuram mutatam*: ut in gibbosis, *nexum*; ut in illis, qui digitos concretos gerunt; *situm*: ut in illis, quibus partes quædam alio loco sitæ sunt, videre est. *h)*

Fœtui monstroso a figura humana etiam pro parte recedente, jura ex filiatione dependentia denegari non possunt.

§. IV.

Monstrum *bicorporeum*, duplici capite instructum pro duplici homine habendum est; ita etiam duplici instructo capite *monocorporeo*, ob duplicem animæ præsentiam jura ecclesiastica;

h) KANNEGIESSER Instit. Medic. Legal. §. LXXXIV. fol. 29.

flica; *bicorporo* unico capite instructo, ob duplex corpus uno ore nutriendum jura civilia duplicis hominis competere debere privilegia decidunt.

Plerumque monstra, imprimis difformia per abortum excluduntur, aut ante partum, aut brevi post intereunt.

CAPUT VIII.

DE SEXU AMBIGUO.

§. I.

Olim de *Hermaphroditis* multa! hodie ab omnibus fere prudentioribus negantur; videntur alias imposuisse *fœminæ* habentes clitoridem longitudine, nymphasque magnitudine monstruosa difformes, quarum hæc membri virilis, illæ vero testium obtinuerunt formam; vel viri tantum dicti hermaphroditi erant, præter hilum, cui nullus responderet uterus, nihil habentes; aut quibus scrotum vacuum, in medio contractum, vulvam repræsentaverat.

§. II.

Si genitalibus fœtus prorsus careret (quod tamen rarissime contingit) anatomici quasdam sexus notas derivare contendunt ab osse coccygis, costa ultima spuria, atque claviculis: istud nimirum masculis antrorsum curvatum, fœmellis rectum, illam istis brevior, his longior; atque has illis magis incurvas, his rectiores esse asserunt.

CAPUT IX.

DE MORBIS FICTIS ET CELATIS.

§. I.

Morborum simulatio non solum a mendicantibus malitiosis *) commiserationis excitandæ, sed etiam ab accusatis inquisitionis evitandæ, pœnæ prævertendæ, **) & ab aliis militiæ fugiendæ ***) causa interdum exercetur; imo dabatur scelestissimorum hominum genus, qui propter sanctimoniam opinionem, morbos fingeant, ut se celebriores reddant; verbo, damni prævertendi, lucrique captandi causa morbi simulantur, & dissimulantur.

§. II.

Morbi, quibus imponere solent simulantes, varii sunt: febris; dolor; ulcera; affectus soporosi; apoplexia; epilepsia; syncope; paralyxis; mania; melancholia; mentis stupiditas; ecstasis, dæmonia; surditas; aphonia; asthma; cordis palpitatio; calculus; fracturæ; cachexia; convulsio.

§. III.

Ut morbi ficti a veris discernantur, & a medicis, si opus est, rite judici referantur, horum signa pathognomica bene perpendenda, & cum simulatis comparanda sunt, videndo an diagnostica adsint nec ne, examinandæ sunt causæ, habitus corporis, ætas, dispositio, vita ante acta, morbi antecedentes, morbi duratio, tempus, magnitudo aut violentia, subjectum,

in

*) Vide Bettler. Es will ic.

**) Vide Wahnsinn.

***) Vide Reglement für die R. R. Feldwundärzte 1r Th. 12. Kap. S. 4., 13. Kap.

in quo morbus primario existit, effectus remediorum, nec pulsus, aut urinæ obliviscendum, ægerque sæpius diverso tempore visitandus est; maxime tamen peritia medici, astuta etiam detegere debet fraudem imponere studentis, videndo quæ ex actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus, motibus automaticis, in potestate hominis sint, & quæ non, v. g. in epilepsia admota luce vivida ex pupillæ constrictione veritas erui potest: hæc enim in vere epilepticis immobilis manet, contra in epilepsia simulata, ita & affectus soporosi ficti vim remediorum sternutatoriorum effugere non possunt. &c. &c.

Non morbos solum, sed & eorum status, periculique gradus judæis determinare sæpe necesse est: nam eorum dona ob mortem certo imminentem facta, etiam in hæreditate nullam partem habentibus valida sunt, sed morbo finito, mortisque periculo absente, dona hæc nullum obtinent locum, etiamsi æger demum ex alia moriatur causa. *)

§. IV.

Non tantum morbi finguntur, sed etiam, præprimis morbi matrimonium impediens (de quibus alibi) a muneribus publicis, vel societate humana excludentes, ut: morbi contagiosi, maligni, pestis, lues venerea &c. celari solent.

§. V.

Vere autem contagiosi illi morbi dicendi sunt, qui materiam morbi in ægris evolutam, & maligniorem redditam, ita subtilisatam sistunt, ut halitus maligni ex corpore ægri prodeuntes, a sano suscipi, & morbum similibus fere symptomatibus stipatum excitare queant. Hi autem morbi contagiosi in duo genera dispescuntur, quorum prius illos sistit, qui ex epidemiis universalibus oriuntur, subinde maligniores, & tandem contagio nocentes fiunt, multosque e vita tollunt, causis vero post modum sopitis cessant, nulla vestigia relinquunt, nec unquam redeunt, nisi ex similibus vel aliis causis iterum incenduntur. Alterum genus eorum est, qui specifico aliquo contagio nocent, & vel chronici sunt, vere sporadici dicendi, ut: scorbutus, scabies, venerea lues; vel acuti sæpe epidemici, raro sporadici, ut variolæ, morbilli, &c. †)

§. VI.

Contagium non tantum per res non naturales, medicis ita dictas, sed etiam per immediatum contactum, per vestimenta, supellectilia, vel per mercimonia, præsertim ex lana confecta communicari experientia docuit.

§. VII.

Contagium in morbis celatis suspicari potest, si merces, vel personæ ex infecto adveniant loco; si peregrinantes actu febre acuta laborent; vel ea paulo post corripiantur; vel si quid simile illis superveniat, qui mercimonia, supellectilia, & personas suspectas tractant. **)

§. VIII.

*) Et ergo medicus in occasiones venit, judæorum fraudes legum observandi. Has donationes inter vivos sic dictas ideo faciunt, ut post mortem hæreditas videatur parva, proinde evitentur taxæ judiciales, tributa sic dicta hæreditaria (Erbsteuer), & plura alia, quibus subjecti sunt, qui fraudem legis jam ob religionem ipsam pro peccato animæ agnoscunt.

†) LUDWIG. Volum. I. Part. II. fol. 205.

**) Vide Gesundheitsordn. 2r Th., Verbrechen (politische) §. 25. 26., Kontumaz. Pestordnungen.

§. VIII.

An dentur morbi hæreditarii, sunt plane, qui dissentiant, medici, an familiæ podagricæ, pthysicæ, calculosæ &c. quid docere videntur?

CAPUT X.

DE MALA MEDENDI RATIONE.

§. I.

Medici ob irritam curationem, & lethalem morbi eventum immerito culpantur, eorumque fama contra ejusmodi stultorum inculpationes (dantur enim malevoli, qui vel invidia ducti, vel ut justo medicos defraudent fostro, malæ curationis eos arguant) defendenda est, si morborum causæ atque effectus tolli nequeant (omnes enim morbi curabiles non sunt) aut si ab initio adeo neglecti, aut mala curatione, aut consimili diætâ adeo exasperati sint, ut nulla rationalis cura locum amplius habeat, dummodo medendi methodus artis regulis consentanea adhibita fuerit.

Ut judex exactissimam morbi descriptionem (rarissime talem expectandam) remediorumque applicatorum effectus collegiis medicorum ad decidendum an recte adhibita fuerint, nec ne, tradat, necesse est; quæ dein collegia caveant ne ex incompleta morbi descriptione, aut hypothefibus scholasticis, sententiam damnantem proferant.

§. II.

Culpa vero non vacant medici, si magis ob negligentiam errorem quendam in methodo medendi commiserint.

§. III.

Frequentissime hoc in passu ab agyrtis peccatur, qui pharmaca draffica, nociva cum valetudinis damno ac jactura indiscriminatim cuique, dosi justo majori propinant, & tamen, proh amentia! avidissime a vulgo expetuntur.

§. IV.

Sed hi in illicito versantur, &c. ex præscripto AUGUSTISSIMÆ IMPERATRICES MARIÆ THERESIÆ tolerandi non sunt, sed quam primum a physico circuli, aut civitatis (cujus etiam pseudomedicis invigilare officium est) deteguntur ad Cæsareo Regium Circuli Officium deferendi sunt, ut in tempore compefcantur. *k)*

CAPUT XI.

DE MALA PHARMACORUM CONDITIONE.

§. I.

Cum ad salutem recuperandam recta pharmacorum simplicium conditio, ut scilicet genuina, optimæ notæ, atque incorrupta sint, & compositorum ad præscriptas regulas præparatio, absolute requiratur; sic ubi pharmacopæus ob ignorantiam deceptus, vel avaritia ductus,

k) Sanitäts-Patent sub dato 10. April. Anno 1773. *)

*) Et plura mandata alia, quæ sub Art. Quacksalber invenienda sunt.

ductus, spuria vel adulterata coemerit, aut ex negligentia asservatione ea corrumpi siverit, aut compositorum præparationem male administraverit, aut carioribus omissis, viliora, inepta, aut scopo plane contraria substituerit, atque sic optato effectu ægrum & medicum spoliaverit, mercium similium ablatione, & si dolus accesserit, graviore mulcta afficiendus est. *)

§. II.

Si de malis ejusmodi medicamentis lis orta atque ad forum delata sit, illa ipsa tanquam corpus delicti actis adponenda, & a collegiis medicorum inquirenda sunt.

§. III.

A Pharmacopæorum discipulis innocuorum medicamentorum loco, drastica & deleria ex ignorantia data fuisse tristis docuit experientia: hi a pharmacorum dispensatione prorsus arcendi sunt, donec artis pharmaceuticæ sufficienter gnari fuerint, quod si tamen in eo, cum sanitatis vel vitæ jactura peccaverint, culpa ac pœna in ipsum pharmacopæum talia non impediens maxime recidit. **)

P A R S III.

JURISPRUDENTIA MEDICO-ECCLESIASTICA.

C A P U T I.

DE EA IN GENERE.

§. I.

In foro ecclesiastico multæ quæstiones ex principiis physico-medicis decidendæ obveniunt, nempe: de monstrorum baptizmate; de sacra Synaxi in dubio mentis statu; de juniorum ecclesiasticorum observatione; de sacra periculose decumbentium cura, de habilitate ordines ecclesiasticos recipiendi; de causis dignitates, atque officia ecclesiastica tollentibus, vel ea non auferentibus; de illibato virginitatis statu; de ingravidatione; de habilitate ad conjugium ineundum; de iustis divortii causis; de verbis & factis irreligiosis in dubio mentis statu constitutorum; de dæmoniis; atque de autochirorum sepultura, de quibus singillatim in ordine agere constitui.

C A P U T II.

DE IMPEDIMENTIS ORDINES ECCLESIASTICOS SUSCIPIENDI, ET CAUSIS OFFICIA ECCLESIASTICA TOLLENTIBUS, VEL RELINQUENTIBUS.

§. I.

A suscipiendis ordinibus ecclesiasticis arcentur lunatici, dæmoniaci, mente capti, cæci, muti, manæ, aut digito requisito destituti, insigni formæ, aut corporis deformitate, risum, aut horrorem commovente præditi, pigmæ, notabilem in modum gibbosi, aure mutilati, oculo

*) Vide Verbrechen (politische) §. 20. 21., Gesundheitsordn. I. Th. III., Apothekerprivilegien.

**) Gesundheitsordn. I. Th. III. §. 5.

oculo sinistro seu canonico carentes, leprosi, paralytici, epileptici, membro vel parte membri sponte mutilati.

§. II.

Sed si id casu, aut vi externa adhibita v. g. si in persecutione cuidam virilia amputata fuerint, acciderit, nullum ponit impedimentum. *l)*

§. III.

Si testiculi non in scroto, sed in sacculo peritonei celluloso latuerint, quod quandoque in recens natis, rarius in adultis observatur; scilicet quando nonnisi unus, vel nullus testiculus in scrotum descenderit, & tum *Monorchydes* vel *crypsorchydes* dicuntur, ac minime impotentes sunt, illud sacris ordinibus suscipiendis ineptos non reddit.

§. IV.

Et quemadmodum voluntaria corporis sui mutilatio honoribus atque officiis ecclesiasticis indignum reddit, ita & in iisdem jam constitutum munere suo privat. *m)*

§. V.

Quædam corporis vitia dignitates, atque officia ecclesiastica limitant tantum; *n)* mutilatus manu, si promotus fuerit in Abbatem, ab abbacia deponitur, *o)* presbyter, cui palmæ medietas cum duobus digitis est abscissa, missam non celebrat, sed cæteris sacerdotalibus fungi potest, *p)* cui oculus erutus est, sacerdotis jura præstanda non sunt. *q)* Presbyter, qui duello digiti partem amisit, ex Episcopi sui dispensatione in ordine suo dispensare potest. *r)* Sacerdos qui sine causa virilia sibi fecit abscindi, credens inde mereri, de Episcopi dispensatione officium, præter altaris ministerium exercere poterit.

§. VI.

Si quis ad majus malum evitandum, & mortis periculum arcendum, corporis sui mutilationem curationis ergo admiserit, dolo & culpa vacans, dignitatem atque officium merito retinet. *s)*

§. VII.

Corporis infirmitate ad tempus laborans, & dignitatem & beneficia sibi collata merito retinet, sed ab officii præstatione tam diu liber est, usque dum cum valetudine secunda in gratiam redierit, viresque ad munus suum explendum necessarias recuperaverit. *t)*

D 2

§. VIII.

l) Decret. pr. I. Distinct. LV. c. VII.

m) Canon. sanct. Apostol. XXII.

n) Decret. Gregor. L. I. T. IX. C. VI.

o) Decret. L. III. tit. VI. c. II.

p) Decret. pr. I. Distinct. LV. c. XIII.

q) Decret. Greg. L. I. tit. XX. c. I.

r) L. c. Cap. IV.

s) Decret. Gregor. L. I. tit. XX. c. V.

t) Decret. pr. I. Distinct. LV. c. XII.

§. VIII.

Licet recusare clerico, si tanta adsit debilitas corporis, & tale senium, quod officii sacri usum impedit, Episcopo vero, qui propter senectutem vult cedere non datur cedendi licentia, si ecclesiae suae necessarius vel utilis sit, *u)* sed coadjutor illi substituitur.

CAPUT III.

DE MOLARUM, MONSTROSORUM, HERMAPHRODITORUM, AC FOETUS IMMATURI BAPTIZMATE.

§. I.

Recepta apud Juris Consultos inter foetum animatum, & non animatum, est divisio, foetus *animatus* dicitur, dum motus ejus in utero percipitur; sed medice ac physice loquendo illa distinctio nullum meretur locum; vita enim hominis in consociatione mentis cum corpore consistit, quae consociatio primo conceptionis momento contingit, hinc illico foetus animatio adest, nam homo hominem, non quoad partem, sed quoad totum essentialia progenerat, essentia autem hominis in corpore & anima unitis posita est, proin frustra se torquent omnes illi, qui terminum animationis quocunque post conceptionem tempore tardiore quaerunt.

§. II.

Hanc foetus animationem luce meridiana clariorem esse agnovit salutis animarum studiosissimum Archiepiscopale Consistorium Pragense: dum enim de Baptizmo agit, *v)* sequentia proponit: Und mit diesem habt ihr alle unzeitige Geburten, wessen Zeit sie immer sind, sofern sie nur nicht augenscheinlich verfaulet sind *z.* zu taufen. Et alibi: wollen wir auch, daß die kleinsten unzeitigen Geburten, ob sie schon noch in dem Häutlein eingeschlossen, wenn sie auch nur einige Tage von der Empfängniß alt, und nicht augenscheinlich verfaulet sind, wie auch alle Monkinder, oder Mola, von euch getaufet werden.

§. III.

Requiritur quidem ut aqua capiti in baptizmo affundatur, in cujus impossibilitate alia pars principalis, ut pectus, humeri, aut nulla harum in conspectum veniente, praeter manum aut pedem, aut digitum, haec baptizanda erunt, conditionate tamen: Wenn du fähig bist, so taufe ich dich *z.* dum vero pars nobilis in conspectum venit, illi de novo baptizmus conferendus est adjecta conditione: Wenn du nicht getaufet bist, so taufe ich dich *z.* ut in citato antea libello.

§. IV.

Et cum saepe ovulum muliebri a semine virili impraegnatum in molam degeneret, etiam molas baptizandas, laudatum antea Consistorium Pragense praecipit, ut ex §pho 2. allatis, & sequentibus clare patet: Und nachdem das Häutlein, oder das Monkind (Mola) aufgeschnitten ist: sollet ihr selbes abermal bey dreyimaliger Eintauchung in ein natürliches Wasser

u) Decret. Gregor. L. 1. tit. IX. c. 1.

v) In Libello Unterricht für die Hebammen, An. 1771. *)

*) In Bohemia jam 24. Junii 1753. per legem Medizinalordn. 4. Abth. §. 11. Viennae 14. Decemb. 1769. & iterum Pragae 22. Martii 1770. promulgata erat Instructio.

Wasser, unter diesen Bedingnissen taufen: Wenn du fähig, und noch nicht getaufet bist, so taufe ich dich &c.

§. V.

Quod si mola, tunc multo magis monstrum, utpote a forma humana minus discrepans, sacro lavacro abluendum est: nam ab homine nil nisi hominem progenerari posse supra dixi.

§. VI.

Circa baptismum monstri bicipitis, uno cæterum corpore præditi sequentia in libello antea citato notata reperiuntur: im Falle ein Leib mit zwey Köpfen gebohren würde: müßet ihr die Mißgeburt in einem Kopfe ohne Bedingniß, im andern Kopfe aber mit Bedingniß taufen und sprechen: Wenn du nicht getaufet bist, so taufe ich dich &c. Sed cum sedes animæ in sensorio communi ab omnibus hodie medicis & physicis iusto flatuatur, & cum in duplici capite duplex sensorium commune, atque duplex sedes animæ, consequenter duplex anima reperiatur; indiscriminatim utrique capiti baptismum conferendum esse, quisque intelligere potest.

§. VII.

Monstra bicipitia, duplicique corpore instructa, tanquam duos homines consideranda esse, quis dubitat?

§. VIII.

Quid de baptizmo hermaphroditorum censendum sit, ex capite de Hermaphroditis patet: cum perfecti, qui sexum dubium reddant, non dentur, & si darentur, id essentiam baptizini non mutaret, hæc enim in imponendo nomine non consistit.

Si quis infantes judæorum necdum septimum annum egentes, a parentibus non derelictos, aut abjectos, sine consensu parentum baptizaverit, ad expensas, infantis apud christianos educandi, solvendas tenetur; cujus si incapax sit, infans in hospitali educandus est, & nunc similis baptizans multa mille ducatorum, & incarceratione duorum annorum puniendus, a quo tamen liber evadit, si attestatum medici, chyrurgi aut obstetricis declaraverit, infantem in summo periculo mortis fuisse, hancque certam expectandam habuisse. x) Hæc per transennam.

CAPUT IV.**DE JEJUNIIS ECCLESIASTICIS.**

§. I.

Infantes septimo a nativitate anno ad abstinentiam, adolescentes vigesimo primo completo ad jejunium obligantur.

§. II.

Dantur tamen causæ a jejunio excusantes; qua ratione non tenentur infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, labori valido addicti, senes decrepiti.

D 3

§. III.

x) Hofentschließung vom 15. Hornung, 1765. §. 1. *)

*) v. 9. Sept. 1781. Böhmische Gubernialverordn. v. 12. April 1782. und Hofdekret vom 24. April 1787.

§. III.

Dantur morbi quidam jejunia ecclesiastica minime tollentes, quin ad nonnullos minuendos, vel profligandos, hæc potius conferunt; uti v. g. qui a plethora originem ducunt, ob illos igitur ex præconcepta opinione jejunia detrectantes, erroris sui a medicis convincendi sunt.

§. IV.

Sed morbi ab humorum *catochimia* seu mala qualitate pendentes, cum magna virium prostratione conjuncti, jejunia minime ferunt, sed eorum observatione in pejus ruunt, & in talibus casibus a prudente medico dijudicandis atque in foro ecclesiastico pronuntiandis, exceptio a regula locum iustissimum invenit.

Caveat tamen medicus probus, ne dolosam morborum fictionem testimoniis suffulciat.

CAPUT V.

DE SAGIS ET DAEMONIACIS. *)

§. I.

Magia Deos intermedios seu *Dæmones* colendi, & ad quæcunque flectendi, ars & scientia ita dicta est; seu est accessus mentis ad satanam cum conatu, & fiducia, aliquid ab eo obtinendi.

§. II.

Magi quidquid amicis salutare, & gratum, quidquid inimicis exitiosum, quidquid ipsis utile & commodum dici poterat, id omne se effecturus esse haud difficulter rudi populo persuadebant, nam Deorum autoritate, & dæmonum ope, eorum operationes fieri receptum fuerat, utpote quod vincula noscerent eos sibi conciliandi.

§. III.

Nugas has risu dignissimas tam jus germanicum, quam Canonicum Austriacum, & sana ratio dudum refutarunt: nullam enim esse diaboli potestatem, eum nec evocari ab hominibus, nec in specie quadam comparere, nec pactum expressum, aut tacitum cum eo iniri posse Concilium Bracarense decrevit. y) Homines illi, qui in inquisitionem inciderunt, plerumque erant temperamenti melancholici, morbis hypochondriacis, & quadam dementia affecti, quorum confessiones ad deliria spectantes, nullam merentur fidem.

§. IV.

Si homines sanæ mentis in inquisitionem incidisse ponas, quod utique ob horrendam levissimorum indiciorum copiam, facile evenire potuit, tum exquisitissima, diuturna, & conti-

*) In Opere E. Ch. Westphals systematische Einleitung zur Kenntniß der besten Bücher in der Rechtsgelahrtheit und in den damit verbundenen Wissenschaften, 3. Aufl. herausg. von J. S. Gruber, 8. Leipz. 1791. *Conspectus præsens adeo recensetur „Der Verfasser — glaubt noch Hexen und Besessene zc. Quo jure Author vel Editor hoc dicere præsumat, vix intelligo, nisi ab uno alterove non libellum lectum sed tantum seriem seu titulum Capitum inspectum fuisse credam. Convincat vero Caput hoc quemvis, quid author noster de Sagis & Dæmoniacis senserit.*

y) Concilium Bracarense I. Can. 8.

continua tormenta (modus sane procedendi contra sagas ab omni ratione alienus) præsto erant, ex quibus secutas esse illas confessiones adeo mirum non est, ut non confitentes potius magiæ accusari debuissent. Pulchre hanc in rem sequentia adduci possunt: Pater Fridericus Spee Jesuita, vir eximius confessionarius in diœcesi Wirceburgensi & Bambergensi per plures annos disponendis ad mortem mulierculis imputatæ magiæ reis adhibitus, in hæc prorupit verba: *z)* Ego id cum juramento depono, me quidem nullam hæctenus ad rogam duxisse, de qua omnibus consideratis prudenter statuere potuerim esse ream.

Liceat mihi adhuc adferre, quæ in re tanti momenti nunc laudatus, & in hac materia expertissimus Pater porro adferat. *a)* Ea est, inquit: ut plurimum conditio torturæ, ut cum ultro, citroque, ea, quæ id genus vidi, legi, & audivi, apud me memoria pervolvō, decernere non possum aliud, quam, quod frequens & morale periculum innocentibus inducat, & Germaniam nostram impleat sagis, ac inauditis sceleribus. Et tandem concludit: omnino sentio cum ornatissimo quodam viro, & amico meo, qui sic loqui solet lepide, & vere: quid, inquit, tam sollicitè maleficos quarimus? Heus, inquit, iudices! ostendam exemplo, ubi sint! agite rapite Capucinos, Jesuitas, religiosos omnes, & torquete, fatebuntur; si adhuc obstinati sint, exorcisate, detondite: utuntur maleficio, obdurat eos dæmon, vos procedite, tandem dabunt manus. Tum si plures vultis, rapite Ecclesiæ Prælatos, Canonicos, Doctores, fatebuntur. Nam quid miseri, & delicati, qui subsistent? quod si adhuc plures vultis, vos ipsos ego torsero, & vos me deinde, non diffitebor, quod vos facti eritis, sic omnes magi sumus. Et iterum: *b)* sic sæpe mecum ratiocinari soleo, quod non omnes nos magi sumus, hanc unicam esse rationem, quod tormenta ad nos non attingant. Verissime quidam nuper inter scyphos, & ipse magni Principis inquisitor jactare ausus est, si sub suas manus & tormenta, vel ipse Pontifex veniret, sine dubio tandem se maleficum quoque esse confessurum.

§. V.

Providentiæ divinæ, atque virorum prudentissimorum, optimarumque in rempublicam partium operæ debemus, quod pyræ tandem ardere cessaverint, nec publica justitiæ administratio, in religionis, ac rationis humanæ dedecus, injustis cædibus commaculetur. Distædet meminisse, quantâ temporibus superstitionis mala, atque damna inde orta sint. In sola Lotharingia sæculo decimo sexto, nongentos homines sub sortilegii titulo, intra quindecim annos concrematos esse Nicol. REMIGIUS Ducis Lotharingiæ a consiliis intimis, quasi re bene gesta gloriatus est. *c)*

§. VI.

Maleficos homines venenis &c. aliorum valetudinem lædere, quin eos occidere posse, nulli dubio subjacet; nociva autem hæc nonnisi per immediatum contactum lædunt & physicam in corpus distans actionem (qualis in magia supponitur) locum non habere, a philosophis dudum demonstratum est.

§. VII.

z) In Libro sub titulo: Theologi Romani Dub. XXX.

a) In Libello aureo, sub titulo: Cautio criminalis de processibus contra Sagas Dub. XX, ad quæstionem quid de tormentis sentiendum sit.

b) Dub. XLVIII. arg. 4.

c) In tribus de Dæmonolatria libris Francofurti Anno 1697. editis.

§. VII.

De Dæmoniis Theologorum sententias impugnare aut inter se conciliare ad forum medicum non pertinet; at ex rerum non naturalium & causarum morbificarum ignorantia, plures pro dæmoniis falso habitas fuisse, manifestum est; phantasia corruptam; maniam, furorem uterinum, eclasim hysterica, catalepsi, motus epilepticos, variosque spasmodum rigidorum cum mentis alienatione, atque eclipsi conjunctorum species v. g. tetanum, emprosthotonum, apisthotonum, huc referre possum. Et nuperrime Viennæ dæmoniacus, sana ratione destitui judicatus, ad nosocomium stultorum delatus est.

Et jam Paulus ZACCHIAS Romani totius status ecclesiastici Protomedicus Generalis Innocentii X. Pontificis maximi medicus primarius de dæmoniis sequentia proposuit: *d)* Illi proprie dæmoniaci dicendi sunt, qui ex melancholice vitio, quo tanquam instrumento utitur dæmonium eos obsidens, in insaniam aguntur, *e)* illud præmonuisse præstat, multos & præcipue idiotas, & mulierculas, inter has autem maxime virgines, quæ jam ætate maturæ non purgantur, dæmoniacas existimari, cum tamen non sint. Et porro *f)* itaque dæmoniaci furentibus & insanis æquiparandi &c. Alibi *g)* Dæmonium corpus obsidens tamen præcedit semper corporis dispositio quædam ex melancholia, seu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad insaniam concitat. *h)* Ad quod etiam probandum facit, quod etiam dæmoniaci, & a malo spiritu obsessi post exorcismos & Ecclesie præces naturalibus auxiliis, & remediis juvantur, *i)* facit insuper ad hoc ipsum evidentius probandum, quod de Saul in Sacris recitatur Reg. Lib. I. c. 18. qui ex pulsatione citharæ per manus Davidis quietem capessabat ex mali spiritus agitatione, quod remedium etiam si supranaturale pie existimandum sit, tamen naturalem habet causam.

§. VIII.

Ubi igitur ejusmodi incidit quæstio, ante omnia in illorum statum, qui pro dæmoniis habentur a medicis prudentibus inquirendum, atque an dolo malo se dæmoniacos simulent, aut an morbus, qualisve adsit, ex symptomatum collatione dijudicandum & in foro pronuntiandum est, non desunt enim exempla dæmoniacorum fictorum: ita in agro Linziano sutoris uxor 41. annorum Anna Maria ab annis retro 18. elapsis diabolo obsessa dicta fuit, Ecclesiasticis viris pietate, doctrinaque conspicuis id sancte testantibus. Anno 1772 die 5. Junii ex mandato Augustissimæ Imperatricis Linzio Viennam translata in Nosocomio HÆNIO commisso, methodo illi consueta tractata a dæmone libera evasit. Etenim se obsessam simulasse convicta & facta est. *k)*

§. IX.

Ad aliquem olim pro vere dæmoniaco declarandum sequentia desideraverunt criteria:
1. ut non solum per os, sed & per aliam corporis partem voce articulata, & distincta sermonem

d) In questionum Medico-Legalium Tom. I. Lib. II. Tit. I. Quæst. XVIII. Num. 3. Francofurti ad Mœnum Anno 1688 edito.

e) Quæstione eadem No. 4.

f) Quæstione eadem No. 11.

g) Quæstione eadem No. 13.

h) Quæstione eadem No. 15.

i) Quæstione eadem No. 16. 17. 18.

k) De HÆN Method. medendi Tom. XV. Cap. IV.

monem proferre possit. 2. Colloquia instituat lingua exotica; quam tamen nunquam didicerat. 3. Cogitationes aliorum hominum manifestet. 4. Sciat ea, quæ alibi aguntur. 5. Horrendas, insuetas ac præternaturales convulsiones, contorsiones, corporis in sublimi projectiones, rotationes, convolutiones peragat. 6. In suis agitationibus, cursibusque a nemine citra summum vitæ discrimen fisci possit. 7. Diras imprecetur Deo, Beatæ Virgini, Angelis, cunctisque Sanctis. 8. Furore summo ad lectionem divinarum rerum, ad auditum Dei, Sanctorum, rerumque sacrarum nomen, vel applicationem, ad exorcismos &c. incendatur, oportet. Horum possibilitatem, ac distinctionem a malo dolo determinet, qui valet. *)

CAPUT VI.

DE VERBIS ET FACTIS IRRELIGIOSIS.

§. I.

Non solum delirio acuto, & chronico, sed etiam majori melancholiæ, & mali hypochondriaci, aut hysterici gradu laborantes, subinde verba stulta, ac irreligiosa effutiunt, factaque leges humanas, atque divinas impugnantia, & sibi, aliisque noxia, nisi cohibeantur, committere valent.

§. II.

Sed cum in similes rationis usus non cadat, nec in his semper locum habeat, nec verba, nec facta sapientia ab illis expectanda, nec insulse dicta, stulteque facta iis imputanda multo minus puniendæ sunt: hic enim non pœnis corporis afflictivis, aut ultimo supplicio, sed miserorum custodia ac curatione opus est. **)

§. III.

Non tamen penitus homines blasphemi nullo vel modico rationis usu præditi (licet impossibile esse videatur, ut blasphemia cum sana ratione combinari possit) a pœna liberantur, sed in tantum, in quantum ætas, aut intellectus patitur, puniendi sunt. Ebrietas & ira in hoc delicto neminem quidem excusat, pro re nata tamen mitigationem admittit. †)

CAPUT VII.

DE AUTOCHIRORUM SEPULTURA. ***)

§. I.

In crimen *autochiria* incidunt, qui sibi ipsis dolose, id est ex professo violentas manus injiciunt; pro autochiris itaque habendi non sunt, qui ex infania; ex vi morbi; melancholico-

*) De hoc capite sancita vide Zauberei, Blutsauger, und Aberglaube.

) Wer die Vernunft auf den Grad verläugnet, um den Allmächtigen an öffentlichen Orten, oder in Gegenwart anderer Menschen, durch Reden, Schriften, oder Handlungen freventlich zu lästern, ist als ein Wahnsinniger zu behandeln, und in dem Tollhause in so lang gefänglich anzuhalten, bis man seiner Besserung vergewissert ist. **Allg. Gesetz über Verbrechen und Strafen, vom 13. Jänner 1787, 5. Kap. S. 61.

†) Const. Crim. Theres. Part. II. Art. 56. §. II. fol. 165.

***) Vide Verbrechen, (Kriminal-) Selbstmord.

lancholia; aut plane casu improvise; sibi vitam adimunt, nec ignominiosa, aut minus solennis contra illos sepultura decernenda est.

§. II.

A latronibus atque sicariis interfectorum, & in autochirorum habitum positorum exempla non desunt, hinc in dijudicanda autochiria circumspecte agendum est.

§. III.

Si quis se ipsum necaverit, & mentis status dubius sit, corporis mortui sectione legali opus est, an forte in encephalo nil præter naturam, ac in reliquis partibus nulla melancholice, aut manice signa, ut: fontica viscerum obstructio, & coalescentia, humores atrabiliarii, calculi biliarii, inveniuntur videndum, & a medico referendum. *m)*

§. IV.

In dubio, an quis sine, vel cum dolo se occiderit, mortem sine dolo accidisse præsupponendum est. *n)*

§. V.

Ubi vero in autochiris nulla delirii signa apparuerunt, sed vel homines perditissimis moribus præditi, aut malefici majus supplicium effugiendi scopo, se ipsos quacunquæ ratione necaverint, tunc utique pro autochiris habendi sunt.

§. VI.

Cumque iudici in cadavera sua etiam morte in reatu decessorum sævire sit permissum, multo etiam magis de crimine convicti, & confessi, manus impias sibi met ipsis inferentes, erunt plectendi pro delicti varietate.

§. VII.

Cave tamen, ne pro autochiris promiscue habeas mortuos repertos omnes, vulneratos, laqueo suspensos, in aqua submersos, apoplexia, catarrho suffocativo, syncope, peste, frigore, abscessus, vel vasorum ruptura, vel morte quacunquæ alia subitanea interemptos.

§. VIII.

Circa vulneratos inquirendum an vulnera vivo, vel mortuo sint inflictæ; homo num vivus sit vulneratus cognoscitur: vulnera si in ambitu suo rubra, & cruenta fuerint, livida enim & sicca apparentia post mortem fuisse inflictæ indicium præbent.

Sed ut inter læsionem, & mortem longum tempus non intercedat necesse est: nam vulneris vivo inflictæ labia, sensim & sensim etiam livida & sicca evadunt.

§. IX.

Num vero morbo quis autochirice suspectus obierit, ex viscerum principaliorum indagine eruendum, ita v. g. apoplexia aliquem esse exstinctum potissimum cerebrum signum præbet.

Reliqua autochirice vero, aut falso suspicata signa vide sub capite de suffocatis, aqua submersis, fulmine tactis.

CAPUT

m) Missiv 15. Sept. 1752.

n) Const. Crim. Theres. Part. II. Art. 93. §. 4.

CAPUT VIII.

DE SACRA PERICULOSE DECUMBENTIUM CURA, ET SACRA SYNAXI
IN DUBIO MENTIS STATU.

§. I.

Ut ægroti consanguineos, curatores vel dominos, de morbi periculo in tempore modeste admoneat, nec temerariis promissis inanem illorum spem alat medici officium est, ut scilicet tam respectu sacrorum, quam fortunarum suarum *) ea procurare possint, quibus factis opus est.

§. II.

Si ægroti vel eorum consanguinei &c. licet admoniti nimium tardi, incurii, atque salutis suæ negligentès, non confessi fuerint, medico id animadvertente ter tantum ægrum invisere licet, alias enim lege cæsarea **) illi per trimestre praxis omnimode interdicitur.

§. III.

Sed sacrae synaxeos privatio culposa aut damnosa non est, imo nec eam exhibere convenit, si æger delirio acuto, vel chronico perdurante laboraverit, rectus enim ejus usus, mentem sanam religionisque plenam supponit.

§. IV.

Accidit quædam in febribus acutis, male judicatis, ut brevi morituris mens aliquo tempore redeat, aut adsunt deliria periodica longiora intervalla lucida habentia, his in casibus ægrotus a sacrae cœnæ usu haud excludendus est, deliriorum autem intermissiones a medico optime dijudicari, atque adstantibus in tempore indicari possunt, & debent.

§. V.

In morbis, in quibus deglutitio impossibilis, ut in quibusdam anginae speciebus, aut ubi omnia per superiora, ut in vomitu, ileo, cholera, ejiciuntur, exhibitio Eucharistiæ ne tentanda quidem est. Cæterum eam exceptis nunc dictis casibus hora quacunque diei viatici ad instar exhibere convenit, secus, si æger in evidenti mortis periculo non sit, non nisi jejuno datur.

E 2

CAPUT

*) Ut admoneant medici periculose decumbentes ad conficiendum testamentum, mandat *Gesundheitsordnung* 1. Th. §. 7.

Chirurgis militaribus mandatur in *Reglement* 1. Th. 2. Kap. §. 27. & *Akademie* 2. Th. 4. Kap. §. 27.

**) Hofdekret vom 24. Dez. 1751, 9. März 1754, 28. April 1759, 9. Jänner 1764, *Gesundheitsordnung* vom 2. Jänner 1770 §. 3., 26. April 1771, 25. Sept. 1779. Vide *Sakramenten*.

Chirurgis militaribus id mandatur per *Reglement* 1. Th. 2. Kap. §. 27., 2. Th. 3. Kap. §. 4., 5. Kap. §. 8., 8. Kap. §. 2., & *Statuta Academiæ C. R. Josephinæ chirurg. mil.* vide *Akademie* 2. Th. 4. Kap. §. 27.

CAPUT IX.

DE VIRGINITATE ET STUPRO VIOLENTO.

§. I.

Virginitatis nomine statum corporalem feminae, nec dum virum expertae, intelligimus.

§. II.

De virginitate laesa, aut integra, tam in foro ecclesiastico, quam in civili saepe confurgit quaestio, dum nempe 1. persona deflorata pro repudio aut obtinendo, aut declinando, virginitatem praetendit integram, 2. quando non vitata, propter spem matrimonii, vel dotis, virginitatem simulat laesam. 3. Quando stuprationis violentae aliquem agere cupit reum.

§. III.

Signa, quibus virginitas praesens dignoscitur sequentia habentur: 1. est *hymen* seu ruga valvulosa, perforata, ex cute, atque epidermide facta, in vaginae ostio, ab inferiore ac posteriore ejus parte ad urethram usque extensa, in recens natis ut plurimum circularis, in impuberibus rotunda, in maturioribus vero falcata esse solet, solique homini data est; 2. est vaginae rugositas, humiditas, & arctitudo, atque inde pendens dolorifica viri admissio: quoniam fibrae hae nunquam adhuc a mentula expansionem passae fuerunt; 3. partium genitalium post primam coitus admissionem cruentatio, intumescencia, inflammatio, quae tamen nonnisi paucis diebus durant, postea vero factae deflorationis signa esse cessant; 4. os uteri clausum.

§. IV.

Hymenis sola absentia, vel praesentia essentiale, & infallibile virginitatis signum praebere non potest: quoniam vel in ipsis praegnantibus superstes saepe deprehenditur, laxior enim quandoque ab intrusione membri virilis non rumpitur, sed dilatationem admittit; vel absque maris amplexu ex causis innumeris aliis, ob suam tenuitatem, mollitiem, ac laxitatem, saltu, gressu repentino, equitatione, casu, in adultioribus statu morbofo, ut humorum acrimonia; irroratione menstruorum continua, vel nimia, fluore albo, digitis, aut petulantia lasciva quacunquae alia, facile destruitur.

§. V.

Vaginae arctitudo etiam variare solet, 1. ratione aetatis, 2. ratione temperamenti humidioris, ficcioris, libidinosioris 3. ratione conformationis, 4. ratione praecedentis fluxus menstrui, 5. ratione morborum v. g. fluoris albi cachexiae, cacochimiae, chloroseos.

§. VI.

Hae arctitudo ad maris cujusvis mentulam eadem ratione se non habet, mentularum enim crassities, forma & longitudo differt, hinc 1. arctitudo haec non semper destruitur evidenter uno alterove congressu: partium quippe harum vincula non motu solvuntur impetuoso, sed placido, iterato, successivo dilatationem admittunt. 2. Ad pristinum potest redire tonum, fibris nempe per diuturnam a venere abstinentiam restitutis; imo id natura non ferente versutae mulieres artis auxilio, remediis nempe adstringentibus facere norunt.

§. VII.

§. VII.

Partium genitalium cruentatio dolorifica in primo statim congressu, a dilaceratione vasorum *hymenis* provenit; hujus in sacris litteris *Deuter. Cap. XXII.* mentio fit; sed nec hoc signum universale est: quoniam non in omnibus *fœminis* observatur, 1. non in illis, quarum genitalia laxa existunt, 2. in iis, quæ casu &c. *hymenis* rupturam passæ sunt; 3. etsi hæc cruentatio in coitu observetur, tamen signum infallibile non suppeditat: dantur enim *fœminæ*, quæ non in primo tantum, sed secundo, tertio, imo sexto coitu sanguinem profundunt, nempe natura arcte nimis se contrahente, aut imminente fluxu menstruo nuptias celebrant, ut taceam, quæ fraudibus effusionem sanguinis simulant; hinc respectus habendus est membri virilis ad amplitudinem vaginæ.

§. VIII.

Itaque ex signis hisce collective etiam omnibus sumptis *fœminam* illibatam, vel violatam, probabiliter tantum renuntiandum esse luculenter apparet.

§. IX.

Alia virginitatis signa, quæ ex colli dimensione, vocis mutatione, apice & pinnis nasi, mammis, earumque papillis, oculis, carunculis myrtiformibus, urina, pilis pudendorum, pulvere gagathis assumpto, *femini* portulacæ vel *lapathi* suffitu desumuntur, tanquam anilia merito prætermittenda duxi.

§. X.

Tenerioris ætatis corpora, a quacunque vi illata citius patiuntur mutationem, hinc læsæ virginitatis signa in tenæi puella violata certius relinquuntur, quam in proveciori ætate constitutis.

Quod congressum *fœcundum* major excipiat corporis mutatio, quam sterilem, notissimum plane est, quam vide Capite de graviditate. (i. e. III. P. I.)

§. XI.

Stuprum violentum ex debilitate accusantis, atque robore accusati inter se probe comparatis, an locum habere potuerit, nec ne investigandum est: *fœminæ* enim debili a viro robusto vis inferri potest, at a viro debili, imo etiam æque forti, *fœminam* valentem contra sui voluntatem sine adiutoribus comprimi posse, probabile non est: *fœminæ* enim penis immisionem multis modis impedire, quam viro invitæ intrudere, facilius est. *)

E 3

§. XII.

*) Nothzucht begeht derjenige, der eine Weibsperson in der schändlichen Absicht sie zu mißbrauchen, durch gewaltthätige Mittel, oder durch Gehülfen seines Lasters auffer Stand setzt, seinen sträflichen Begierden Widerstand zu leisten, und der sie dann in einem solchen gewaltsamen Zustande wirklich mißbraucht. §. 130.

§. 132. Die Strafe der Nothzucht ist im ersten Grade anhaltendes hartes Gefängniß und öffentliche Arbeit, welche nach dem Grade der angewandten Gewaltthätigkeit, oder des der Gemißbrauchten zugesügten Schadens, zu verschärfen ist. Der beleidigten Weibsperson, welcher ihr Recht wegen der Genugthuung und Entschädigung vorbehalten bleibt, ist zugleich auch eine dem Vermögen des Verbrechers angemessene reichliche Versorgung zuzuerkennen. Allg. Gesetz über Verbrechen und Strafen vom 13. Jänner 1787, 5. Hauptst.

§. XII.

Possitne vir coire cum fœmina dormiente, quin illa evigilet, quæstio est, cui plerique negative respondent; interim tamen ex somno profundo vel naturali, vel a lassitudine, aut etiam ebrietate, imo (uti recentissima in Galliis docent facinora) a narcoticis datis, nec minus ex affectu soporoso, per quemcunque morbum inducto, tam difficilis sæpe est expergefactio, ut arduum non sit, in affirmativam abire sententiam.

§. XIII.

Signa stupri violenti cum virginitatis læsæ signis coincidunt, nisi quod quandoque excoriatio, inflammatio, dilaceratio, aut alia partium genitalium læsio crurum subin etiam distractio præcipue in impuberibus appareat, quæ omnia eo vehementiora sunt, quo major statura fuerit mas respectu fœminæ, aut si ea a pluribus constuprata fuerit; sed etiam plurima ex his longiori intercedente temporis spatio disparent.

Non desunt etiam exempla, quæ a stupro violento mortem ipsam secutam esse docent.

§. XIV.

In fœminis viri congressum jam sæpius passis, nulla dantur stupri violenti signa certa. In inspectione tali ab artis peritis instituenda, muliebria quoad singulas partes in loco lucido oculis lustrentur, & interiorum status modesta digitorum applicatione investigentur.

§. XV.

Abominabilis *Pæderastiæ* perpetratæ signa conjecturalia tantum (cum & ab aliis causis proficisci possint) intertrigo; excoriatio; inflammatio; fissuræ; excrescentiæ in illis locis, sphincteris laxitas; & intestini recti prolapsus sunt. *)

CAPUT X.

DE PHILTRIS ET PRÆGNANTIBUS.

§. I.

Remedia amorem determinatum erga personam quandam excitantia, *philtorum* nomine vulgo insigniuntur, alias *poculum amatorium* dicta.

§. II.

Venustas, juvenus, familiaritas, virtus, atque officiosa urbanitas in utroque sexu amoris conciliatrices sunt; & amorem amore conciliari cæteris paribus verissimum est; an non divitiarum obtinendarum spes his adscribenda?

§. III.

A diætâ lauta, vino generoso atque otio venerem excitari, & sine his illam frigere, jam veteribus notum erat.

§. IV.

*) Wer die Menschheit in dem Grade abwürdiget, um sich — — mit seinem eigenen Geschlechte — fleischlich zu vergehen, macht sich eines politischen Verbrechens schuldig. §. 71. §. 72. Ist das Verbrechen so begangen worden, daß dasselbe öffentliches Uergerniß erregt hat, so ist zur Strafe Züchtigung mit Streichen und zeitliche öffentliche Arbeit bestimmt; ist aber dasselbe nur wenigen bekannt geworden, so ist der Thäter mit zeitlichem strengeren Gefängnisse zu belegen, so durch Fasten, und Züchtigung mit Streichen zu verschärfen ist. Auch soll der Thäter von dem Orte, wo er öffentlich Uergerniß gegeben hat, abgeschafft werden. *Uhg. Gesetz über Verbrechen und Strafen.*

§. IV.

Nec desunt varia in materia medica *aphrodisiaca* dicta remedia, quæ humorum motus versus partes genitales adaugendo, secretionem seminis promovendo, vel etiam alio modo stimulum inducendo, venerem, sed non erga personam quandam determinatum amorem, excitare apta sunt.

§. V.

A Pharmacis noxiis v. g. cantharidibus, aliisque nocivis, philtorum loco maleferiatos homines abusos fuisse exempla non desunt, interim tamen hæc sanitatem graviter turbant, & loco amoris in hoc vel illud individuum dirigendi, summe dolorificum, & non superabilem æstrum, imo plane mortem, producere apta sunt, hinc quid de illis judicandum sit, patet.

Magnam olim fidem superstitiose philtoris habitam fuisse, quæ nunc sanior philosophia merito ridet, scimus.

§. VI.

Melancholicorum, atque maniacorum, sese philtoris intoxicatos esse contententium, opiniones, atque asserta, nil nisi corruptæ phantasie ludibria sunt: ex vehementi enim amore, imprimis frustrato, ut ex alio animi affectu morbos & amentiam oriri posse, nil novi est.

§. VII.

Imprægnatio, sive foetus in utero existentia, sine maris ac femine congressu fieri nequit; hinc historiolas de ingravidatione indistans facta, item per semen virile aquæ innatans, sicque in balneo forte muliebria intrans, aliasque ejus generis, quivis facile ad fabulas relegabit.

CAPUT XI.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

§. I.

Impedimenta matrimonii alia *impedientia*, alia *dirimentia* sunt, quorum illa pactum matrimonii adire non admittunt, hæc vero jam contracti vinculum solvunt. Intima tamen horum, quæ ad medicum spectant, natura eadem est.

§. II.

Cum obligatio naturæ, ac conjugii finis primarius propagatio speciei humanæ sit, hinc matrimonium dissolvitur, seu a iudice irritum declaratur ob causas, quarum singulæ impedimentum consummationis matrimonii respiciunt; ad consummationem autem sufficit, ut unica vice vir mulieri per membra generationis debite jungatur, semenque in locum a natura destinatum immittat, quo facto matrimonium dicitur consummatum, nec amplius dissolvi potest, etiamsi impedimentum quoddam supervenerit coitum in posterum impediens, sed tunc solum separatio a thoro & cohabitatione locum habere potest.

§. III.

Matrimonii consummatio actum respicit, ex quo generatio sperari possit; itaque non sufficit ad matrimonii consummationem emissio seminis prope muliebria, absque immisione membri virilis in vaginam facta, sed copula requiritur legi naturæ consentanea, ejectioneque
veri

veri seminis prope os uteri: hoc modo enim tantum generatio speranda est, & ita vir & mulier efficiuntur caro una juxta illud Genesis Cap. II, v. 24.

§. IV.

Causæ matrimonii consummationem manifeste impediētes, ad impotentiam *coeundi* vel *generandi* vel *utriusque simul* reducuntur, quarum illæ, quæ perpetuæ, evidentes, & absque remedio sunt, sine mora matrimonium dissolvunt, in aliis applicandis auxiliis tempus quoddam concedi solet, quo elapso impedimento non amovibili, dissolutio primo de lege fit.

§. V.

Tam *coeundi*, quam *generandi* impotentia alia *absoluta*, alia *respectiva* tantum est, quatenus alter conjugum respectu alterius potens ad coitum & generationem non est, sed respectu aliarum personarum ad utrumque aptissimus existit; uti: si viro existente bene mentulato mulier angustiore vulvam habeat respectu hujus, non vero respectu alterius membri virilis, crassitiem minorem habentis.

§. VI.

Vitia illa impedimentum matrimonio ponunt, ejusque vinculum solvunt, quæ emendari non possunt; si impedimentum solvi quidem possit, sed non nisi cum vitæ periculo, tantumdem est, ac si incurabile esset, nec tenetur conjux habens ejusmodi impedimentum, tali curæ se subicere.

§. VII.

Vitia insanabilia, aut scopo matrimonii contraria, ante initum conjugium præsentia, & alteri contrahentium parti, ante innitam obligationem pactitiam cognita, fini primario matrimonii contrariantur quidem, attamen matrimonium non solvunt, quia ex Juris Consultorum placito, damnum, quod quis propria sua culpa sentit, non sentire videtur; ita & morbi tam mentis, quam corporis, durante matrimonio contracti illud non solvunt.

§. VIII.

Tam *coeundi*, quam *generandi* impotentia plures potest habere causas, modo ex parte viri tantum, modo ex parte mulieris tantum, modo ex parte, utriusque dependentes.

§. IX.

Organorum genitalium utriusque sexus decens constitutio, atque ætas legitima, statum istum hominis, quo connubium subeundi, ac generandi idoneus æstimatur, determinat; ætas hæc pubertatem comprehendit, quæ ex jure canonico anno decimo quarto habetur, *coeundi* potentia viro anno duodecimo completo tribuitur; si etiam hac ætate constituti semen non ejacularent, ad matrimonium ineundum tamen apti censentur, dummodo successu temporis ex coitus usu seminis ejaculatio, & generatio sperari valeat; sed si tempore pubertati destinato elapso vir impotens persistat, causa inquirenda, & secundum hanc procedendum est.

Quidam Juris Consulti ante duodecimum annum contractum matrimonium asserunt, non sustineri ut matrimonium, sed uti sponsalia: quoniam matrimonium consummari non potest, nisi masculus feminet, & puella conceptioni apta sit.

Anno duodecimo completo masculi pubertati proximi habentur quamvis & eo, & decimo jam anno puberes fuisse, & filios procreasse exempla non desint; huc ea, quæ alias de pubertate attuli, revocari merentur.

§. X.

§. X.

Si fœmina in tēnere ætate, citra annum duodecimum, constituta, habitus exilioris sit, muliebriaque habeat adeo angusta, & exilia (nulla autem præternaturalis arctatio, aut clausura, aut improportionata penis magnitudo, aut crassities, impotentiam respectivam inducens, adfit) ut ob dolorem, quem in copula pati deberet, virum admittere nullatenus posset, dissolutio matrimonii locum non habet, id enim impedimentum successu temporis, incremento corporis acquisito, sponte evanescit.

§. XI.

Uti in aliis citius, in aliis serius potentia coeundi advenit, ita etiam in aliis citius, in aliis serius definit, communiter viri 70mo anno impotentes censentur, etsi non omnes eo tempore impotentes sint; dantur enim, qui aliquoties adhuc saltem coire valent, si vero omnino impotentes sint coeundo, & matrimonium contraxerint, solutio matrimonii, muliere postulante, justum invenit locum (nisi mulier impotentiam manifeste prævidere potuerit) nulla enim spes superest potentiam coeundi illis redire, aut eorum frigiditati remediis subveniri posse.

§. XII.

Fœminæ ad annum quinquagesimum appropinquantes, evanitis menstruis vulgo ad concipiendum aptæ amplius non sunt, hinc a conjugio tam tarde ineundo, ex rationibus physicis arcendæ essent, nisi senum matrimoniaz sæpius ob mutuam rei domesticæ, vitæque subsidium, qui alter matrimonii finis est o) contraherentur, hæc de ætate.

§. XIII.

Impotentia coeundi in viris fit, si virga virilis in integrum, vel pro maxima parte deficiat, duplicata, triplicata, male conformata, spasmo contracta, scirrhusa, cartilaginea, ossea, paralytica, in abdomen retracta, in loco insolito sita, in loco inconvenienti perforata, justo brevior, tenuior, longior, crassior fuerit, frigiditas, vel morbi adsint.

§. XIV.

Penis in integrum, vel pro maxima parte defectum impotentiam coeundi causare & hinc vinculum matrimonii dissolvere, nulli dubio subjacet, sed nec exempla defunt duplicati, aut triplicati hujus membri, quin simultanea horum erectio contingere potuerit. Malum hoc curationem difficulter admittit, quæ esset unius membri detruncatio periculi plenissima: penis enim abscissioni subitanam mortem supervenisse GUILIELM. FABER testatur. p)

§. XV.

Membri tortuositas quædam ob frenum nimis tensum glandi adhærens fit, dum nempe glandem ipsam deorsum trahit, ita ut membrum virile curvum reddat, & ob id ad copulam magna ex parte ineptum, hos *hypospadiæos* appellant: quia semen non ad os uteri, sed ad latera vaginæ emittunt, hinc ad generationem inepti sunt, nisi vinculum laxetur, aut plane ob nimiam tortuositatem muliebria intrare non valent.

Huc etiam spectare posset nimia penis obliquitas, quando ad latus unum alterumve inflectitur, paralyti, aut convulsione alterutrius musculi facta, videndum an melius admittat.

§. XVI.

o) Genes. v. 18. & 20.

p) Observ. suarum. Cent. 3. Observ. 84.

§. XVI.

Contractio penis ob spasmum musculorum facta, copulam non admittens, sæpe curam admittit, sæpe, si inveterata sit nullam; eundem censum meretur impotentia ob penis resolutionem, ejus nempe musculorum paralyfim; hæc in senibus rarissime curabilis est, plane si apoplexiam exceperit.

Datur & casus, ubi vir coire quidem potest, sed ob spasmum urethræ, sub coitu præsentem, ejaculatio seminis impossibilis est. *q)*

§. XVII.

Virgæ scirrhosæ, cartilagineæ, ossæ, in abdomen retractæ, in loco insolito sitæ, rariora exempla sunt, attamen plus aut minus pro diverso gradu, coitum impedire valent.

§. XVIII.

Aliquando penis apertura in loco inconvenienti sit, ita ut semen nequaquam recta ad uterum via ferri, hinc coitus sæcundus fieri non possit, consequenter nec matrimonium consumari, quod eo minus fieri possibile est, quo magis apertura a glande distat, malum hoc pro diversitate varia jam curabile, jam incurabile est.

§. XIX.

Non desunt authores, qui longitudinem penis nimiam coitum dolorificum, impossibilem, animi deliquia, aliaque mala symptomata attulisse testentur: etenim ob validum in os uteri impactum, metum inflammationis, gangrænæ post se trahit, omnem jucunditatem mulieri adimit, unde etiam conceptio omnino impeditur; inde in uteri prolapsum, fluorem album incidisse mulieres testatur JOAN. HUCHER *r)*, hinc ob vitæ periculum imminens divorcium fieri posse statuunt, mala hæc multo spectabiliora esse, si vagina uteri simul justo brevior sit, asserunt, attamen in utroque casu remedium in viri voluntate positum est, si caute & suaviter agere velit, ita ut membri longitudo culpam non possit.

§. XX.

Penis brevitatis, nisi cum tenuitate juncta, non adeo frequenter accusatur, crassities enim stantibus simul viribus, mulieri longitudinem supplere videtur, & nullum ponit impedimentum, dummodo semen emittatur, & recta ad uterum via ferri possit, ita non obstante virgæ brevitatis subsequi potest generatio: in vegeta enim muliere uteri ostium obviam membro virili obvolvitur, ut ita semen ab utero recipiatur. Attamen hæc brevitatis nimia esse non debet, imo brevitatis cum tenuitate tali, ut coitus fieri non possit, matrimonium annihilat.

§. XXI.

Si penis crassities nimia coitum non admiserit, aut eum muliebria angustiora impederint, tentanda est genitalium muliebrium dilatatio per emollientia, intrusionem pessarii volumine successive augendi.

§. XXII.

Licet membri tenuitas tanta etiam esse possit, quæ sæminæ voluptatem inter coeundum non producat, hæc tamen impedimento non erit; aliud vero statuendum si tenuitati juncta sit imbecillitas, quod fere solet.

§. XXIII.

q) Vide DE SAUVAGES Dispermatismum spasmodicum.

r) Lib. I. de Sterilitate Capit. de magnitudine Penis.

§. XXIII.

Poterit tamen etiam organis genitalibus quoad externa optime conformatis, inaribus in ætate habili ad venerem exercendam constitutis, impotentia ex defectu erectionis penis adesse, ex eo: quod corpora cavernosa non tendantur; glans sub tetigine flaccida maneat; sensu nullo, aut parvo prædita sit; tales viri *frigidi* aut *effœminati* dicuntur, & vel semen flaccido etiam membro existente prope ostium uteri externum emittunt, vel nullo modo seminant.

Nonnullos ex frigidis esse, qui venerem utcumque exercent, sed semen effundere non possint, asserit PAULUS ZACCHIAS, s)

§. XXIV.

Signa frigiditatis PAULUS ZACCHIAS t) hæc sunt, inquit, paucitas pilorum aut omnimoda carentia in mento, & pube (patet quod de Europæis loquatur) membri optime conformati flacciditas, ejus erectio ad omnem stimulum impossibilis, aut ea minimo tempore tantum perdurans, confestim elanguescens, testium nimia parvitas.

§. XXV.

Frigiditas alia a natura, alia a morbo, alia a causa accidentali diversa fit, ut Scythis ob assiduam equitationem evenire tradit HIPPOCRATES. u) Igitur viri impotentia cognita, causæ frigiditatis investigandæ, & si, ut sæpe accidit, non nisi temporaneæ sint, idoneis auxiliis tollendæ.

§. XXVI.

Frigiditas temporaria sponte vel arte sanabilis est, v. g. quæ a morbo gravi, magna hæmorrhagia, aut evacuatione alia protracta, nimio concubitu, & imprimis onania, inedia, labore nimio, nimis curis, studiorum intemperantia oritur. Ita & verecundia, discordia, morositas, contemptus, ira, tristitia, corporis immundities ac fœtor, venerem pro tempore refringunt, unde etiam ex non facta, ante inquirentes medicos erectione penis, difficulter est ad impotentiam concludere. Procurata corporis sanitas, mentis otium, corporis quies, diæta lauta, moderatus vini generosi potus, remediorum roborantium extrinsecus, atque intrinsecus aliquamdiu continuatus usus, licita cum juvenula pulchra conversatio, conjugis hilaritas, blandities, formositas, veraque amoris testimonia, ad frigidos excitandos, calefaciendosque præstantissima sunt remedia.

§. XXVII.

In frigiditate communiter solet triennium applicandis remediis concedi, a plena pubertate, nempe in viris ab anno decimo sexto, in fœminis ab anno decimo quarto, aut a tempore contracti matrimonii (si illud completa pubertate contractum sit) numerando.

§. XXVIII.

Quid de maleficiatis, seu illis, qui per incantationem impotentes facti fuerint, censendum sit, ex capite de *Magis & Dæmoniacis* concludere licet.

F 2

§. XXIX.

s) Quæstion. Medico-Legal. Tom. I. fol. 273.

t) Libro eodem.

u) Libr. de Aer. Aqu. & Loc.

§. XXIX.

Quæ de medicamentis impotentiam inferentibus ut de Rutha, Thyma, Lactuca, Camphora juxta tritum illud:

Camphora per nares castrat odore mares.

apud authores leguntur, vana sunt: experientia enim his non respondet.

§. XXX.

Non omnes morbos hominem ad generationem ineptum reddere experientia docet: etenim in febre inflammatoria, ptyphi, hectica &c. imo hominem jam morti proximum progenerasse exempla non desunt, sed omnis morbus insanabilis, coitum impediens, matrimonii vinculum solvit, si non matrimonio consummato contractus fuerit; hujus classis sunt: magna paralytis, morbi contagiosi, qui vel vitæ insidiantur, vel saltem sanitati graviter obesse, quomocunque possunt, ut lues venerea, lepra, rabies canina, & cæteri tædium moventes v. g. ozena, ac morbi rationem adimentes.

§. XXXI.

Alia impotentia præterea fieri posset ex obesitate ventris nimia, præprimis si id utriusque, mari & fœminæ, commune sit, & copula carnalis succedere, per consequens matrimonium consummari non valeat; difficillima quidem, sed non impossibilis est per artem medicam talis vitii emendatio, impedimento tamen non erit hæc obesitas, in utroque licet præsens, dummodo ratione quacunque coitus fieri possit.

Judæus, si ob infirmitatem vel debilitatem corporis debitum conjugale reddere nequeat, fœminæ sex mensibus expectandum est, quibus expletis debitoque conjugali non præstito, uxori libellum repudii cum bonis conjugalibus eorumque proventibus dare tenetur, nisi medici morbum curabilem esse declaraverint, eo in casu exitus curationis ab uxore expectandus est.

§. XXXII.

Ad impedimenta generationis, præter impedimenta coitus referenda sunt, defectus testium, eorumque scyrrhosis, contusio, vel alia læsio, omnem seminis secretionem & excretionem impediens, uti non raro a morbo venereo fit; arctatio urethræ, seminis ejaculationem impediens.

Huc etiam forte referri posset semen qualitate peccans.

§. XXXIII.

Eunuchi sunt vel *natura* tales, qui sine testibus nascuntur, & postea crescentibus annis in eodem statu permanent; vel *casu* ut dum sphacello, suppuratione, contusione &c. testes destruuntur; vel *arte* dum eorum testiculi omnino excinduntur, idque vel *consilio* medico, sanitatis ac vitæ conservandæ causa, uti in eorum scyrrho venereo &c. vel *lucris* iniqui causa fit, ultimi vulgo *castrati* dicuntur. Cum igitur Eunuchis deficiat organon semen præparans, eos conjugio, matrimonio nempe consummando ineptos esse, quisque videt, & ideo eorum connubia illegitima habentur, & jure Pontificio prorsus sunt damnata v), coire enim & non generare eunuchi possunt, etsi in coitu liquorem quemdam stillare dicantur, ille *Proflatarum* esset.

§. XXXIV.

v) Constit Sixti V. de An. 1587.

§. XXXIV.

Sola scroti vacuitas impotentiae conjugalis minime arguit, nam *κρυφορχιδες* seu testicondi (quorum testiculi in inguine, aut in abdomine hærent absconditi) non solum ad coitum, & ad generationem apti sunt, sed etiam in castris venereis sese strenuos bellatores exhibere possunt. Ita & *μονορχιδες*, seu uno tantum testiculo præditi, ad generandum inepti non sunt.

§. XXXV.

Quæstione mota an quis Eunuchus vel testicondus sit, videndum an nulla testiculorum exsectorum appareant vestigia, v. g. cicatrix; nullo vestigio præsentente, testicondus esse potius præsumatur.

§. XXXVI.

Generandi potentia ex hernia etiam adimi valet, vel tendendo nimis vasa seminalia, vel comprimendo, ita quidem, ut inde plane coalescere possint, quod ex harum partium duritie, & seminis defectu cognoscitur. *)

§. XXXVII.

Quod morbos magnos, insanabiles, contagiosos, tædium moventes concernit, eadem ponunt in sexu sequiori impedimenta matrimonii, quæ posuerunt in nobiliori, prout verò diversi morbi genitalia masculina solummodo respicientes impedimento esse potuerunt, ita etiam morbi genitalia fœminina respicientes impedimento esse possunt: coitus enim, & possibilitas procreandi prolem ex parte sexus muliebris impediri potest, vel ex mala partium genitalium conformatione, vel ex harum partium morbo; hæc autem sequentia esse possunt:

Uteri Prolapsus hicque vel *completus* vel *incompletus*, *directus*, vel *inversus*, coitum plane impediens, cujus repositio impossibilis esset; uti & *Prolapsus vaginae*, *Hernia*, *pudendorum ulcera* insanabilia, sordida, fœtida, cancerosa, coitum si non impossibilem, saltem summe periculosum reddentia, *fluor albus* insanabilis viro tale tædium movens, ex quo matrimonium non consummetur.

Uteri defectus licet strictissime coitum non impediatur, quoniam tamen tum possibilitas generandi absolute nulla est, hinc inter primaria matrimonii impedimenta recenseri debet.

Vaginae angustia, quæ omnino non, vel saltem non sine vitæ periculo, præprimis muliere in ætate provecta constituta, emendari possit, matrimonium solvit, juxta Decret. GREGOR. x) *Vulvæ orificii adeo angusti, ut digiti minimi apicem vix admitteret, exemplum habet COLUMBA. y)*

Interdum vaginae arctitudo non nisi relativa est, ita v. g. membrum virile nimis crassum non potest intrare in virginis antrum, naturaliter etiam constitutum, & contra illud debile, minusque robustum vincula virginalia solvere non potest, hinc in casu simili uterque sexus inspiciendus est. Vide quæ Parte III, Cap. IX. §. 5 & 6. dicta sunt.

Vaginae concretio vel simpliciter, vel intermedia excrementa carnosæ facta (sive demum hæc concretio vel natura, vel casu, id est morbo aliquo acquisito v. g. ulcere, aut inflammatione facta fuerit) ut via arte, nisi cum gravi vitæ periculo e. g. ob magnam ex incisione

F 3

hæmor-

*) De Impotentia Lex est, Allg. bürgerl. Gesetzbuch 1. Th. 3. Hauptst. §. 44. 45. 46. Vide Unvermögenheit.

x) Libr. IV. tit. XV. c. VI.

y) Anatom. L. 15.

hæmorrhagiam, acerbos dolores, spasmos, convulsiones, inflammationem, sphacellum timenda, aperiri nequeat, matrimonium dirimit. Ipsa tamen imperforatio, & hymenis firmitas viri congressum excludens matrimonium non solvit, si vitium sectione facile corrigi possit; excipe tamen si se mulier operationi subicere nollet.

Clitoridis nimia elongatio vel *præternaturalis increfcentia*, atque induratio, metuo ne impedimentum pulpitrale sit: cum coitum non omni ratione impedire possit, uti docet CAROLUS MUSITANUS Libr. de Mulier. morbis, Cap. de Sterilitate.

Sterilitas (quæ adesse dicitur, dum femina mari juncta non concipit atque generat) impedimento, si judæos exceperis, non est: quoniam sterilitatis causæ vel *curabiles* sunt, vel *respective* tantum, vel in partibus interioribus *absconditæ*, uti: internum uteri os clausum; tubæ falopianæ imperviæ; ruptæ; deficientes; cum ovariis concretæ; aut ipsa ovaria scirrhusa; nulla; uterus contortus; scirrhosus; cartilagineus; lapideus; & (quod rarissimum est) deficiens; de quo tamen si constat, vide paulo ante allata.

§. XXXVIII.

Post valide contractum matrimonium, & consummatum, alia nonnulla aliquando superveniunt, ex quorum præsentia segregari conjuges a thoro, & cohabitatione aut perpetuo, aut ad tempus (prout causæ adsint) contingit, quod divortium improprie sic dictum jure ecclesiastico appellatur ad distinctionem præcedentis, quod non consummato matrimonio fit, & proprie divortium audit.

§. XXXIX.

Omnia ea, quæ matrimonium consummari non permittunt, si consummato supervenerint, possunt dare divortio causam, quo in passu morbus contagiosus primas tenet, eo recedente divortium amplius nullum est, conjugibus ad matrimonium de integro redeuntibus.

§. XL.

Infectionis majus minusve periculum suppeditat morbi natura, gravitas, diurnitas, ex quibus etiam tempus, quo morbo profligato, sine infectionis periculo coire liceat, determinandum est.

§. XLI.

Thori separatio easdem, minores tamen, quam divortium improprie dictum agnoscit causas; ita v. g. in morbis rationem lædentibus gravissima causa est furor, minus vero gravis simplex dementia, & sic furor erit justissima causa divortii, ad quod non sufficit dementia simplex, quæ tamen sufficiet ad separandum thorum: nam ex furioso conjugate poterit sanis, si simul cohabitare cogantur, periculum incurrere, non sic autem in simplici dementia. *)

Idem ad morbos contagiosos transferri potest, si ex cohabitatione periculum infectionis, vel ex copula tantum emergit, ibi divortium fiet, hic thori separatio.

§. XLII.

*) Allg. bürger. Gesetzbuch, 1. Th. §. 28. Vide Wahnsinn.

§. XLII.

Nec sponsalia contracta semper valida sunt; etenim illa inire non possunt furiosi, mente capti, aliique rationis usu destituti, neque infantes, neque rata sunt eorum sponsalia, qui ob quodcunque impedimentum perpetuum nuptias contrahere nequeunt. *)

§. XLIII.

Inita jam sponsalia præter causas ad forum medicum non spectantes, solvuntur, si quoddam impedimentum matrimonii non amovibile; notabilis fœditas; morbus contagiosus; oris fœtor; functionum quorundam abolitio insanabilis supervenerint.

Fœditas defectum nasi, labiorum, tineam, guttam rosaceam, tumores, aliasque excrescentias, cicatrices validas, faciem, collum, & vicinas partes obsidentes, comprehendit.

Functionum abolitio visus imminutionem, depravationem, cœcitatem perfectam, surditatem, paralysem, epilepsiam, &c. comprehendit.

P A R S IV.

JURISPRUDENTIA MEDICO-CRIMINALIS.

CAPUT I.

DE JURISPRUDENTIA MEDICO-CRIMINALI IN GENERE.

§. I.

In nulla medicinæ legalis parte tam multæ, tamque frequentes, ex principiis physico-medicis dijudicandæ occurrunt quæstiones, ac in jurisprudentia medico-criminali dicta: jam enim ubi de vulnerum lethalitate: veneficiis: infanticidio: suffocatis: submersis: strangulatis: fulmine tactis, potulentorum nociva adulteratione: pœnis corporum afflictivis: ultimo supplicio agitur, ad justitiæ causam administrationem judicium medici non expetitur solum, sed & summe necessarium est, ita ut hoc neglecto sententia a iudice lata omnino nulla sit.

§. II.

Quam circumspecte autem medicus, in iudicio supra casus dictos ferendo, agere debeat, ipsa rei natura abunde docet, itaque ut nullus in re tanti momenti committatur error, singula, quantum vires ferunt, ordine recensentur; generaliter tamen eo candore agendum in his tam gravibus negotiis, ut cum manca subinde & insufficientia offeruntur acta, nunquam ad ingenium, iudiciumque ostentandum ea quasi supplere quisquam audeat, ac quod verosimiliter ac limitate asserendum erat, pro certo indubitatoque id præsumat venditare. †)

CAPUT

*) Sponsalia per *Decretum aulicum 16. Januarii 1783* & §. 1. Cap. 3. *Allg. bürg. Gesetz* buds abolevere.

†) CAMERARIUS *Caustel. med. capite de Med. forensi pag. 557.*

CAPUT II.

DE VULNERUM LETHALITATE. *)

§. I.

Innumeras vitæ humanæ strui infidias dudum sapientissimus agnovit Seneca a), ut admiratione dignum sit, vitam tam longo temporis intervallo protrahi posse; Itaque de communissima vitæ insidiatrice, *vulnerum* scilicet *lethalitate* primum, dein de reliquis agere constitui.

§. II.

Vulnus proprie dicitur solutio continui recens, cruenta in parte molli, instrumento duro, moto, presso, vel resiliente, uti gladio, cultro &c. facta. In medicina vero legali, omnem læsionem, cum violentia factam, continuitatem partium solventem, sive illa *contusio*, *punctura*, *sectio*, *fractura*, *distorsio*, *luxatio* sit, sub se comprehendit.

§. III.

Communissime, præter alias divisiones, vulnera in *simplicia*, & *complicata* v. g. cum contusione vel veneno conjuncta; in *lethalia*, & *non lethalia*, quorum hæc in *levia*, *periculosa*, *perfecte*, & *imperfecte sanabilia*; illa vero in *absolute*, *per se*, & *per accidens lethalia* dividuntur.

§. IV.

Vulnus leve est, quod post paucum sanguinis profluvium per se, vel facile artis auxilio consolidari potest.

§. V.

Vulnus periculosum dicitur, quod læsum in vitæ periculum dejicit, uti sunt 1. mo vulnera nec absolute, nec per se lethalia, sed secundum trinam dimensionem (in longum, latum, & profundum puta) magna, 2. angusta vulnera profunda tamen, præcipue si dilatari non possint, 3. cum contusione, & dilaceratione conjuncta, 4. sclopetaria, quæ non tantum contundunt, sed & dilacerant partes, hinc citam post se trahere solent gangrenam 5. cum deperditione substantiæ conjuncta, 6. quibus medicamenta immediate applicari non possunt, 7. quæ infanti, aut puero tenerioris texturæ, aut gravidæ infliguntur, quod etiam de sene: ob spirituum defectum, nervorum debilitatem, sanguinem crassiorem valet; tum enim inflammatio, convulsio, gangrena, & mors sequi potest, nisi summa in methodo medendi adhibita fuerit cautela.

§. VI.

Vulnera sanabilia perfecte appellantur, quæ plenariam curationem admittunt, ita ut nulla functionum læsio superstes sit: ubi vero subsistente vita functiones quædam a causa lædente, non obstante auxiliorum appropriatorum applicatione, imminutæ, depravatæ, vel sublatae manent, *vulnus imperfecte sanabile* dicitur.

§. VII.

*) Ad hoc Caput legatur lex in 2. Cap. jam citata sub artic. *Augenscheinsbefund*, & quidem ad Nützliche Anmerkung, ubi Definitiones & divisiones vulnerum ad normam recensentur.

a) Libr. III. Contr. XVI.

§. VII.

Vulnus lethale est, quod vitæ interitum secum fert, ut ipsa vocis natura docet.

§. VIII.

Vulnera absolute lethalia sunt quæ mortem effectu suo inseparabili serius, citius, optima etiam adhibita medela inferunt. Ad vulnera absolute lethalia pertinent:

1.) *Quæ impediunt liquidi nervei in partes vitales influxum, uti sunt: profundæ cerebri, cerebelli, medullæ oblongatæ, & spinalis, præcipue in vertebrae colli, nervi octavi paris, intercostalis magni, cordialium, diaphragmaticorum plexuum læsiones, resectiones, ac destructiones.*

2.) *Quæ iter sanguinis a corde, & versus illud prorsus tollunt, ut: quæ hæmorrhagiam ad omnia rebellem conjunctam habent: qualia sunt vulnera auricularum, ventri ulorumque cordis, majorum arteriarum, venarumque (ad quæ manui accessus non datur) in cerebro, collo, pectore, abdomine.*

3.) *Quæ respirationem suffocant, uti sunt: laringis contusio, ac confractio b) plenaria arteriæ asperæ abscissio: tum enim pars ejus inferior retrotracta ingrediendo aeri apta non est; Bronchiorum vulnera utrumque cavum pectoris penetrantia, majora quam rima glottidis; aut vulnus magnum unam tantum thoracis cavitatem intrans: tum enim aer thoracis cavum intrare valet, a quo pulmones comprimuntur, ac proinde respiratio suffocari posset; vulnera pulmonum majora, atque diaphragmatis.*

Ex his intelligitur, quod bronchotomia lethalis non sit.

4.) *Quæ chylicationem prorsus tollunt, ut: 1. vulnera magna œsophagi, pharyngis plenaria resectio, 2. vulnera magna ventriculi, intestinorum, tam tenuium, quam crassorum, ubi nulla futura fieri posset, 3. Cysternæ lumbalis, ductus thoracici, & plurium vasorum lacteorum in mesenterio.*

5.) *Quæ effusionem humoris cujusdam causant impossibili humoris effusi educatione, uti sunt: 1. effusio humorum in corpore calloso, ventriculis vel cavis præter naturam exortis, cerebri, cerebelli, aut in calvariæ basi, 2. eadem in pericardio, 3. in abdomine, cavitate pelvis, inde vulnera vesiculae fellæ, & ejus ductus, ureterum, intestinorum & vesicæ urinariæ majora; ab his enim effusis partes vicinæ putredine corrumpentur, atque ideo, sicut quandoque serius, certa tamen mors sequeretur.*

6.) *Vulnera, quæ instrumentis venenatis inflicta sunt: ita enim venenum immediate sanguini communicatur, & vehementius, quam ore assumptum, agit.*

§. IX.

Vulnera per se, seu ex natura sua, vel ut plurimum lethalia sunt, quæ sibi relicta certo mortem adferunt, sed arte sanari possunt, uti sunt 1. dum extravasatio humorum in cranio contingit eo in loco, ex quo per trepanationem humor educi possit, 2. ligatura funiculi umbilicalis neglecta, 3. omnes arteriarum, venarumque majorum, imo & aliarum partium læsiones, remediis aut manui accessum præbentes, ut: arteriæ intercostalis, temporalis, humeralis, brachialis, subpopliteæ, cruralis &c. sic & minora vesicæ, & intestinorum vulnera.

Notatū

b) PLENK Observat. Chirurg.

G

Notatu tamen summe dignum est, quod hæmorrhagia lethalis per funiculum umbilicalem non ligatum, in nullo animalium genere, homine excepto, locum habeat.

§. X.

Per accidens lethalia fiunt illa vulnera, quæ certo curari poterant, si nullus error ab ægro, adstantibus, vel medente commissus fuisset: quod in ægro fit, vel *natura* ejus peccante, vel *errore* a se commissio; *primum* fit causa quædam ante vulnus in corpore præsentem v. g. *cacochimia* seu mala qualitate humorum, qualis in hydrope, pthysi, scorbuto, lue venerea &c. observatur. Vel peculiari *Idiosyncrasia* in læso dominante, ob quam minima causa accedente, totum systema nervosum valide turbatur, ut homo in animi deliquium, convulsiones, spasmos incidat, ino & inde obire possit; *secundum* accidit errore quodam in rebus non naturalibus commissio.

Morbosus vero ægri status, ad excusandum vulnerantem non prodest, si læsio absolute lethalis fuerit.

§. XI.

Porro vulnus per accidens lethale fit *errore medentis* 1. si illud ab hæterogeneis inhærentibus, aut a superabundante pure non satis repurgaverit, nec hæmorrhagiam sistendam stiterit, tum enim obex curationi ponitur, 2. si in vulneris indagine cum instrumento inconvenienti procedat, & neglectis idoneis remediis, corrosivorum applicatione dolorem, maiorem læsionem, hæmorrhagiam, inflammationem, spasmus, convulsionem, gangrænam, imo & ipsam mortem adsciscat, 3. si ille majori copia extravasatum humorem v. g. ex pectore, vel abdomine non debite eduxerit, vulnusque intempestive consolidaverit.

§. XII.

Inter medicos, causarumque patronos frequentissima lis oriri solet, an non vulneratus potius ex symptomatibus vulneri supervenientibus, quam ex ipso vulnere perierit? Hoc in passu lethalitate vulneris probe pensitata, symptomata etiam examinanda, & distinguenda sunt: quædam enim a vulnere ipso ortum sumunt, & ab eo inseparabilia sunt, v. g. in læsione capitis stupor, stertor, epilepsia, convulsio, delirium, singultus, nausea, vomitus, si igitur talia symptomata brevi post læsionem appareant, & perdurent, ab ipsa læsione distinguere non possunt; alia sunt symptomata, quæ rarissime contingunt, & fere nullum cum vulnere habent commercium, v. g. si in vulnere capitis gangræna oriatur in pede, si in nosocomio degens contagioso ibi morbo præhendatur vulneratus, & pereat, qui igitur ex tali morbo accessorio obit æger, non obit ex vulnere.

Sunt qui adhuc statuunt symptomata media, quæ partim ex vulnere, partim ex alia causa originem ducerent.

§. XIII.

Dantur quædam partes corporis humani, quæ violentiam exiguam etiam perferre non possunt; nam a levissimo etiam ictu in cordis scrobiculo: propter diaphragmatis, & ventriculi nervorum concussionem, in capite; propter cerebri commotionem, mortuos concidisse exempla apud authores prostant, c) cerebri commotiones, ab explosis machinarum ignivomorum

c) HILDANUS Observat. 21. Capit. 1. BLEGNY Zodiaco Gall. An. 1681. Mens. Octob. Obf. 7.

marum globulis (*licet non caput, nec aliam partem tetigerint*) mortem subitanam attulisse testatur Cel. Dn. J. D. METZGER; *d*) sic etiam majores spinæ dorsalis concussiones mortem inferre solent plerumque subitanam. *e*) Si igitur illico post læsionem similem secuta mors nulli alteri causæ adscribi valeat, læsionem hanc absolute lethalem fuisse dubitandum haud est.

Huc referri merentur læsiones ossiculorum spongiosorum in naribus, quæ læsa irritando convulsiones ad mortem usque produxerunt.

§. XIV.

Nec tantopere attendendum sit ne, vulnus præsens hujus vel alterius organi (cujus læsio ab authoribus lethalis dicitur) sed potius ex connexis, atque consecutariis cum vulnere probe comparatis, an lethale dici possit, nec ne videndum: Nullius enim partis corporis humani vulnus in genere lethale dici potest, nisi magnum fuerit, nam cerebri & cerebelli, cordis ventriculi &c. vulnera sanata fuisse historiarum docent; *f*) imo cerebrum per vulnus in substantiam fungosam excretum, & impune a chirurgo rescissum fuisse ex HALLERO scimus. In bove cerebrum, atque cerebellum petrefactum sine læsæ sanitatis nota adfuisse, casus docuit. Post vulnus cavum pectoris penetrans sanatum, multos post annos in cadaveris pericardio, & cordis apice callum, qui certum læsionis factæ indicium est, invenit Joan. PAULI, ut alia plura reticeam. Sed hæc rariora sunt.

§. XV.

Ita & ex instrumenti lædentis indole, non tuto de lethalitate vulneris concluditur: nam grandiori etiam instrumento levis tantum percussio fieri potest, & contra levi alias instrumento magna cum vehementia moto, percussio lethalis evadere potest. Quis enim ignorat a Milone Crotoniensi athleta robustissimo in certamine olympiaco taurum ictu nudæ dextræ occisum fuisse? imo levi instrumento, levis percussio in locis quibusdam facta, ut paulo ante insinuavi, lethalis fit.

§. XVI.

Ex tempore mortis serius, citiusve evenientis lethalitatem plerumque concludere solent Juris Consulti, in termino autem constituendo admodum inter se dissentiunt: nonnulli enim ad duos vel tres dies, alii octo, alii decem, alii ad aliquot menses lethalitatis terminum extendunt, alii secundum legem *Longobardorum* ad annum usque delicti mortiferi eventu aggressorem teneri autumant, si scilicet per integrum hoc intervallum symptomata in dies ingravefcant, & ex læsionis natura tanquam causa sua proveniant. Sed a tempore non tutum de lethalitate formatur judicium, si enim vulnus absolute lethale sit, perinde est, si una die serius, vel citius vulneratus obierit, certo enim illi tamen pereundum erit, & ita mors differatur, non aufertur.

CAPUT

d) In Adversariis medicis p. 26. Trajecti ad Mosam. 1744.

e) Act. Berol. Dec. I. Vol. III. pag. 86.

f) A. N. C. Cent. 5. pag. 421. Dec. I. An. 2. p. 195.

CAPUT III.

DE VENENIS.

§. I.

Omnia corpora naturalia, quæ intus, aut extus exhibita, sua natura, ac vi insita, nobis ut plurimum adhuc ignota (nisi tempestive illis obviam eatur) corpus animale vel ita mutant, ut in sanitate irreparabile damnum causetur, vel plane destruant, ut mors serius, aut citius contingat, *veneni* aut *toxici* nomine salutantur.

Græci nomen *τοξικον* his tantum venenis tribuerunt, quibus tela illinire solèbant.

§. II.

Non igitur omnia illa, quæ in corpore humano nocivos effectus exerunt, venena sunt; alias etiam hypecacuanha in inflammatione ventriculi exhibita, quia cito gangrænam & mortem adferre valet, venenum dici deberet, sed ad essentiam veneni constituendam requiritur, ut effectus nocivi ex propria corporis natura fluant, essentia hæc, si mineralia exceperis, in effluviis subtilissimis corporis, vix pondus sensibile efficientibus consistere videtur: hanc enim multa exsiccatione, coctione, destillatione perdunt, & aquæ communicare valent, imo in aliquibus juniores tantum plantæ, non vero adultæ venenatæ sunt.

§. III.

Pleraque venena cum alimentis, aut medicamentis dolose exhibentur, vel incaute cum his, aut cum aere hauriuntur, quamvis & in clismate, unguento, suffitu, pulvere sternutatorio, cyprio, venenum exhibitum fuisse exempla non desint. g)

Huc etiam spectant tela veneno imbuta: his enim etiam toxicum corpori communicatur.

§. IV.

Venena non omnia ejusdem sunt naturæ; alia enim cito, alia tarde nocivos suos effectus producant; illa *acuta*, hæc *tarda* dicuntur, & ratione originis alia ad *mineralium*, alia ad *vegetabilium*, ad *animalium* alia pertinent classem, eaque aut *naturalia* sunt, aut *præter naturam genita*, aut *arte parata*.

§. V.

Omnia venena dividi possunt 1. in venena *inconspicua*, uti sunt vapores venenati, 2. in venena *conspicua*.

Vapores venenati vel sunt *Narcotici* vel *Narcotici & acres simul* vel *suffocantes*, aut *paralyfim inducunt*.

Venena conspicua, id est, quæ in sensus melius, quam vapores venenati cadunt, sunt uti mox dictum vel *animalia*, vel *vegetabilia* vel *mineralia*.

§. VI.

I. *Venena animalia*, dividi possunt 1. in *naturalia*, 2. in talia, quæ præter naturam in corpore animali originem ducunt. *Naturalia* sunt α quæ nocent, si deglutiantur, β quæ tantum si immediate sanguini communicentur, γ quæ utroque modo simul nociva sunt, δ quæ vi electrica nocivos effectus exerunt.

II. *Vege-*

2) *Fors. Fidel. de Medicor. respons. Lib. IV. Sect. III. Cap. II.*

II. *Vegetabilia* denuo dispescuntur 1. in *naturalia*, 2. *præter naturam genita*, 3. *arte facta*. Ex naturalibus iterum α quædam tantum nociva sunt, dum deglutuntur, β quæ etiam vulneri externe applicata mortifera fiunt, prima alia sunt a) *acria*, b) *narcotica*, c) *acria & narcotica simul* d) *paralyfim inducentia*.

III. *Mineralium* eadem est divisio 1. in *naturalia* & 2. in *artefacta* utraque α aut *acria* sunt, β aut *adstringentia*; ad naturalia præterea etiam referuntur, quæ tantum agunt vi mechanica.

§. VII.

Vapores venenati vel respirationem suffocant, vel nervis inducunt tantam mutationem, qua stante officiis suis fungi nequeant. Vapore vero venenato hominem obiisse arguitur, si antea sanissimus sine omni causæ applicatione subito mortuus concidat in aere exhalationibus quibusdam inquinato, quod confirmatur magis, si cadaver, aut vestes defuncti specialem quendam spargunt odorem.

§. VIII.

Vapores narcotici, quibus odor graveolens, teter, & summe adversus est, inducunt debilitatem, cephalalgiam, vertiginem, anxietates, rigores, animi deliquia, motum partium difficilem causant, aut hunc abolent, sopiunt omnes sensus, & lethali somno mortem inferunt, præcipue in loco clauso, aut in aere diu non renovato, tales vapores spargit α hyosciamus, β datura, γ opium, δ crocus, ϵ nicotiana, ζ oleandri flores, η canabis, θ lilium album, ι fabarum flores, κ arbor juglans, λ sambucus, μ ita & aliæ plantæ licet bene olentes, ν liquores inebriantes, vinum, cerevisia, spiritus vini &c., ξ ambra, \omicron muschus, π zibethum, ρ camphora, σ castoreum, τ benzoe, ϕ assa foetida.

II. *Vapores narcoticos & simul acres* exhibet α cicuta virofa, β conium maculatum, γ fungi venenati, δ arbor Hyppomane, ϵ rhus toxicodendron, ζ radicans, η vernix. Hæc præter narcosim ruborem, pruritem, tumorem faciei & manuum, pustulas prurientes in toto corpore excitant.

§. IX.

Vapores suffocantes plerumque, reliquis partibus intactis, organa respiratoria petunt, ita ut respirationem vel lædant, vel plane aboleant, tales sunt 1. *Metallici*, 2. *Acidi*, 3. *Alkalini*.

1. *Metallici* sunt α arsenicales sive artificiales fiunt, sive naturales reperiantur in fodinis, ubi mineræ arsenicum continententes effodiuntur, β alii adhuc ignoti.

2. *Ad acidos* præprimis spectat sulphuris suffocans vapor, nec tamen omni culpa absolvi debent ii aliorum acidorum, uti: Vitrioli, Nitri, Salis communis, aquæ regię, atque præparatorum puta mercurii sublimati corrosivi, butyri antimonii.

3. *Alkalini volatiles* α spiritus salis ammoniaci, β spiritus Cornu cervi, γ a plantis acriter olentibus v. g. squillæ, cæparum, raphani, synapi &c. δ & huc amandandi sunt vapores cantharidum.

§. X.

Vapores arsenicales cognosci possunt 1. quod allium redoleant, 2. in aqua cuticulam albam, alibi farinam, aut concretum album in fractura politum forment, 3. cuprum sub

certis conditionibus dealbent. Hi tamen vapores quandoque non mox enecant, sed ingentes dolores, vomitus enormes, diarrheam cruentam, convulsiones, & demum mortem producant, inde insuper cadaver tumet, brevi putrescit, maculas hinc inde gangrenosas, aliaque arsenici intus assumpti signa præbet.

Vapores acidi valde acres sunt, tussim excitant odore, & sapore naturam suam produnt, vasis cupreis æruginem, ferreis rubiginem inducunt, stanni, plumbi, argenti, ac aliorum superficiem pro diversa indole calcinant, vitrum obsuscant, imo etiam colores vestium mutant.

Mercurii sublimati corrosivi vapores præterea partes externas, oculos, nares rodunt, inflammant, & plane salivationem producere observati sunt.

Vaporum alkalinarum naribus attractorum actio æque intensissima est, atque summum irritans totius sensorii humani, hi proprio atque specifico eminens dignoscuntur odore.

§. XI.

Vasa cerebri, ejusque cava, arteriæ pulmonales, ventriculus dexter, & auricula sanguine tenui plena, cavitates sinistrae, venæ pulmonales fere vacuæ, lingua tumida, cadaver rubrum, tumidum ac diutius callens reperta, in cadaveribus tanquam effectus vaporum narcoticorum, & acrium a multis considerata sunt, quod tamen perperam statuendum non est, cum sæpe arduum sit, si non impossibile dijudicare inter mortis causas, atque effectus. Huc amandari queunt 1. Vapores lythantracum flammantium, elichnii candelarum, & lampadum fumantis, 2. vapores in fodinis præsentis inflammabiles, 3. vapores fermentantis vini, cerevisiæ, fructuum horreorum, pastæ panis, sachari, 4. vapores putrescentium præcipue animalium, aquarum &c. 5. exhalationes copiosorum animantium in loco, ad quem aeri accessus denegatur, retentorum, 6. vapores ex diu clausis cisternis, aut cellis provenientes, 7. vapores habitaculi recenter exstructi, aut calce dealbati, sub priore conditione.

Huc etiam spectant suffitus venenati; ita fumo facis veneno imbutæ interiisse Clementem Septimum Pontificem maximum testis est Paulus ZACCHIAS. *h)*

§. XII.

Venenati vapores paralysem inducentes prius obstructions pertinaces, dolores colicos, atroces, salivam dulcem, appetitum prostratum, siccitatem, sitim, vomituritionem, alias simul tussim, asthma, pallorem, vertiginem, tremores, sensuum eclipsim, epilepsiam, & mortem apoplecticam, atrophicam, aut hecticam inducunt, plerumque lente occidunt, hi a mercurio vel plumbo præcipue dependent.

Vapores mercuriales quædam symptomata: nempe salivationem, dentium elapsum, tumores oris fœtidos, sibi peculiaris habent.

§. XIII.

Venena conspicua melius cognoscuntur, nec tam prompte enecant, hinc etiam periculum ab iis inductum, aut inducendum facilius amoveri valet. Venena conspicua animalium quædam, etiam citra morbum præsentia, mordendo vulnere applicata, aut sanguini modo

h) Quæst. Medico-legal. Tom. 1. Lib. 2. tit. 2. Quæst. 2. No. 12.

do quocunque ingesta, mortem adferunt, ore cæterum sumpta, aut extus partibus non læsis applicata, innocua sunt. Ideo Lucanus cecinit: i)

*Noxia serpentum est admisto sanguine pestis:
Morsu virus habent, & fatum in dente minantur
Pocula morte carent.*

Venenis his tela etiam illiniunt malevoli, ut venenato vulnere occidant.

§. XIV.

Veneri hoc modo corpori applicati (quod serpentibus quibusdam proprium est) sequentia observata sunt symptomata: tumor, color corporis ictericus, lividus, dolor, febris, inflammatio, appetitus prostratus, sitis, singultus, violentus & biliosus vomitus, angustia, debilitas ingens, animus dejectus, palpitatione cordis, convulsio, spasmus, sensus & motus voluntarii abolitio, sanguinis solutio, ut sæpe qua data porta de corpore elabatur, pulsus debilis, parvus, intermittens, sudor frigidus, gangræna, mors, cadaver citissime putrescens, intumescens, foetens, maculis nigro-cæruleis notatum, ichor ex vulnere effluens, atque hoc pustulis obsessum.

Antidota sunt: acetum, acidum vitrioli, aqua Prægenæ seu anodina dicta dispens. Austr. Provinc., sal anglicanus nasalæ, polygalæ seneg. Rad., Lignum colubrinum, Ophioxylon serpentinum, k) amputatio cita partis optimum.

§. XV.

Duplex genus serpentum ictu venenum communicantium recensetur a LINNEO.

I. *Crotallus*. II. *Coluber*.

I. Genus in America reperitur, cujus species sunt α miliarius, β horridus, γ dryinas, δ durissus, ε mutus.

II. *Coluber*, cujus species sunt aliæ 1. *Americanæ*: α atropos, β leberis, γ dipsas, δ mycterizans, ε lacteus. 2. *Asiaticæ*: α severus, β stolatus, γ atrox, δ corallinus, ε najæ venenatissimus serpens omnium hæctenus notorum, ejus antidotum est lignum colubrinum sive ophiorrhiza mungas LINNEI, ζ ammodytes, η lebetinus. 3. *Africanæ*: α niveus, β vipera, hæc veteribus & hodie adhuc venetis teste HASELQUISTIO usualis, γ Haje. δ ασπις teste HASELQUIST. 4. *Europææ*: α berus vipera officinarum nostrarum, β prester, γ chersea, δ aspis aspice.

§. XVI.

Quædam animalia comesta ideo tantum veneni effectus exerunt, quia telis venenatis occisa sunt, alia ex pabulo hominibus nocivo venenata evadunt, quod observatum circa myrtillum, ostream edulem, percam venenosam, cancrum ruricolam, Hippomanæ mancinella nutritum teste GMELIN. m) Et duodecim forte anni elapsi sunt, ubi id Vindobonenses experti fuerunt circa limaces seu helicem pomaceam LINNEI. Id etiam valet de lacte capræ euphorbii diversis speciebus (quibus delectatur) nutritæ.

§. XVII.

i) Pharsal. Libr. IX. v. 517.

k) Joh. Friedr. Gmelin's allgemeine Geschichte der Gifte. Erster Theil.

l) GMELIN de venenis Parte I. fol. 291.

m) Idem de venenis vegetabilibus, fol. 275.

§. XVII.

Ad venenata animalia, quæ intus & extus exhibita nociva evadunt, primario referri merentur cantharides; hæc vesicas in cute elevant, dolorem & inflammationem causant, dyfuriam, stranguriam, ischuriam, mictum cruentum, nephritidem, ureterum, vesicæ urinaræ, urethræ inflammationem, gangrænam & mortem producant, quæ omnia eo evidentiora sunt, si intus assumptæ fuerint.

§. XVIII.

Animalia, quæ alia tangendo illis ictum electricum communicant, & ita quibusdam solum mortem causant duo pisces sunt: 1. *Raia Torpedo* LINNEI, *Occhiatella* Italarum, *Riand* Arabum, *Lerzemachi* Persarum, 2. est *Gymnatus electricus* LINNEI, *Anguille tremblante* Gallorum, *Nem-Eel* Anglorum, *Beef-Aal* Hollandorum.

§. XIX.

Venenum, quod tantum effectus est status præternaturalis in corpore præsentis, est venenum *rabiei caninae* ita dictæ, quod modo quocunque corpori communicatum eundem morbum communicat, & demum mortem infert, licet sæpe diu in corpore sopitum maneat.

Antidotum est radix Belladonæ ⁿ⁾ & arcanum illud, quod Fridericus Borussiae Rex emerat, atque divulgari jussit, in Dissertat. inaugurali medica a Francisco HOEZER p. 43. seq. descriptum. *)

§. XX.

Venena vegetabilia acria sapore jam acrimoniam produunt, cuti applicata rubedinem, dolorem pungentem, aut ardentem, tumorem, vesicas excitant, cuticulam separant, aut in his partibus omnem sensum, & motum auferunt, ita ut apex linguæ, cui applicatum tale venenum fuerat, tempore quodam rigidus & insensibilis manserit; inflammationem validissimam, gangrænam, & sphacelum, atque his positis solutionem continui immedicabilem inferunt.

Si talia deglutiantur œsophagum irritant, inflammant, hinc sequitur partium constrictio, sensus ardoris in lingua, faucibus, œsophago, ventriculo, intestinis, sitis insatiabilis, anorexia, cardialgia, singultus, nausea, validus, dolorificus, frequens, & quandoque cruentus vomitus, dolores colici vehementissimi, reliquis symptomatibus etiam sopitis diu perstantes, tenesmus cum alvo adstricta, alias debilitans, validum, frequens, dolorificum, sæpe factidum, aliquando cruentum alvi profluvium, micturitis, dysuria, stranguria, ischuria, mictus cruentus, hydrops, hæmoptoe, cephalalgia, febris symptomatica valentissima, calor urens, vigiliæ, facies pallida, cadaverosa, unguium livor, dispnoea, anxietates, ingens virium prostratio, lypothimia, artuum tremor, rigor, spasmi, convulsiones, risus sardonius, cordis palpitatio, affectus soporosi, delirium, pulsus celer, anomalus, debilis, gangræna; sudor frigidus, instantis mortis prodromi huc pertinent.

Veneni assumpti eo major suspicio est, si homo inopinate, sine ulla causa cognita v. g. post alimenti aut potulenti assumptionem, plane si odor ejus ingratus saporque nauseosus fuerat, grævia hæc ac deleteria, quin morbi epidemici eo tempore grassentur, experiatur symptomata.

Pluri-

ⁿ⁾ RICHTER Chirurgische Bibliothek, Tom. V. Part. II. pag. 377.

^{*)} Vide infra *De jure veterinario* Cap. I. §. 26.

Plurimos horum effectuum omnia venena acria, cujuscunque naturæ sint, producere valent, non tamen omnia hæc signa simul sumpta, in casu assumpti veneni observantur. *)

§. XXI.

Ad venena vegetabilia acria referri possunt:

I. *Plantae cucurbitaceae*, quorum species est 1. cucumis colocynthis, hujus fructus vi venenata pollet.

II. *Liliaceae*: 1. Fritilaria imperialis radix venenata est. 2. Colchicum autumnale Rad. flor. sem. 3. Squilla Rad.

III. *Plantæ personatæ*: 1. Pedicularis palustris Herb. 2. Digitalis purpurea Herb. 3. Cyclamen europæum Rad. 4. Plumbago europæa Herb.

IV. *Apocyna*: 1. Convolvulus scamonea Herb. (hujus succus in officinis nostratibus sub nomine scamonei exstat) 2. Cerbera ahovali Lign. nucleus, 3. Manghas fruct. 4. Cynanchum erectum fol. 5. Viminale Herb. 6. Apocynum androsæmifolium Herb. 7. Canabinum fol. flor. 8. Venetum Herb. 9. Asclepias gigantea Herb.

V. *Umbellatæ*: 1. Hydrocotyle vulgaris Herb. 2. Oenanthe fistulosa Herb. Rad. 3. Crocata Rad. fol. 4. Scandix infesta Herb. 5. Thapsia fœtida Rad.

VI. *Ranunculis affines*: 1. Alisma plantago aquatica Herb. 2. Clematis vitalba omnes partes plantæ, 3. Flammula tota planta præcipue flor. 4. erecta Lin. (flammula jovis STOERCK) fol. flor. 5. integrifolia fol. 6. palmata fol. Rad. 7. Pulsatilla fol. flor. 8. Pratensis Herb. (officinarum nostrarum Pulsatilla) 9. Narcissiflora Herb.

VII. *Ranunculi* 1. Ranunculus flammula fol. 2. Lingua fol. sem. 3. Ficaria (chelidonium minus officinarum nostrarum) Rad. antequam flores erumpant, 4. sceleratus omnes partes plantæ, 5. bulbosus omnes partes plantæ, 6. alpestris Herb. 7. Polianthemus Herb. 8. acer omnes partes plantæ, 9. arvensis fol. 10. gramineus Rad. flor. 11. asiaticus Herb. 12. aquatilis fol. flor. 13. platanifolius fol. 14. breyninus flor. o) 15. fardonus Herb. p)

VIII. *Euphorbiæ seu Tithymali species* (eorum antidotum acetum est.) 1. Euphorbia antiquorum, q) 2. canariensis planta (hujus succus in Anglia sub nomine euphorbii usualis est,) 3. officinalis Plant. (hujus succus officinarum nostrarum euphorbium est) 4. Tirucalli Herb. 5. Peplus Rad. sem. 6. Lathyris (officinarum cataputia minor) omnes partes plantæ præcipue semen, 7. Helioscopia Plant. 8. Verrucosa succus plantæ, r) 9. Plathiphyllus FUCHSII Herb. 10. Esu-

*) Ad præcavendos casus infelices a venenis vegetabilibus quoque optimas habemus leges. In Regno Bohem. An. 1789. Descriptio generalis, tabulis coloratis venenorum in regno sponte crescentium provisâ, a Gubernio C. R. edita est; quam sub articulis Pilsenkraut, Blätterschwamm, Eisenhütel, Fliegenschwamm, Mohn, Mutterkorn, Pfefferschwamm, Pilsferling, Reuzger, Schierling, Schwämme (Gift), Schwindelhaser, Speitäubling, Stechapfel, Sumpfhahnensuß, Tollkraut, Wütherich, Zeitlose, adduxi, ubi simul plura hoc de objecto sub art. Giftkräuter inveniendâ sunt.

o) CRANZ Fascic. Stirp. Austr. II. Tom. 4. fol. 2.

p) CRANZ Fascic. Stirp. Austr. fol. 84.

q) BLACKVELL a. a. D. T. 393.

r) WEINMANN a. a. D. Pl. 491. f. d.

10. Efula Rad. Herb. fem. 11. Cyparissias Herb. 12. Palustris Herb. 13. Hyberna Herb. 14. Characias Herb. 15. amygdaloides Herb. Rad. fem. 16. Sylvatica Herb. 17. Exigua Herb. 18. mauritanica succus, 19. neriifolia Herb.

IX. *Incompletæ*: 1. Arum α dracunculus Rad. β draconitum Rad. γ colocasia omnes partes plantæ (hujus radix sub cineribus cocta alimentum evadit) δ maculatum, omnes partes plantæ, præcipue fol. (hujus radix succo expresso alimentum præbet) ϵ virginicum Rad. & Baccæ recentes ζ arborefcens tota planta η seguinum tota planta, 2. Polygonum hydropiper tota planta, 3. Saelanthus α quadragonus Herb. β glandulosus Rad. baccæ sine noxa commedi possunt γ 4. Iatropa α curcas sem. β multifida sem. γ manihot Rad. 5. Ricinus communis (cataputia major officinarum nostrarum) fem. 6. Craton Tiglium (grana tiglia officinarum) semina recentia, & lignum Molucanum ex radice.

X. *Arbores & Frutices*: 1. Daphne α mezereum omnes partes plantæ præcipue baccæ β laureola omnes partes plantæ γ cneorum fol. δ gnidium Bac. 2. Cneorum tricoccum plant. 3. Amyris toxifera succus fruticis, 4. Rhus α vernix fol. & ejus exhalationes β radicans arbor tota γ toxicodendron succus, 4. Excoecaria agalocha succus lacteus, 5. Cambagia gutta Resina. (gummi gutta officinarum,) 6. Anacardium occidentale Oleum nucum, 7. Caryota urens Bac.

§. XXII.

Alia venena conspicua sunt, quæ ita sensorium commune afficiunt, ut nervorum functiones lædant, aboleantve, a quibus tamen sanitas, & vita pendent, *stupefactiva* seu *narcotica* dicuntur. Hæc intus assumpta præter symptomata §pho 8vo recensita (quæ multo evidentiora producant) adhuc digestionem abolent, pulsum debilem, inæqualem, intermittentem, tremores, paralyfes, spasmos, convulsiones, affectus soporosos, apoplexiam adferunt, sanguinem potentissime solvunt, inde tumor, rubor, aut ex fusco niger color faciei, aut alterius partis hæmorrhagiæque omnis generis pendent, sudores frigidos causant, & cito occidere solent; cadaver cito putrescit, livet, aut maculis gangranosis notatum est, & effectus §pho 11ma recensitos exhibet. Horum antidotum sunt acida vegetabilia.

§. XXIII.

Ad venena narcotica referri possunt: I. *Plantæ solanaceæ*, quo spectant 1. Physalis somnifera Baccæ, 2. Solanum α lycopersicum Herb. (hujus fructus *Poma Paradisi* dictus culinaris est) β mammosum fruct. γ insanum Herb. 3. Atropa mandragora Herb. Rad. 4. Datura α stramonium Herb. flor. fruct. & præcipue sem. β metel Herb. flor. fruct. sem. 5. Hyosciamus α niger Rad. Herb. sem. β albus Rad. Herb. sem. mitius tamen agit præcedenti γ physaloides fol. Rad. δ scopalia Herb. ϵ datura Forsk herba. 6. Azalea pontica fol. præcipue flor. ipsum plane mel (quod apes ex poline horum florum parant) authores narcoticum esse affirmant.

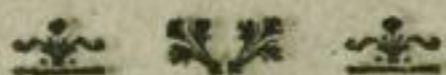
II. *Plantæ Personatæ*: 1. Antirrhinum orontium; hoc LINNE' tantum ad plantas venenatas refert.

III. *Poliandræ*: 1. Actæa Spicata (Christophoriana officinarum olim) Baccæ.

IV. *Gramina*: 1. Liliun temulentum sem.

V. *Plan-*

*) GMELIN de venenis vegetabilibus fol. 156. 157.

V. *Plantae incompletæ*: 1. *Chenopodium Hybridum* Herb. 2. *Taxus baccata*, Bac. fol. lign.

Ad venena narcotica adhuc teste GMELIN referri merentur, 1. Heargetree arbor, 2. Roots of Hiaree arbor, z)

§. XXIV.

Vegetabilia, quæ narcotica, & simul acria sunt, signa conjuncta horum gerunt talia sunt:

I. *Arbores*: 1. *Hippomane mancinella* succus lacteus arboris medullæ & corticis vi venenata pollet, huc etiam spectat *Hippomane biglandulosa* cujus succus venenatus est, 2. *Menispermum cocculus* sem. 3. *Coriaria myrtifolia* folia recentia & Bac. 4. *Prunus laurocerasus* fol. & flor. 5. *Strychnos* * nux vomica nuces β *colubrina* lignum recens. 6. *Nerium oleander*, omnes partes plantæ.

II. *Solanaceæ*: 1. *Atropa belladonna* Bac. fol. rad. 2. *Nicotiana*, * tabacum, Herb. β *rusficana* Herba viribus fortior priori γ *paniculata* Herb. δ *glutinosa* Herb. omnium fortissima, 3. *Bryonia alba* radix recens.

III. *Umbelliferæ*: 1. *Chærophyllum* * sylvestre Rad. hyeme effossa β *bulbosum* Rad. (hujus radix tenera cocta impune editur, & in foro sub corrupto nomine *Pimperle* divenditur,) 2. *Aethusa cynapium* Herb. & Rad. 3. *Sium latifolium* Rad. 4. *Cicuta virosa* Rad. 5. *Conium maculatum* (*Cicuta officinarum* nostrarum) Rad. Herb. sem.

IV. *Poliandrac*: 1. *Delphinium staphisagria* sem. 2. *Helleborus fœtidus* Rad. Herb.

V. *Incompletæ*: *Mercurialis perennis* Herb.

VI. *Fungi*: 1. *Agaricus* * muscarius β *piperatus* γ *campestris flavus* aut *champignons jaunes* δ *Agaricus* XV SCHAEFFER Icon. Fung. I. Pl. XV. XVI. * *Agaricus pileolo campanulato* in centro depresso, lamellis tenuibus petiolo fulcato, gracili, fungus mediæ magnitudinis, totus albus. u)

Huc addendæ veniunt, 1. *Canabis sativa* Herb. 2. *Paris quadrifolia* fol. Bac. 3. *Dorycnium veterum*. x)

§. XXV.

Planta venenata vi specifica paralyfim inducens unica hæctenus nota est, nempe: *Lathyrus cicera* LINNEI.

§. XXVI.

Plantæ venenatæ, quæ sive deglutitæ, sive sanguini ab extus communicatæ nocent, aliæ acres, aliæ narcoticæ statuuntur.

I. *Acres* sunt: 1. *Verratrum album* (*Helleborus albus officinarum*) Rad. fol. 2. *Helleborus niger* Rad. 3. *Ranunculus thora* omnes partes plantæ, 4. *Anemone* * *nemorosa* Rad. β *ranunculoides* omnes partes plantæ, 5. *Aconitum* * *cammarum* omnes partes plantæ, præcipue succus expressus β *napellus* omnes partes plantæ γ *lycoctonum* Rad. flor.

II. *Narcoticæ*: 1. *Papaver somniferum* succus plantæ, & omnia inde parata, 2. *Cheledonium glaucinum* Herb. 3. *lactuca* * *scariola* Herb. β *virosa* Herb.

H 2

§. XXVII.

z) GMELIN de Venenis vegetabilibus fol. 267.

u) GMELIN de venenis vegetabilibus pag. 401.

x) Idem de venenis Part. II. fol. 403.

§. XXVII.

Ad venena vegetabilia præter naturam genita referri debent Olea rancida, & partes putridæ. Hæc effectus acrium exerunt. *)

§. XXVIII.

Venena vegetabilia arte facta, seu igne parata sunt, 1. Olea ætherea, 2. Olea empyreumatica, inter quæ fortissimum est Oleum Tabaci, quod intus & extus nocet, 3. Salia alkalina v. g. Lapis causticus.

§. XXIX.

Venena mineralia, quæ vi solum mechanica ob suam duritiem, figuræque acutiem, qua gaudent, noxia evadunt, alia naturalia, alia arte parata sunt.

I. *Mechanica venena naturalia* sunt: 1. Lapis Lazuli, 2. Crystallus montana, 3. Hyacinthus, 4. Granatus, 5. Smaragdus, 6. Saphirus, 7. Adamas, 8. Carneolus. Contusa hæc nocivos effectus exerunt.

II. *Venena mineralia mechanice agentia arte tamen parata* sunt: 1. vitrum commune, 2. Smalta ex Cobalto parata.

§. XXX.

Venena mineralia acria multa arte producuntur, alia nativa reperiuntur, illorum multa pure acida sunt, alia salina cum metallis juncta, aut non salina. Prima spiritum mineralium nomine veniunt.

I. *Acida mineralia* sunt: 1. Oleum vitrioli, 2. Aqua fortis, & hæc pejor spiritus nitri fumans, 3. Spiritus salis marini, 4. Aqua regia.

II. *Ad salina aut non salina præparata metallica spectant*: 1. Diversa præparata antimonii, 2. mercurii, 3. cupri, 4. argenti, 5. auri.

§. XXXI.

I. Venena ex antimonio parata sunt: 1. Solutio reguli antimonii in aqua regia facta, 2. butirum antimonii, 3. mercurius vitæ improprie sic dictus, 4. tartarus emeticus, 5. vinum emeticum, 6. hepar antimonii, 7. vitrum antimonii, 8. regulus antimonii, 9. crocus metallorum, 10. sulphur auratum antimonii.

II. Ex mercurio parata alia nocent dum intus assumuntur, alia etiam dum extus applicantur, talia sunt: 1. ex mercurio & acido salis parata; α mercurius dulcis male paratus, β mercurius sublimatus corrosivus, 2. ex mercurio & acido nitri α solutio mercurii in aqua forti β crystalli argenti vivi seu nitrum mercuriale γ mercurius præcipitatus ruber, 3. Solutio mercurii in acido vitrioli α oleum mercuriale β mercurius præcipitatus flavus seu turpethum minerale, γ Vitriolum mercurii.

III. Ad venena ex cupro spectant: 1. cuprum ustum, 2. Crocus veneris, 3. viride æris & ærugo crystallifata, 4. vitriolum cæruleum, 5. omnes cupri solutiones in quocunque menstruo factæ v. g. aqua saphirina, 6. omnes cupri calces.

Licet cuprum ab omnibus jure merito qualitatis venenatæ accusetur, cum quomodocunque ingestum, nocivos edat effectus, illud tamen ferme ab omni menstruo, præcipue ab aceto solvi chemia docet, & tamen cucumeribus, gemisque caparidum.

*) Adderem ego Secale cornutum, de quo vide MutterForn, Ustilaginem, (R. J. CRAMER de ustilagine frumenti, Tub. 1709,) & Rubiginem.

in aceto conditis colorem viridem per cuprum conciliare norunt mercatores, ab his vero sumptis nullus in corpore malus observatur effectus; imo in vasis cupreis nunquam stanno obductis in tota Bohemia carpiones nigros coqui, & sine noxa assumi nemo ignorat; *) nunquam tamen suadendum, ut cibi in ejusmodi vasis cocti asserventur, donec refrigerati fuerint.

IV. Venena ex argento parata sunt: I. variae ejus solutiones, uti: * vitriolum lunæ & crystalli lunæ vel causticum lunæ vel lapis infernalis v. luna cornua.

V. Venena ex auro sunt: I. solutio auri in aqua regia.

§. XXXII.

Ad venena metallica, acria, naturalia referri debent: arsenicum nativum, & omnes ejus mineræ, atque calces, uti: sandaraca & arsenicum rubrum veterum Realgar.

§. XXXIII.

Ex arsenici per Bergmannum denudata indole constat, atrocissimum hocce venenum instar acidi maxime corrosivi agere, etiam externe; quum itaque phlogiston & alkalina efficacissime acidorum vires compescant, hinc facile eruitur, quomodo mitigandum sit arsenicum, & qua via eidem obviam eundum; sententiam hanc casus aliquis nuperrimus confirmare videtur, ubi nempe maritus uxori suæ certam quantitatem arsenici in juscule porrexit, quadrihorio ab assumpto veneno elapso, dum scemina enormes pateretur dolores colicos maritumque enixe rogasset, ut sibi spiritum frumenti seu crematum procuraret, hoc allato novam arsenici portionem priori æqualem in cremato illo solutam maritus uxori porrexit, hausto cremato illa & a torminibus, & ab omni veneni sequela libera evasit. **)

§. XXXIV.

Alia ex mineralibus venena *stiptica* sunt, vel *adstringentia*; hæc lente agunt, plane si dosi parciore porrigantur, effectus & signa adstringentium exhibent: etenim humoribus coagulum, viscerum obstructions, ac constrictiones vasorum inducunt, partimque simul solida arrodunt, abdominis duritiem, alvi atque urinæ suppressionem, dysuriam, stranguriam, dolores colicos, nervorum debilitates, paralyses, contracturas, partium internarum inflammationes lentas, ac læsiones, spasmos, febrem habituales, marasimum, virium decrementum, lentamque mortem serius, certo tamen induxisse visa sunt, quandoque etiam noxia sua symptomata sat cito excitant.

Qui artem hæc venena exhibendi recte callent, ita occidunt, ut occidisse haud videantur, & ideo rarius de ejusmodi veneno exhibitio occurrit quaestio.

H 3

§. XXXV.

*) In Styria vetitum est ahenis (cupreis) ad conficiendos caseos uti, imo nec fuligine eorum tingere. dd. 21. Januarii 1777. Vide *Räsemachen*.

In Austria inferiore carnium assatores ahenis sua quovis anno stanno obducere jubentur, dd. 17. Augusti 1782. Vide *Kupferne Kessel*.

Et ibidem omni mense thermopolia visitanda sunt, num ne vasa pro coquendo atque asservando potu Coffee stanno bene obducta sint. *Decret. aulicum de 22. Augusti 1782.*

**) Summe vetita est communis venditio arsenici, & sub maximis cautellis tantum admittitur paucis ad eam licentiatis. *Hofentschließung für Oesterreich vom 15. Sept. 1752. für Böhmen vom 24. May 1764. Gesundheitsordn. vom 2. Januar 1770. III. §. 7. Dekl. vom 31. August 1781, Apotheker Privilegien Erläuter. §. 2. Medicinalord. 3. Abthl. §. 8. Vide. Sündenrauch, & dein adhuc. Gift. Quacksalber.*

§. XXXV.

Venena stiptica alia *metallica* sunt, alia *terrestria*.

I. *Metallica* sunt: 1. Bisinuthum & ejus calx, 2. venena ex plumbo (plumbum enim sub omni forma semper suam stipticam vim retinet), talia sunt α plumbum crudum, β calces plumbi, uti sunt: a) cerussa plumbi, b) magisterium saturni, c) minium, d) plumbum ustum, e) cinis plumbi, f) lythargyrium auri, & argenti, g) omnes plumbi solutiones quales sunt: A in aqua. B in acidis factæ, huc spectat α Tinctura saturnina, Londinensium, β Vitriolum plumbi, γ Nitrum saturninum, δ Plumbum cornuum, ϵ crystalli seu sacharum saturni, ζ Acetum lythargirii, η Extractum saturni, θ aqua vegetomineralis GOULARDI; ι huc etiam spectant vina plumbo vel lythargirio edulcorata. κ omnes plumbi mineræ, & mixtiones cum aliis metallis v. g. cum mercurio, aut eorum præparatis v. g. cinnabaris cum minio mangonifata.

II. Ad venena obstruentia *terrestria* spectant: 1. Calx viva & exstincta, intus & extus exhibita, licet acrimonia sua simul lædat, 2. gypsum crudum & ustum, 3. omnes terræ calcareæ v. g. creta.

§. XXXVI.

Veneni assumpti antea recensita signa, non quidem semper omnia, attamen pleraque, aut saltem quædam, diverso insuper gradu adesse solent. Etenim unum idemque venenum pro diversa sua dosi, vehiculo, præparatione, additamentis, exhibendi modo, pharmacorum antea, vel brevi post, assumptorum conditione, hominis temperamento, vitæ regimine, viribus, ætate, sexu, valetudine secunda, vel adversa, ventriculi vacuitate, vel repletionem, diverso ab assumptione tempore, varia & modo mitiora, modo vehementiora producit symptomata; Plantæ vero venenatæ præterea in effectibus variant pro diversa patria, gleba, exsiccatione, exhalatione prægressa, maturitate, atque cultura, ideo quædam venena certo tantum tempore nociva sunt, ita ranunculi scelerati radix, dum herba floret, sine omni acrimonia est; quædam per præparationem præstantissima medicamenta fiunt, dum quædam partes volatiles abiguntur, vel per addita alia illorum natura destruitur, ita cicutæ extractum fit, ita regulus antimonii addito sulphure innocuus evadit, imo etiam alia esui apta fiunt: sic Americani ex radice venenata *Manihot* succo expresso sibi panem salubrem parant. Quantum præterea consuetudinis efficacia hic valeat, exemplo Turcarum scimus, qui opium orientale illis *Maslac* dictum, ad hilaritatis & roboris consecutionem tanta dosi impune deglutunt, quanta sine certo imminente morte nulli uti liceret; exemplum consuetudinis quoque habemus in officinis nostris vitrariis circa arsenicum. *)

Novit CLAUDEP. hominem in Germania adeo opio assuetum, ut omni die drachmas duas per octodecim menses impune assumpserit.

§. XXXVII.

An ullum in rerum natura existit venenum, quod absolutum dici possit, seu quod exhibitum inevitabilem mortem inducat? vix affirmare licet, cum plurima horum iusta dosi, & in appropriato vehiculo exhibita, heroica, efficacissimaque evadunt remedia; Arsenicum enim

*) Quotidianum nos ipsi videmus exemplum in maximo Nicotianæ usu, quam Author §. 24. h. C. II. 2. ad venena vegetabilia narcotica acriâ ammandat.

enim in cancro mammæ; cicutam in obstructionibus; mercurium sublimatum corrosivum in lue venerea; hyosciamum, stramoneum in mania; aconitum in rheumatismo, arthritide; belladonam in rabie canina (ut alia plura silentio premam) efficaciter exhiberi quis ignorat?

§. XXXVIII.

Attamen venena quædam, maxime ex regno minerali desumpta, *absoluta* dici merentur eatenus, quatenus iuste majori dosi data, omni animantium generi deleteria evadunt, uti in arsenico, mercurio sublimato, butyro antimonii &c. videre est.

Alia *relativa* cuidam tantum animantium generi noxia sunt; e. g. nux vomica brutis, non æque hominibus deleteria est; aloë canibus & vulpibus nociva; cocculi indici piscibus & pediculis deleterii; phelandrium aquaticum equis lethale, bobus innoxium est; doronicum canes necat, rupicapras, alaudas, & hirundines nutrit; semen petroselinii avibus, piper suis damnosum est; amygdalæ amaræ vulpes, felles, & gallinas necant; conii maculati semine sturni, stramonei semine phasiani, lolii temulenti semine coturnices, hyosciami radicibus sues sine damno vescuntur.

§. XXXIX.

In cadaveribus veneno, præcipue acri, interemptorum sequentia conspiciuntur signa: *Externe* facies, fauces, atque abdomen tumida, livido, caruleo, nigricanteve colore tincta, os nigrescens, ejusque cavum inflammatum, & cruentum, lingua tumida, ex corporis peripheria cuticula secedit, & cadaver cito in putredinem vergit. *Interne* in primis viis maxime in ventriculo, & duodeno uti & in aliis visceribus v. g. pulmonibus, hepate, liene, renibus, maculæ fuscæ, lividæ, ac nigræ, erosiones, sanguis effusus, grumosus, corruptus, fætidus, niger hinc inde inflammationis, gangræ, ac sphacelli signa, tunica villosa ventriculi secedens, exesa, alias venæ ventriculi, intestinorum, mesenterii admodum tumidæ, cor flaccidum, aut subin contractum, ita etiam pulmones, hepar atque renes sanguine turgida non raro inveniuntur, imo quandoque venenum in ventriculo & intestinis deprehenditur, cuius natura quomodo dignoscenda videatur Part. II. Caput II. §. 8.

Possibile tamen foret, ut mortis violentæ ex veneno in cadavere vix conspiciatur signum.

§. XL.

Non desunt tamen morbi v. g. dysenteria, cholera, febres ardentes, biliosæ, putridæ & pestilenciales, qui vehementissimis suis symptomatibus subito ingruentibus, signisque in corpore mortuo relictis, magnam similitudinem cum veneni effectibus habent; hi vero causis antecedentibus, morbi symptomatibus, atque signis in mortuo inventis, probe inter se collatis, per artis peritum, licet quandoque non sine difficultate, ab intoxicatione dijudicabuntur.

§. XLI.

Quosdam veneno assumpto vel natura, vel antidotorum beneficio, superstites mansisse scimus, hi interim morbis fonticis diversissimis, contracturis, paralyti, atrophia, febre hectica, cæcitate, surditate, aponia &c. per totam vitam conflictabantur. Dependeanne effectus hi a veneno assumpto, aut alio potius morbo, cautus sit in determinando medicus.

CAPUT

CAPUT IV.

DE NOCIVA AC DOLOSA CEREVISIAE AC VINORVM ADVL-
TERATIONE.

§. I.

Quanta aquæ impuræ, cerevisiæ male fermentatæ, actu fermentationis suppressæ, corruptæ, musti, vini, immoderatus usus inferat damna, recensere scopus non est: hæc enim non ad *medicinam legalem* sed ad *politiam medicam* spectant, de nociva solum vini, & cerevisiæ adulteratione pauca dicere constitui.

§. II.

Vina austera acidula, pessimo mangonio, frequentissime per plumbata, uti: saccharum saturni, lythargirium &c. edulcorari solent a fraudulentis, quo simul noxia, lente occidente qualitate hæc imbui, ex natura plumbi in capite de venenis dicta, concludere licet. Casus non infrequentes habentur in Galliis & in Anglia vinorum plumbi calcibus adulteratorum, interim capitis supplicio plectuntur authores; in Austria omne fere vilis vinum plumbata recipit, (Einschlag vocant) inde repeti potest ratio colicæ, qua ibidem frequentius corripitur vilis hominum genus his pravis vinis potissimum abutens.

§. III.

Vina Lythargirio aliisque saturninis adulterata a plurimis dijudicari posse statuuntur liquore docimastico ex auripigmento, & aqua calcis vivæ, leni coctione vel digestionem parato, hoc liquore hepatis sulphuris arsenicalis naturam habente, in vinum suspectum successive, ac sufficienter instillato pro diverso adulterationis gradu, actutum vel successive sedimentum rubeum, purpureum, vel nigrescens ad fundum agi, at in leviori adulterationis gradu, in ejus superficie colorem rubeum comparere, totumque vinum turbidum fieri, in vino autem genuino non nisi sedimentum album conspici asserit BAUMER. y) Sed infidum est experimentum, nisi docimasia præcipitati instituat, melius longe adhibetur solutio hepatis sulphuris vulgaris, imo per solum simplex acidum salis communis vino plumbatis adulterato instillatum, plumbum cornuum præcipitari debet.

§. IV.

Dantur etiam vinorum corruptelæ vegetabilibus procuratæ, non æque quidem noxiæ, attamen valetudini adversæ v. g. Salvia sclarea hormino pratensi vinis saporem moschatellinum, sed simul vim quandam narcoticam conciliant, colocynthide vel turpethi radice vinum amaritie donant, sed & doloribus colicis occasionem præbent.

Quandoque non dolose, sed culpose, ignota Oenopolæ additamenti nociva natura, vinorum adulteratio imprudenter contingit. *)

§. V.

y) Medicin. forens. fol. 156.

*) In Styria adulteratio vini prohibetur 7. Febr. 1767.

In Bohemia jam 1497. adulteratio vini sulphure vel quacunque alia sanitati hominum perniciose re per destructionem vinearum puniebatur. privilegium für die prager Weinberge vom 3. 1492. §. 2. confirmatum 1527. & 1549. Vide Wein.

§. V.

Cerevisia autem æque dolose adulteratur, dum aut avaritiæ, aut inopiæ causa ad meracitatem, & spirituositatem imitandam addunt glutinosa varia, & ipsum gluten scriniariorum, aut narcoticis herbis, & præsertim sabina eandem cerevisiam corrumpunt, unde utique plurima mala in universum redundant populum. *)

C A P U T V.
DE ABORTU.

§. I.

Dum embryo ante diem sibi a natura destinatum, non sponte sed ex aliqua vi accedente, sive vivus, sive mortuus ex utero excluditur, tunc lato sensu & infans, & ejus præmatura exclusio, *abortus* nomen gerunt. Strictius vero sumptus abortus dicitur foetus ante septimum mensem exclusus, vel mortuus, vel vivus, sed nullo modo vitalis; *abortus* enim nomen idem importat, ac si diceret *non ortus* vel *frustra ortus*, & idcirco abortus æquiparatur ei, qui natus non est.

§. II.

Præmatura foetus imperfecti modo quocunque procurata exclusio *abortum* & in jure criminali *procuratio abortus* audit; omnia simul illa, quæ eum promovere apta sunt, *abortiva* dicuntur.

§. III.

Omnia illa, quæ foetus præmaturi causæ sunt (de quibus in parte II. Capit. IV. §. 9. dictum) etiam abortum procurare valent; dantur præterea nonnulla pharmaca abortum procurare apta, quo pertinent omnia sanguinem valide exagitantia; nervos nimis quam vellicantia; & per consequens dolorem, convulsionem, in variis partibus, præcipue utero adjacentibus, excitare capacia, qualia sunt: drastica purgantia, emetica talia, sternutatoria, diuretica, valida venæ sectio, aut repetito præcipue in pede celebrata; imo prædicantur specifica quædam pharmaca, quæ in uterum agerent, eumque vel in contractionem incitarent, vel humorum motum majorem versus eum determinando, avulsionem placentæ ab utero, & ita abortum producerent, qualia vulgo Aloe, Borax, Crocus, Colocynthidis pulpa, Lauri bacæ, Myrrha, Sabina creduntur, etsi nec hæc (felici eventu) effectum hunc scelestum omnino præstitisse semper deprehensa fuerint.

Subin talia licet abortum non procurent, foetum in utero hærentem tamen enecant.

§. IV.

*) Bier- und Weinverfälscher sollen andern zum Exempel wirklich gestraft werden. Instrukzion für die Kön- und Leibgedingstädte in Böhmen vom 2. März 1651. §. 23.
Bonum parare maltum et inde cerevisiam coctoribus anno 1758. mandatur. Vide Bier.
De utroque hoc articulo Vide adhuc Marktordnung für Böhmen vom 14. May 1770.
§. 42 = 47.

§. IV.

Signa perpeffi abortus ex parte mulieris eadem fere sunt, quæ mulierem partum naturalem enixam fuisse testantur; in fœtu vero hæc ex ejusdem magnitudine, partiumque perfectione desumuntur, abortus per consequens primis graviditatis mensibus procurati signa cognitu admodum sunt difficilia, si non omnino impossibilia: hæc enim certa tantum a mole fœtus, retentioneve diuturniori mensium dependent, si ergo hæc notabilia non fuerint, nec signa manifesta erunt.

§. V.

Aborticidium malo dolo, quocunque post conceptionem tempore procuratum, species infanticidii est; TERTULLIANUS ait: *Homicidii festinatio est prohibere nasci.* 2) Etenim fœtum humanum primo conceptionis momento animatum existere in capite de baptizmo indicavi; conservationem ergo conceptus omni tempore sibi vindicat officium medentis licet eundem ardua necessitas subin cogere possit, ad fœtum in utero contentum non attendendum v. g. dum gravida venenum ore assumpsisset, in tali casu enim emetica jussu indicata exhiberi debent, si etiam abortus inde certo prævideretur; imo uteri hæmorrhagia ad quæcunque remedia rebellis, fœtum evellere, ad conservandam saltem matrem, impune jubet; distinguunt ideo authores inter abortum *directe* atque *indirecte* provocatum; illum vocant, quando dolo malo spes proli exstirpatur, indirectum autem, quando remedia morbo quidem matris competentia, sed simul ita comparata adhibentur, ut abortum provocare possint, huncce posteriorem modum inter licitos, priorem inter illicitos numerant; attamen magna hic cautioe semper opus est.

Embryonem mortuum, ne in utero retentus matri noceat, instrumentis concidere, atque extrahere concessum, atque oppido necessarium est.

CAPUT VI. DE INFANTICIDIO.

§. I.

Læsiones adultis lethiferæ, tales etiam infantibus sunt, in his insuper partim plures, partim etiam aliæ quædam facilius locum habent; etenim jam in utero fœtus, vel sub ipso partu vita privari, vel statim a partu, aut aeris injuriis commissus necari, aut neglecta funiculi umbilicalis, præprimis curte abscissi, deligatione hæmorrhagiam cito lethalem incurrere potest, hanc infanticidium per *omissionem* Juris Consulti appellant, ubi violentia externa adhibita, infanticidium per *commissionem* vocare solent.

§. II.

2) Apologia Cap. 9. *) Abtreibung der Leibesfrucht wird mit zeitlichem, hartem Gefängnisse im ersten Grade und öffentlicher Arbeit bestraft. Allgemeines Gesetz über Verbrechen und Strafen, vom 13. Jänner, 1787. Vide Verbrechen (Kriminal-) §. 112 — 115. Mit dem Zuchthause und Rasomatten. Kriminalgerichtsordnung v. 17. Jun. 1788. (§. 189 f.) Vide Abtreibung, & porro Gesundheitsordn. 1r Th. III. §. 6. IV. §. 7. Nachtrag §. 6. 26., medizin. ordn. 1. Abth. §. 21., 2. Abth. §. 6., 3. Abth. §. 8., 4. Abth. §. 8. 9., Wundärzte (der) Prag. Es hat u.

§. II.

In inventi recens nati corpusculum mortuum, inspectione, atque sectione legali ideo studiose inquirendum, ut, an mortuus vel vivus in lucem editus, & in primo casu an morbo defunctus, vel occisus fuerit, & qua ratione infanticidium peractum sit, pateat.

§. III.

Fœtum mortuum natum fuisse docent signa vitalitatis (de quibus alibi jam) in cadavere absentia, quo adhuc amandari possunt, fontanella sine depressionis signis solito latius dehiscens, subsidens, funiculus umbilicalis marcidus, collapsus, placenta flaccida, corrugata, exsanguis, aut dum indicia putredinis præsentia vel in placenta, atque funiculo umbilicali, vel in ipso fœtu recens excluso reperiuntur, quæ dignoscuntur, si cuticula hinc inde secedat, sine violentæ læsionis notis livescat, verbo si fœtor putridus percipiatur.

Fœtus in utero matris mortuus paulo diutius quidem hæere possit, quin putrescat, forte ob communicationem cum aere externo sublatam, putredinem tamen non evitat.

§. IV.

Signa infantis vivi editi ex actionum vitalium, circuli nempe humorum ac respirationis exercitio aliquali, vel plenario, post partum peracto desumuntur.

§. V.

Respiraverit ne infans natus pulmones docere possunt, si nimirum ii densi, versus dorsum retracti, colore rubeo præditi, nec expansi sint, ac pericardium a pulmone sinistro haud tectum sit, sed nudum conspicitur, hique toti, vel in partes minimas etiam dissecti, in aquam projecti, fundum petant, tunc in fœtu nullam a partu respirationem adfuisse concludendum. Contra ubi uterque pulmo expansus pectoris cavitates replevit, atque a superiore sinistra parte pericardium suo modo tectum est, pulmonesque in aquam projecti supernatent, tunc fœtum a partu respirasse, adeoque vixisse constat.

Examèn pulmonum instituat in vase profundo, aqua limpida pleno.

§. VI.

Subin quædam tantum pulmonis pars, collapsis reliquis, & in aqua fundum petentibus, expansa est, atque aquæ supernatat, tunc non nisi debilem respirationem, talemque vitam a partu adfuisse, vel arte aliquid aeris (quod ad fœtus non respirantes excitandos ab aliquibus fieri solet) in pulmones inflatum esse colligimus, quod ultimum tamen, ut huic fides haberi possit, per testes sufficientes evictum esse debet; Cæterum unica tantum respiratio facta supernatandis in aqua pulmonibus sufficit.

§. VII.

An fœtus in utero hærens ore uteri ostio obverso, ruptisque membranis post effluxum aquam respirare possit? controversia olim erat celebris; plures quidem nacta est authores sententiam hanc defendentes, hodie tamen ex plurimis rationibus omnino non affirmatur.

§. VIII.

Magnam semper examèn pulmonum postulat attentionem: etenim pulmones scyrrhosi, calculosi (etsi rarissime tales inveniantur) in aqua fundum petunt, quamvis infans respiraverit.

verit. Hoc in casu tamen aliqua semper pulmonum portio libera manebit, quæ examini inserviat. E contra pulmones putredine corrupti aqua specificè leviores fiunt, hinc illi innatant, hi tamen aquæ fundum successive petunt, dum pulmones recentes ab aere non expansi citissime submerguntur.

§. IX.

Poterit autem fœtus non respirasse, & tamen vixisse, cum citra respirationem motus cordis, & circulus sanguinis, ex quo natus est, aliquamdiu continuare possit: fœtus enim in lucem recens editos aliquamdiu sine respiratione vivere posse, ex peculiari eorum structura, atque experientia notum est. Duas ex coitu illicito, a diversis matribus enixas puellas, ab his vivas pannis obvolutas, atque in terram defossas, humo, atque spinarum mergetibus coopertas, post aliquot tamen horas, singulari fato, viventes iterum erutas se accepisse Joan. BOHNIIUS testatus est. a)

Fœtum quandoque involucris suis adhuc inclusum nasci (qui revera vivit, nec tamen ante membranarum apertionem spiritum trahit) notum est.

§. X.

Plagæ viventis a violenta nempe compressione, laceratione, aliove vulnere ortæ, sanguine notabili copia effuso distinguuntur, hinc sanguis stagnans, atque coagulatus inter integumentorum communium, pericranii, carniūque fibras, ac cellulas, atque cavitates, quin & fibræ laceratæ, vasaque rupta, uti & stigmata profundiora instrumento tenui, acuto, in encephalo vel medulla spinali facta, quoniam læsionem tempore vitæ factam arguunt, vitam adfuisse indicio sunt; læsiones autem corpori mortuo inflictæ ob circuli sanguinis defectum, ejusmodi sugillationibus, maculis, echimosibus, stipatæ non sunt, sed tum simul an cava cordis, vasaque venosa majora sanguinem contineant nec ne, sollicite scrutandum; ubi hæc cruore vacua inveniuntur, sanguinem vel ex funiculi umbilicalis abrupti, aut discissi & non ligati, vel vulnere quodam facta effluxisse, aut in cavum aliquod penetrasse, adeoque sanguinis circuitum, vitamque a partu adfuisse argumento est.

Bene interim perpendendum sintne læsiones conspicuæ a matre, an vero sub gravioribus partus difficilioris connatibus, ab obliquo uteri, aut capitis infantilis situ, vel rudiore manuum obstetricantis, vel instrumentorum applicatione derivandæ.

§. XI.

In natis partu difficili leviores ossium cranii compressiones, atque sugillationes, nec tamen fracturæ, ac fissuræ locum habent; excipe tamen violentiam externam e. g. si infans partu facillimo natus capite irruat super pavementum, præprimis ex lapide stratum: inde enim læsiones absolute lethales, etiam citra intentionem contingere possent.

Maculæ rubræ, virides, ac nigrescentes in corporibus morbo putrido extinctis, subin etiam præsentibus ne imponant!

§. XII.

Ex funiculo umbilicali cum placenta adhuc cohærente hæmorrhagia lethalis non semper contingit, nec illam ex eo longiori, complicato, atque in loco frigido contigisse exemplis

a) Offic. Medici forensis, pag. 667.

exemplis constitit, ubi vero proxime ad umbilicum, vel ab hoc nonnisi aliquot pollicum distantia resecatur, vel abrumpitur, nec ligatur, lethale sanguinis profluvium, suffragante experientia, accidere solet, imo id etiam contingit, si nimis laxe ligatus sit exceptionem ponunt animantia bruta, in quibus id contingere non observatur, sola tamen hæc deligatio omissa nil docet, nisi vasa majora simul vacua deprehendantur.

§. XIII.

Funiculi umbilicalis solutio vel secundum artis regulas, vel casu fit, sic in stando parturiente sibi soli relicta, foetus violenter enitente, funiculus umbilicalis pondere cadentis foetus dilacerari potest.

§. XIV.

Licet recens natorum suffocatio, ob fabricam diversam, tardius quam in adultis contingat, tamen eorum dolosa, culposa, aut casu facta suffocatio contingere potest, cujus signa vide capite sequenti.

§. XV.

Suffocatione modo natus interimitur, si sub ipso ex utero egressu, ante factam respirationem in corpus fluidum præcipitatur, vel si post illam peractam aëris in pulmones accessus inhibetur, v. g. calcitris, aliisque corporibus ori ac naribus diutius incumbentibus, vel appressis, violenta strangulatione manu vel laqueo peracta, corporum peregrinorum in fauces intrusione, vapore sulphureo, vivi in terram defossione.

Recens nati præcipationem in cloacam, mingendi, atque alvum deponendi stimulo puerperæ excusare solent, quod non omnino impossibile.

§. XVI.

Præter modos adultis communes enecari adhuc infantes solent denegato alimento, & expositione aëri frigido, qui ultimi casus difficulter satis, aut vix dignosci valent. *)

CAPUT VII.

DE SUFFOCATIS, STRANGULATIS, SUBMERSIS, FULMINE TACTIS.

§. I.

Quidquid respirationem in animalibus natis tollit, id etiam ut pereant, efficit, quod vel a morbo v. g. angina, vel casu v. g. a corpore solido peregrino in laryngem illapso, vel ibi nato, a vaporibus sulphureis, salinis, stipticis, musti fermentantis **), prunarum candentium

I 3

dentium

*) Supra jam citatam legem quaere sub art. *Zugenscheinsbefund*.

Et non superfluum erit hic relegere J. B. ZAUSCHNER De Causa ordinaria et generali primam Inspirationem in Foetu excitante. sub N. VI. hujus Vol. *Ign. Ruth. De Infanticidio*, sub N. VII. Vol. I. & JOAN. JACOB GEELHAUSEN. De Pulmoribus neonatorum, aquæ supernatantibus, vel in ea subsidentibus, pro eruendo signo certiori 1) facti partus vivi vel mortui, 2) factæ vel non factæ respirationis, 3) commissi vel non commissi infantidii. 4. Pragæ 1728. quæ dissertatio in continuatione hujus operis repurgata & minuta fors etiam reimprimetur.

***) Remedia applicanda per literas *patentes* 1. Julii 1769. *Lit. C.* Wie allem Unglücke von dem in den Kesseln gährenden Moste sowohl vorzukommen, als auch den Ersticken die Hülfsmittel zu verschaffen, publicata sunt. Vide *Errunkene*.

dentium *), aeris defectu v. g. sub antlia pneumatica exhausta, in aqua, vel alio liquore vel *dolo malo* organa respirationis variis modis comprimendo, constringendo, obdurando effici potest.

§. II.

In suffocatis sequentia deprehenduntur signa: facies rubet, ac tumet, externæ corporis partes apoplecticorum ad instar hinc inde livent, pulmones cum vasis suis maxime venosis turgent, ac livent, in ore, faucibus, aspera arteria, atque bronchiis serum spumofum deprehenditur, dexter cordis ventriculus cum auricula sua sanguine turget, & hic etiam in variarum corporis partium v. g. piæ meningis, tunicæ oculorum albuginæ, & jugularibus venis stagnat, illasque extendit.

§. III.

In laqueo strangulatis funis vestigia fugillata, rubra, livida, & nigricantia collo impressa conspiciuntur, facies tumet, ac livet, oculi tumidi sunt, ac rubent, capitis, & piæ meningis venæ turgent, pulmones valde distenti, eorumque venæ etiam minimæ multo sanguine infarctæ sunt, serum spumofum in ore, arteria aspera, atque bronchiis deprehenditur, involuntaria lotii, & facum alvinarum excretio ipsis accidere solet.

§. IV.

Laqueo suspensus signis his absentibus potuit prius jam interemptus, aut mortuus fuisse; ita etiam si in aquis quidam reperiatur mortuus, videndum an mors submersioni adscribenda sit, an vero enecatus antea, aquæ demum fuerit immissus; attamen probe notandum sæpe sese in aquam præcipitantes a palis & lapidibus graviter lædi, ut ergo læsio in submersis conspicua, etiam ad lethalitatem absolutam sufficiens in alium non derivetur.

§. V.

In Submersis præter communia suffocatorum signa, diaphragma depressum, abdomen tumidum, spectata præprimis longitudine temporis, quo submersus perstitit, inveniri solet.

Ob denegatum aëris in organa respiratoria accessum, non autem ab hausta aqua, submersi perire statuuntur; vix enim portio quædam aquæ pulmones ingressa deprehensa fuit.

§. VI.

Plura submersorum ut & suffocatorum aliorum exempla præsto sunt, b) quibus evincitur, eos, elapsis etiam nonnullis horis, arte adhibita in vitam iterum revocatos fuisse. Hoc artis beneficium præprimis sperare possent ii, quibus forte foramen ovale omnino clausum non esset: omnis igitur cura, si id tempestive fieri possit, in iis excitandis, ob irritabilitatem in apparenter mortuis diu satis superstitem, adhibenda est; huc corporis inversio **), valentior,

*) Eodem mox citato articulo. Vide sub. Lit. B. Wie die vom Kohlendunste erstickten Menschen gerettet werden sollen. Prunos candentes in cubicularibus clausis habere sub pœna 10 imperialium vel corporali vetitum est. Böhmishe Sub. Verordn. vom 6. Dezember 1788.

b) Franc. Xaver. SCHEIGL M. D. Vien. in Dissertat. inaugur. de auxiliis ad vitam in viso mortuo restaurandam.

**) In mox citandis legibus hæc summe interdicta est, peculiariter vero, in Hofentschließung vom 2. Jänner, 1783.

tior, diuturnior agitatio (ut aqua in ventriculo forte contenta effluat) venæ sectiones, æris in pulmones, protrahæ insuper lingua, ut epiglottis hoc modo elevetur, sæpius repetitæ inflationes, motus partium pectoralium, & abdominalium moderatus, atque extremitatum frictions, corpore in loco moderate calido v. g. in lecto aut in arena, aut in cineribus calidis posito, irritatio narium per vapores acriores, acria sternutatoria, uvulæ per plumulam, fumus tabaci per machinam instar clismatis ano injectus pertinet. *)

§. VII.

Fulmine tacti dicuntur, qui noxam a fulmine incurrerunt: varios enim morbos tam internos, quam externos a fulmine causatos fuisse, imo viscera varia corrupta, absumpta, nullo, vel haud notabili exterius apparente vitio, alios auditu, loquela, visu privatos fuisse, paralyfi totali vel partiali affectos, usu rationis privatos, apoplexia, gangræna, alios suffocatione a fulmine immediate vel a relictis halitibus suffocantibus interfectos fuisse, experientia docuit; non desunt tamen casus effectus salutaris, rebellium nempe morborum casu curatio.

Fulmen constituentes particulas maxima gaudere & subtilitate, & activitate, physicis notum est, ac effectus mirifici, quos in omnis generis corpora exercet, abunde testantur, intactis nimirum involucribus vinum in doliis corrumpit; gladium in vagina liquefacit; vestium colores immutat absque hominis læsione, retia sub aquis cremat, in eadem arbore quod aridissimum est urit, quod solidissimum terebrat, sæpius nonnisi medullam internam corrumpit. c) In cortina (quam in infima parte altaris ponere, & *antependium* vocare solent) bombyce argentoque intertextoque parata, argentum bombyce intacta plenarie ex dimidia cortinæ parte, altera illæsa manente a fulmine consumptum fuisse in templo S. Ignatii Neopragæ, præter mirabilia plura, rhetoricæ operam navans expertus sum.

§. VIII.

In fulmine tactis post mortem quandoque observantur maculæ rubræ, struis lividis, aut nigricantibus distinctæ, & in quibusdam sanguinis stillicidium, quæ signa, absentibus signis alterius lethalitatis, & prægressa tempestate procellosa, præcipue si simul effectus fulminis in metalla, quæ secum homo habet, odor gravis sulphureus quem læsæ partes servant, concurrat, mortem ex fulmine contractam fuisse indicant.

§. IX.

Fulmine tactos, laqueo suspensos, carbonum, musti fermentantis, vel sulphuris vaporibus præfocatos, consimili fere ratione (quam de submersis attuli) citaque in aërem liberum protractione, quandoque excitari posse, notum est.

Cum

*) Instructionem, quæ adhibenda sit, Vide *Ertrunkene*, sub Lit. A. Wie und mit welchen Hilfsmitteln die Ertrunkenen am sùglichsten hergestellt werden sollen. De submersis peculiariter adhuc sequebantur. Verordn. in Oesterreich v. 5. Jänner, 1781. Verordn. in Böhmen v. 22. März, 17. Juli, 10. August, 16. Dezember, 21. Dezember, 1781., 1. Febr. Hofdekret v. 8. April, 1782; Hofentschließung v. 2. Jänner, 1783. Hofbescheid v. 1. April, 1784.

Descriptio & usus machinæ fumum Tabaci instar clismatis injiciendi publicabatur per Hofdekret v. 16. Jänner, 1770. Böhmisches Sub. Verordn. im Jun, 1771.

Et hic commendatur Disquisitio inauguralis, jam oblivioni fors tradita, De *Submersorum morte*, Authore & defend. P. P. HELFFER, 4. Pragæ, 1727.

c) Vide IREN. VEHR, Diss. de Astrobolismo.

Cum experientia docuerit illos, qui aere fixato periverunt, simul privari omni irritabilitate, patet, quod eorum resuscitatio difficillima sit, si non omnino impossibilis.

An hominem vitæ adhuc restituendum ex ignavia, aut malo dicere, inhumanitate barbara suæ forti relinquere non mereretur iudicis attentionem? *

CAPUT VIII.

DE REIS IN CARCERIBUS DETENTIS, ET CONDEMNATIS AD LABORES PVBLICOS.

§. I.

Si inquisitus in carcere detineatur, aut in pœnam ad temporarios, vel perpetuos carceres condemnatus sit, semper eo respiciendum est, ne carcer frigore, squalore, humiditate, effluviarum pravitate, aliave sanitati inimica conditione noceat, **) nec in nocivo corporis situ carceri inclusus detinendus est, nec compedibus ac catenis, justo arctius cum sanitatis ac vitæ periculo, constringendus, quin potius ejus querelæ de hac injuria audiendæ, ac, si opus fuerit, a medicis investigandæ sunt, ne miser forte vel in carcere intereat, vel exantlata carceris pœna, sanitate privatus, victum laboribus querendi inhabilis, ac reipublicæ onerosus reddatur.

Casum inquisiti, ad prætoris jussu catena ferrea majori circa hypochondria durius constricti, atque ad querelas ideo jactatas, haud relaxati, pleuritide correpti, atque demortui, Joan. BOHNIUS retulit. d)

§. II.

Incarceratus morbo correptus in tali custodia detinendus est, quæ morbum non sustinet, vel auget, sed potius cum diæta recte constituta, præscriptisque convenientibus pharmacis eo collimet, ut æger cum valetudine secunda quantocius in gratiam redire possit. ***)

§. III.

Licet carceribus inclusorum alimenta ut plurimum non nisi parca sint, & quandoque solo pane & aqua absolvantur, eo tamen, ut ille ex farina bonæ notæ, probe coctus sit, tam
a judi-

*) Piscatores & Nautæ sub pœna criminali submersos juvare jubentur, vindicantes unum 25 fl. pro remuneratione obtineat. Verordn. vom 17. Juny 1781.

**) Jedes Gefängniß muß trocken, reinlich, mit Lust und Licht hinlänglich versehen und so beschaffen seyn, daß die Gesundheit des Gefangenen keiner Gefahr ausgesetzt werde. Wo die Mauern nicht vollkommen trocken sind, müssen die Wände mit Pfosten besetzt werden. Allgem. Kriminalgerichtsordn. vom 17. Juny 1788. §. 61. & plures alias leges vere humanas. Vide sub art. Gefängniß.

In quantum squalor carcerum omni speciei sub JOSEPHO II. imminutus sit, nec credent, qui non antehac eos viderint. Indefessus ejus conatus, homines cujusvis classis ei subditos vere felices reddendi, Majestas ejus, i. e. summi Romanorum Imperatoris usque ad carceres descendit, & quidem sæpius, ut se convincat, quam crudelitatem homo in homine exerceat, & quomodo miserum juvare posset. Et vidimus quoque LEOPOLDUM II. verissimum fratrem Reformatoris maximi, vidimus eum in summa festivitate coronationis carceres & nosocomia Metropolis nostræ invisere, miseros consolari.

d) In Tr. de Offic. medici forensis, Pr. II. C. IV. §. DCV.

***). Vide Gefangene.

a iudice, quam medico, cujus curæ in carceribus detenti concrediti sunt, respiciendum est, ne mala, corruptaque alimenta, miserorum valetudini noceant. *)

§. IV.

Si rei ad labores publicos aliquamdiu, vel per totam vitam condemnantur, labores hi non nimii, sed cujuslibet viribus proportionati sint, oportet.

§. V.

Quæ de pœnis corporum afflictivis Part. II. Capit. II. attuli, eadem quoque de ultimo supplicio valent, ubi maxime attendendum, ne gravidæ eodem afficiantur: nulla enim est hoc in passu iudicis in foetum potestas, talem infelicem casum *Riolanus* retulit. e)

APPENDIX.

JURISPRUDENTIA MEDICO-MILITARIS.

CAPUT I.

DE JURE MEDICO-MILITARI.

§. I.

Quæstiones præcepta, factaque militum concernentes, quorum veritas ex principiis physico-medicis eruenda est, *Jurisprudentiam medico-militarem* seu *Jus medicum militare* dictum constituunt; milites vero partim jure communi, partim proprio regi notum est.

§. II.

Quæstionum medico-militarium dijudicationes, ab artis peritis medicis, atque chirurgis castrensibus tantum fieri debere, liquet, in rebus tamen dubiis majoris momenti e. g. criminibus capitalibus ad principia physico-medica respectum habentibus: ut in justitiæ administratione nullus committatur error, decisiones a collegiis medicorum expetendæ sunt.

CAPUT II.

DE JUSTIS MISSIONVM CAUSIS ET A MILITIA EXCVSANTIBUS.

§. I.

In delectu militum præter *magnitudinem* v. g. pro cataphracto (vulgo Curassier) 5 pedum & 5 pollicum, dimacho (vulgo Dragoner) 5 pedum & a 3 ad 4 pollices; sclopetario 5 pedum 3 pollicum; *ætatem* a 17. ad 40. & pro vectura ad 50. annum requisitam, sanitas corporis & mentis attendenda; Omnis igitur status naturalis vel morbosus, officiis militari-
bus impedimenta insanabilia ponens, uti: corporis imbecillitas, monstrosa & vitiosa corpo-
ris

*) Alle Gefangene, auch jene, welche wegen der schwersten Verbrechen verhaftet sitzen, sind zur Beschäftigung und Arbeit anzuhalten, und die Woche dreymal mit warmer Speise zu erquicken. Hofdekret vom 7. Maj. 1790. d)

e) Anthropologiæ L. VI. C. I.

ris conformatio e. g. gibbositas, pedum incurvatio, rachitis inveterata, claudicatio &c. a militiae sacramento absolvit.

§. II.

Morbi interni a militia excusantes vel mentis actiones, vel motus voluntarios perpetuo, aut certo tempore tantum impeditos, depravatos, aut vires corporis infringentes vel plane destruentes respiciunt; quem in censum veniunt: surditas, cæcitas, ophthalmia habitualis, aphonia, inveterati articulorum morbi, convulsiones, epilepsia, catalepsis, lypothimia sæpius recurrens, vertigo inveterata, asthma chronicum, cordis palpitatio chronica, affectus soporosi chronici, paralytici, apoplectici, mania longiora etiam intervalla habens, melancholia, viscerum læsiones, pthisis pulmonalis, febris hæctica, variæ hydropis species, sanguinis & feri profluvia præternaturalia atque habitualia, lienteria, fluor hepaticus, passio cæliaca, diabetes, nephritis calculosa, calculus vesicæ &c. morbo autem in integrum curato impedimentum cessat. *)

Cavendum vero ne per morbos fictos decipiatur medicus, & ne vere præsentibus sicco pede transeat, atque expensarum frustra adhibitarum causa sit, excipiendi tamen sunt morbi interni in sensus non cadentes v. g. epilepsia. **)

§. III.

Ad vitia externa, quæ militiae nomen dare prohibent, referuntur ulcera fistulosa, cancerosa, remediis chirurgicis haud obedientia, malum venereum completum, ossa fracta male curata, luxationes neglectæ, repositionem non amplius admittentes, & præprimis herniæ, exantlandis tam diris laboribus maximum ponentes impedimentum, imo vitæ periculum.

§. IV.

Si ad militiam conscriptus, ob evulsionem dentium, vel resectionem unius, alteriusve digiti, aut alio dolo, se ipsum inhabilem reddere conatus sit, rite examinandus, & viso reperto an pro milite perinde omnino ineptus evaserit, apponendum est: cum se ipsum inhabilem reddentem in loco, ubi deliquerat, in suggesto (vulgo Bühne) exponi, demum spatio decem annorum ad labores cunicularios (Schanzarbeit) condemnari leges jubeant. f)

§. V.

Omnes tam mentis, quam corporis interni & externi morbi a militia excusantes §. 2. & 3. recensiti, iisdem sub conditionibus præsentibus, justæ missionum causæ sunt; majorem tamen hic attentionem senium meretur; etenim si miles senio decrepitus eo usque appropinqua-

*) Vide Reglement, 1. Thl. 13. Cap.

**) Vide Reglement, 1. Thl. 12. Cap. §. 4.

f) Laut Rescript vom 21. Februarii & Intimat. 1 Martii 1756. *)

*) Hoc de objecto præter citatum Decretum aulicum adhuc sequentia existant: nempe. Rescript vom 27. Nov. 1741, 26. Juny. 18. July 1753, 11. Dec. 1755, 29. July 1756, 28. Septemb. 1759, 26. Jänner 1762, 1763, 14. October 1783, 23. März, 22. Juny 1784, quæ omnia in pœna distanda hinc inde variant, a §. autem 122. Allgem. Gesetz über Verbrechen und Strafen vom 13. Jänner 1787, cum pœna im 1. Grade zeitliches hartes Gefängniß und öffentliche Arbeit derogata sunt, quem §. Hofdekret vom 9. May 1788. & allgem. Krim. Ger. Ord. vom 17. Juny. 1788. §. 189. g) rursus declarant, ultimo dein qualitatem carceris in Zuchtthause und Kasematten fixando.

pinquaverit, ut vel mentis vel corporis, aut utriusque vires fractæ, ad exantlandos militiæ labores non amplius sufficiant, militiæ sacramento solvi, sumptibusque publicis ali, utique meruit, senium vero, ut jam monui, non ex annorum numero, sed virium ratione æstimumandum est. *)

Herniæ equitibus sat familiares brachierio coercendæ, sufficientem missionis causam vix subministrant. **)

CAPUT III.

DE MILITUM IMPEDIMENTIS TEMPORARIIS.

§. I.

Cum ad labores militares subeundos, exantlandosque virium integritas requiratur, quæ variis morbis tam *acutis*, quam *chronicis*, hisque *continuis*, aut *periodicis* labefactari valeat, hinc milites iis correpti ab officiis militaribus illico eximuntur, & ad nosocomium destinatum deferuntur, ibique ad plenariam morbi profligationem, viriumque restitutionem detinentur, ne debiles adhuc ad labores militares accincti recidivam, aut morbum alium primario, ob vires exhaustas, deteriorem experiantur. ***)

Non raro tamen evenit, ut quidam nosocomium ex quacunque ratione nimis amantes, eidem valedicere recusent, valetudinarios se adhuc mentientes, hi tamen medicamentis maxime nauseosis quam optime inde pelluntur.

§. II.

Miles ægrotans per chirurgum, cujus curæ hoc est, præfectis suis statim, antequam morbus exasperetur, denuntietur, ut tempestiva ejus cura haberi possit: etenim leviores sæpe morbi ab initio neglecti, aut male tractati, altiores radices agunt, & curatu difficiliore, sumptuosiores, imo sæpe incurabiles evadunt, exemplo esse potest gonorrhæa maligna, quæ recens bene tractata citam eamque perfectam curationem recipit, dum longe majores sumptus, major opera, si inveterata sit, vel in luem abiverit, impendi debeat, curatione insuper perquam difficile ex votis cedente.

CAPUT IV.

DE JUSTIS QUIBUSDAM EXCUSATIONIBUS CIRCA MILITUM OFFICIA.

§. I.

Cum morbi nonnulli subito ingruere, & quidam cum mentis eclipfi valeant v. g. lypothimia, mania, melancholia, catalepsi, convulsiones, affectus soporosi, quin & febres acutæ interdum statim cum delirio conjunctæ sunt; si igitur miles in officio constitutus, tali morbo corripitur, illique sustinendo ineptus redditur, pœnæ loco auxilium illi ferendum est. Hinc an miles in excubiis agendis somno correptus a præfecto vigiliis circumeunte mox trucidandus sit, justo controversi potest.

K 2

§. II.

*) Vide Reglement 1. Th. 12. Kap. §. 3.

**) Ibidem, & quidem peculiariter.

***) Ibidem §. 6.

§. II.

Excusat quidem in foro civili ebrietas circa crimen commissum, licet non plenarie, minus tamen excusat in foro militari, cum in hoc foro ipsa jam ebrietas crimen sit *) non impune perpetrandum, hoc tamen non obstante, si miles ebrius, non tamen ebrietati ex mala consuetudine deditus, mandatum acceptum non exsecutus fuerit, aut tum, aut ira accensus, ceteroquin non rixosus, plane si injuria accepta in iram concitatus fuerit, aut alio animi affectu valido maxime improvise agitatus, prohibita pataverit, præcepti neglecti, aut facti perpetrati plenarie reus dici nequit, cum ebrietas etiam ut morbi, rationis usum, & facti deliberationem, atque muneris exsequendi capacitatem excludat.

CAPUT V.

DE POENIS CORPORUM AFFLICTIVIS, ATQUE ULTIMO SUPPLICIO.

§. I.

In pœnis corporum afflictivis militaribus, cujuscunque demum indolis sint (leges enim hæ singulares quosdam puniendi modos suppeditant) ratio habenda est, ne sanitas magnum inde patiatur detrimentum, hinc quæ de carceris, alimenti, laborumque publicorum indole in Jurisprudencia medico-criminali **) Capite VIII. dicta sunt, eadem quoque huc transferri merentur; maxime tamen, si quis fuste, virgis, aut loris castigandus sit, talis pœnæ modus, ut decernatur, videndum, ne castigatus gravium morborum vel vitæ periculum incurrat, nisi ob crimen majus studio forti tradatur delinquens.

Si quis autem pœna afficiendus morbo detineatur, illa, donec sanitati perfectæ restitutus fuerit, differenda est.

§. II.

Causæ, quæ supplicium differunt, eadem sunt cum causis pœnas corporum afflictivas differentibus, ni forte exceperis tempus pro peragenda pœnitentia expetitur.

§. III.

Prout morbi rationem adimentes v. g. major melancholiæ gradus, delirium acutum, mania, hominem criminis iis præsentibus perpetrati reum non faciunt: quoniam liberam actionem impediunt, ita etiam eundem post damnum datum accedentes, ultimo supplicio affici non admittunt.

DE

*) Etiam in foro civili, si non pro crimine habeatur, tamen summe vetita est. Vide *Trunkenheit*, præcipue autem in Austria inferiore, i. e. ad aulam summorum Imperatorum sub magnis pœnis interdicta est, ut videri poterit in Continuatione Lexici mei legum medicinalium fors brevi edenda,

**) i. e. Parte IV.

DE JURE VETERINARIO-MEDICO.

CAPUT I.

DE MORBIS AC MORTE PECUDUM DIJUDICANDIS. *)

§. I.

Scientia quæ circa morbos quadrupedum (quæ gregatim pascuntur) & speciatim equorum, boum, ovium, suum, venditionem eorum irritam, dolosam, damnosam, facientes dijudicandos versatur, *Jus veterinario-medicum* constituit, objectum hoc a medicinæ forensis scriptoribus hætenus ut plurimum neglectum fuerat: cum causæ hæ secundum empyricorum, lanionum, fabrorum ferrariorum, equisonum, bubulcorum, opilionum, carnificum, horumque famulorum effata, a iudicibus plerumque decisæ fuerunt.

§. II.

Hominum atque brutorum morbis tam acutis, quam chronicis, ut & sporadicis, atque communibus, magna fere nonnisi denominationibus differens similitudo, cæteris paribus, tam in dijudicatione, quam in curatione intercedit; quemadmodum enim inter homines morbi epidemici benigni, vel maligni, quandoque longe lateque grassantur, ita inter bruta morbi communes, haud raro maligni atque contagiosi strages suas, non sine magno reipublicæ detrimento, brevius vel longius exercent; ad morbus vero tam dijudicandos, quam profligandos, mortisque causas detegendas, notitia physiologiæ, pathologiæ, diæteticæ, materiæ medicæ, pharmaciæ, chirurgiæ atque anatomix requiritur, his igitur disciplinis non imbutus in dijudicandis morbis pecorum deficiat, oportet.

Pharmaca illa, quibus tanquam *Panacea universali* ut plurimum indocti veterinarii uti solent, formulis olim ex inepta ingredientium farragine concinnatis continentur, ac indiscriminatim hæc ubique, ac si omnes morbi ab eadem ortum sumerent causa, plerumque in pecorum interitum (plura enim similibus non adhibitis solo naturæ auxilio servari potuissent) porrigi, affirmari potest, talia enim remedia plerumque calefacientia sunt, & si in febribus inflammatoriis exhibeantur, quid præter gangrænam & sphacelum, consequenter certam mortem, ab illis expectandum?

§. III.

Jam vero sapientissimo *Clementissimæ Imperatricis nostræ MARIE THERESIE* jussu institutum est, ut, si de brutorum morbis, aut morte ambigatur, ubi nempe plura pecora morbis affliguntur, & symptomata morbos contagiosos esse doceant, illico aptum his porrigatur remedium, & si unum alterumve interierit, in præsentia medici & chirurgi secetur, ut natura morbi, mortisque pateat. g)

§. IV.

Physici igitur est, ut exactam anatomix comparative notitiam acquirat, & terminis veterinariorum technicis, in quavis fere provincia, & in quovis circulo variantibus, rite imbua-

K 3

tur,

*) Copiam legum hæc in materia editarum vide sub artic. *Viehseuche*.

g) Missiv. 19. Decembr. 1763. & 7. Februar. 1766.

tur, veram morbi indolem ex symptomatibus bruti ægrotantis, causisque prægressis, inspectione cadaverum (quorum sectionem imperet, ac dirigat) juvantium, nocentiumque ponderatione probe eruat; atque rationalem medendi methodum præcipiat; in viso reperto remedia adhibita, eorum effectus addito numero pecorum (quæ interierunt) sedulo annotet. *h)*

§. V.

Maximam attentionem merentur morbi contagiosi animalium, præprimis bouum, summum sæpe detrimentum reipublicæ adferentes. Sunt vero morbi contagiosi alii quibus bruta infecta non tantum gregem, cum quo sunt, inficiunt, sed etiam vicinum aërem contagiosum reddunt, ut inde longe, lateque contagium propagari, morbumque eundem grassari contingat; Alii quibus animal infectum illa tantum sui generis inficere valet, cum quibus gregem constituit.

§. VI.

Morbi contagiosi propagari videntur per vapores, five materiam perspirabilem, de corpore ægri emanantem, venenata qualitate imbutam, quæ ab alio cum aëre in pulmones attracta, vel per vasa inhalantia ejus corpus ingressa, sanguinem inficiens ac immutans eundem in specie morbum producere valet.

Notandum tamen est vix tale contagium grassari, quo indiscriminatim omnia bruta inficiantur; plerumque enim, ut ferme semper, determinata tantum quædam species his obnoxia evadit.

§. VII.

Morbi a contagio maligno oborti, ut plurimum duplicis generis asseruntur, alii qui alvi obstructionem, alii qui diarrhæam validam, fœtidam, quandoque cruentam conjunctam habent, non desunt tamen, qui statuunt, & juste quidem, eundem præcise morbum cum alterutro horum symptomatum, aut cum utroque successive stipari; statuunt febrem adesse validam in primo inflammatoriam, in altero putridam, quam, ex auricularum frigore, corporis tremore, siti, indeque pendente magna potus ingurgitatione, cognoscunt, cum vero hæc omnia citra contagium adesse possint, signa, quæ contagii præsentiam doceant, sedulo perpendenda sunt.

§. VIII.

Contagio affectum esse animal docent oculi turbidi, materia viscosa demum referti, aures frigida, pendentes, os & fauces muco plena, & vel adest alvi obstructio vel diarrhæa ante descripta, post quartam, aut quintam diem, si non prius, animal penitus a cibo abstinet, cessat ruminatio in ruminantibus, & octava aut nona die interit, serius quandoque, imo longe citius etiam, pro diversitate nempe individui, ac contagii venenati natura; quæ vero evalura sunt animalia ruminare demum post aliquot dies iterum incipiunt.

Morbo contagioso obiisse animal potissimum docet vesicula fellea solito longe major, quæ etiam observabatur in eo, quod dispositionem ad contagium proxime suscipiendum gesserat, *i)* citra hoc symptoma tamen contagio animal perire potuit, exhibente id historia inoculationis per TODE.

§. IX.

h) Missiv. 8. Junji 1750.

i) Berliner Beyträge zur Landwirthschafts-Wissenschaft, 4n Bandes, 48 Stück. Fol. 176.

§. IX.

Cum vero infirma, imbecillia, & ægrotantia animalia contagio recipiendo aptiora esse ratio suadeat, hinc sanitati eorum pro possibili semper prospicere præcipiunt veterinarii, atque œconomi; in hunc finem laudatur ab iis cibus & potus nec qualitate, nec quantitate peccans, mundities, moderatus corporis motus; quies &c. itaque exhibeatur potus, quantum possibile ex aqua pura, cursu exercitata, ejusque sufficiens porrigatur quantitas diversa pro diversitate circumstantiarum; æstate cum gramen recens in cibum sumant animalia, quod largam sat aquæ copiam, ad extinguendam sitim continet, bis potum intra diem animali porrigere sufficiet, contrariam ob causam hyeme ter saltem exhibere potum necesse est, quod mane hora octava, hora duodecima meridiana, & quinta vespertina commode fieri poterit: parcior enim potus aquæ multa incommoda post se trahit, cum chylus non sufficienter diluatur, crassus fiat, hinc obstructionibus, & demum inflammationi ac putredini ansam præbeat, & per potum copiosum exhibitum tempore grassantis contagii, bruta sana in eodem stabulo cum morboſis inclusa immunia mansisse notum est. k) Quantam enim vim aqua ad humores acres diluendos possideat, quis ignorat?

Multo magis nocet potus aquæ impuræ, putridæ, insectis scatentis; quales sunt aquæ paludosæ, stagnantes, hæc initia saltem putredinis possident, hinc fermentum, si ita loqui licet, præbent, quo universus sanguis in corruptionem ducatur.

§. X.

Pabulum ex granis cerealibus immaturis, semicorruptis, talique gramine exhibitum, nunc dictis similia producit mala, inde enim morbos putridos, sensim contagiosos factos ortum duxisse exempla non desunt, ex causa hæc tristes, perniciosique casus tempore belli quam maxime observari solent. Ita & nocent pascua paludosa, imo si animalia ad pascua ducantur tempore nebuloso, aut matutino, antequam ros in gramine præsens calore solis consumatur, sunt, qui hoc noxium fore asserant.

§. XI.

Nec mundities in conservanda sanitate ultimum meretur locum, multo citius enim infici animalia sordibus non purgata legitur, ita enim obstructis vasis exhalantibus natura se liberare non potest a nocivo principio, quod alias per perspirationem expellit, sed tale in corpore relictum continuo majorem acquirit acrimoniam, ita ut demum plane contagiosam, malignamque indolem induere aptum sit, ad purificandum vero corpus, inter alia, sæpius mersare animalia convenit. Nec necessaria stabuli purificatio negligenda est, nam fæcibus ibi diutius relictis putrescentibus, talibus effluviis totum stabulum impleri necesse est, hæc effluvia per vasa inhalantia corpus intrare, & ita fermentum putridum sanguini communicari, hunc ab eo corrumpi posse, ratio dicitur, ad quod impediendum multum confert stabuli in loco elatiori potius, quam in decliviori collocatio, quod aër melius perflare, & ita exhalationes nocivas auferre valet.

§. XII.

Dum vero jam contagium grassari incipit, illico animalia sana a morboſis pro possibili separanda sunt: si contagium non coerceatur, imo ultronee propagetur, omnis cum loco
infecto

k) L. C. Fol. 188.

infecto communicatio sollicitè intercipienda est, peniculi straminei (Strohwisch) in via ponendi ad peregrinantes de periculo admonendum, omne pecudum commercium per nundinas peragi solitum & ibi, & in circumferentia trium miliarium iahibendum est, notitiaque de contagio vicinis facienda, *l)* imo nec homines, animalium infectorum curam habentes, illisque necessaria administrantes, in loca nec dum contagio infecta admittendi sunt, cum per vestimenta, præcipue ex lana confecta, contagium alio deferri, & ita morbus propagari possit; idem per canes hinc inde currentes fieri valet, ad quod prævertendum illi catenæ alligandi, & circumeuntes sclopeto trajiciendi sunt.

Si contagium non procul ab hinc grassetur, melius animalia sana in stabulo reclusa detinentur, præprimis si aër ex plaga infecta spiret.

§. XIII.

Cadavera contagio interfectorum una cum pelle, calce viva conspersa, ad altitudinem sex vel septem pedum sine mora defodienda, ignisque desuper exstinguendus est, ad quod seligatur insuper locus, in quem animalibus accessus non datur, vel fruticibus spinosis munitur, ad arcendum inde canes, aut fues, cadavera hæc secus forte effodientes, atque hoc modo contagium ultro propagantes, si tamen excoriatio licita fuerit, bene coria a carne repurganda, & vel in aëre libero, extra urbem aut pagum, exsiccanda, vel coriariis, qui ea lixivio illico imponant, elaboranda tradantur, *m)*

§. XIV.

Tempore contagii non licet carnes ægrotantis pecudis sine prævia ante macerationem visitatione in esum divendere, sub pœna laboris publici quatuor septimanarum in domo castigatoria peragendi. *n)* Quamprimum autem animal cibum vitat, tristitia insolita affectum est, vel symptomata ante recensita, aliisque communia præsto sunt, jam morbum in vado esse, eumque hominibus ita conciliari posse probabile est.

Attamen in lue ovium, boum, suum, aliorumque animalium, carnes sanorum, antequam in ipso animali morbus fuerit declaratus, tuto comedi posse experientia docuit.

§. XV.

Sapientissime etiam ne contagium incipiens celetur, mulcta viginti imperialium cautum est. *o)* Incipienti enim longe facilius, quam inveterato jam contagio obex poni potest; sedulo hinc locus originis contagii investigandus est, & dum tale contagium in vicinis regionibus, unde animalia in nostros usus cedentia advehuntur, grassatur, sine sanitatis attestato in regiones nostras admittenda animalia non sunt, & si quid in via vendatur, in sanitatis attestato, ne fraus subvertetur, notetur. *p)*

§. XVI.

Si unquam, tunc præprimis, tempore grassantis contagii, cura animalium sanorum adhuc habenda est, ne eodem morbo corripiantur, itaque præter illa, paulo ante ad sanitatem

l) Missiv. 31. Julii 1749. & 19. Aug. 1773.

m) Rescript 4. & intimat. 7. Septemb. 1772.

n) Rescript 31. Decembris 1772.

o) Missiv. 30. August. 1754.

p) Missiv. 14. Decembris 1751.

tem conservandam allata, confert portio quædam salis communis sæpius exhibita, quo & mucus viscidus incidatur & putredini resistatur; Venæ sectio instituta multum prodest; cum vero contagium plerumque naturæ inflammatoriæ, aut putridæ esse soleat, remedia interna præservativa talia serigenda sunt, quæ utrique scopo satisfaciant, hæc inter primas merentur, nitrum, acetum, præcipue vini, camphora, hæc præstantissima deprædicantur remedia, tam præservativa, quam curativa, ita ut his solis contagium domari posse asseratur.

Si nitrum præ manibus non habeatur, non inconsultum erit pulverem pyrium in aceto solvere, & exhibere: cum ejus maximam partem nitrum constituat.

§. XVII.

Inter omnia hæcenus tentata sequens præstantissimum se exhibuit antidotum:

℞ Nitri puri Libr. ij.

Pulv. C. C. usti Libr. semis.

Camphoræ Vnc. iv.

M. f. Pulv. Dt. pro dosi Vnc. fs.

mane sumenda in oxycrati Libr. j. desuper animal arceatur a cibo horis aliquot; hæc dosi etiam pro necessitate vesperi exhiberi potest.

§. XVIII.

Nec fumigationis in stabulo obliviscendum, quam plurimi per aromatica graveolentia; ut baccas lauri, frondes sabinæ, pulverem pyrium, sulphur &c. peragere solent, optima tamen inventa est, quæ cum aceto, quod ferro aut lapidi candenti inspergitur, fit: quoniam naturæ contagii directe opposita est.

Virtutem cepearum ex collis animalium, & stabuli parietibus suspensarum vi valida extollunt alii. q)

§. XIX.

Quamprimum vero animal jam morbo corripitur observatur, videndum ut saltem bis de die os & fauces a mucos magna copia ibi præsentente repurgentur per lintea, aut pannos ex lana confectos, aceto, in quo nitrum solutum sit, imbutos, cui etiam fasciculus stramineus costæ balenæ (Fischbein) alligatus inservire potest.

§. XX.

Decurrente morbo evacuationes necessarias instituendas præcipiunt veterarii, sic radix asari ad drachmas quatuor in cerevisia tepida, & butyro exhibita vehemens alvi profluvium produxisse visa est, omnem penitus morbum tollens. Methodum hanc medendi confirmare videtur felix ut plurimum in epidemiis per evacuantia cura, & infelix evacuationis in principio neglectæ eventus: nam si sæpe evacuatio morbum non plenario tollat, dum nempe causa ejus non jam in primis viis solum hæret, sed sanguini communicata est, tum saltem magnam moderationem, morbique benigniorem decursum procurat, quoniam impedit, ne putredo ulterior sanguini communicetur, maxime enim bilem peccantem in contagio observatam fuisse, ita ut ex magnitudine præternaturali vesiculæ telleæ, animal contagio obiisse determinetur, supra insinuavi, quæ ita optime, pro parte saltem, de corpore eliminari potest.

§. XXI.

q) Vide Berliner Beyträge zur Landwirthschafts-Wissenschaft, 4ten Bandes 78 Stück. S. 340.

§. XXI.

Exhibita radice asari porrigunt Unc. *ss* Nitri, & largam aquæ copiam, cui portio quædam farinæ addenda erit. A purgante ab initio morbi, ubi animal nec dum plenarie ruminare desierit, non ubi jam cum morte luctatur exhibito, optinus semper observatus fuit effectus, morbo enim provento, inflammatione præsentē, gangræna advocaretur, & sanitatis loco mors procuraretur.

§. XXII.

Si morbus contagiosus obstructionem junctam habeat, purgans illico exhibeatur quod simul tale sit, ut naturæ morbi adversetur, sequens egregium esse potest:

℞. Pulv. Rad. Rhabar. Monachor.

Nitri puri *aa* Unc. *ss*.

M. F. Pulv. Dt. cum Olei Olivar. vel Lini Unc. *v*.

Si vero nil horum præ manibus habeatur, sapo niger in aqua aut lacte solutus usui esse potest.

§. XXIII.

Sed etiam in morbis contagiosis malignis, cum dysenteria hac fœtida conjunctis Rhabarbarum illud ad Unc. *ss* exhibitum summopere laudatur: id enim vitiosos humores evacuat, inflammationi, putredini resistit, ac intestina roborandi vim possidet.

§. XXIV.

Exhibito purgante propinant alia inflammationi & putredini resistentia, in hunc finem optime meruerunt antea allata, nempe nitrum, acetum, camphora, aut sequens remedium valde proficuum parari potest.

℞. Nitri puri Libr. *iijs*

Cremor. Tartar. Libr. *jss*

Camphoræ Unc. *vj*

M. F. Pulv. Dt. pro dosi Drach. *v*., desuper exhibeatur potus ex oxicato.

§. XXV.

Cum tamen omnibus his licet peractis, atrocitate morbi plurima animalia pereant, hinc analogia ab inoculatione variolarum in homine deducta, quædam Europæ provinciæ, quæ indies hoc malo affliguntur, asylum quæsierunt in ipsa luis inoculatione, nec sine laudato eventur: cum morbus venturus pluribus ante diebus præsciatur, & per consequens ei facilius obviam iri possit. Summa tamen cautela adhibenda est, ne per ipsam inoculationem, a qua omnis salus speratur, contagium propagetur æque lethale.

§. XXVI.

Morbis contagiosis merito addi posse censeo rabiem (die Wuth), quæ a morfu animalis rabidi, vel & alia ratione in animalibus ortum ducit, noscitur: quod tristitia insolita afficiatur animal, gregem deserat, inquietum sit, oculus fixos habeat, atque os spuma viscida plenum, rabidum evadat id ipsum, convulsiones violentas patiatur, non tantum abhorret aquam, sed ejus plane aspectum, ut & aliorum liquorum, stante jam rabie proclivitate in morsum valida pollet, & ita morbum eundem aliis animalibus communicare valet; ultima duo symptomata plerumque mors excipit.

Reme-

Remedium contra hunc morbum atrocem specificum, ac optimum laudatur hodie Belladonna (das Tollkraut) in tempore tamen exhibenda. Animalibus majoribus ut equis, bobus dant aut folia ad Unc. *ss* aut radicem ad Drach. *ijj*; ovibus vero, capris, & suis folia ad Drach. *j* radicem ad Gr. *XXXX*. pro dosi ante paslum, & demum octo horis elapsis primo pabulum exhibetur, atque per triduum porrigere remedium jubent. WERLHOF laudat sequentes Pillulas:

℞. Pulv. Cantharid. Gr. *j*
Mercur. Dulc. Gr. *ijss*
Camphoræ Scrup. *ss*
M. F. cum Mucilag. Gum. Tragant. Pill. Nro. *vij*.

De his animalibus majoribus vesperi post sumptum pabulum dantur Nro. *XXX*, & minoribus Nro. *vij*., quæ dosis etiam pro homine est.

Præstantissimum tamen est, si fieri possit, plagam fauciatam extirpare, aut alio modo effluxum veneni communicati excitare, puta, per fetacea, per ustionem, per vesicatoria &c. *)

CAPUT II.

DE EVICTIONIS CAUSA AC TEMPORE.

§. I.

Primarius emptionis animalium scopus est, ut ea in emptoris usum præfixum cedere possint, quidquid igitur scopo huic adversatur, uti est morbosorum animalium dolosa venditio, emptionem irritam facit, legibusque prohibitum est.

§. II.

In jumentorum pecudumque venditione, evictionem a venditore præstandam esse, res ipsa postulat, pro diverso vero emptionis scopo, diversa etiam evictionis tempora constituenda essent; in constitutione Hassiaco-principali animalibus mactationi destinatis evictionis tempus (die Wandelzeit) spatio trium dierum, in animalibus vero saginationi dicatis, spatio trium mensium definiiri solet, ubi vero jumenta ac pecora non ad vescendum, sed ad vehendum, atque agrorum cultus (Zugvieh) vel ad sæturam (Zucht- oder Faselvieh) vel ad mercaturam (zu dem Handel und Wandel) venduntur, emunturque, intra spatium quatuor septimanarum evictionis vel damni præstandi tempus conclusum est; apud nos vero tantum circa equos evictionis terminus spatio trium dierum definitur.

L 2

§. III.

*) Plures salubres leges terribile hoc malum extirpandi vel sequelas inde majores præcavendi in Monarchia prodire, ut: Böhmische Repräsentationsverordn. v. 7. Sept. 1750., Niederösterreichische Regierungsverordn. v. 1. und 3. Hornung 1781., Böh. Gubernialverordn. v. 7. Sept. 1781., Hofentschließung v. 10. April, u. 11. Sept. 1783., Hofverordn. v. 13. April 1785., Böh. Gubernialverordn. v. 28. April, und 26. Sept. 1785., v. 9. August 1787., Hofdekret v. 4. Jänner 1788., Gubernialverordn. in Gallizien v. 29. Jul. 1788., tantem in fine opusculi Böh. mische Giftpflanzen instructio adnexa est; quæ omnes Vide sub art. Hundewuth.

§. III.

Cum quidam animalium morbi hujus sint indolis, ut sub sensus facile non cadant, & saltem pro tempore celari possint, hinc si emptor rei pecuariae sat gnarus non sit, ut morbofa pro sanis emere possit, judicium artis veterinariae periti expetat, ita enim omnium optime lites, circa animalium emptionem obvencientes praecaveri poterunt; sed si in animali jam empto morbofa quaedam symptomata se manifestaverint v. g. calor febrilis, debilitas, ad labores consuetos ineptitudo, anorexia, alvi obstructio, lotii retentio, mictus cruentus, asthma, tussis pertinax, epilepsia, mania, doloris signa, emptor haec, antequam evictionis tempus praeterlapsum sit, & venditori, & judici denuntiet, & artis veterinariae perito morbi investigationem committat, alias enim, si quin sinistri evenerit, damnum in illum redundat.

§. IV.

In morborum dijudicatione eo respiciendum est, an illi, vel saltem insuperabiles eorum causae venditionis tempore jam adfuerint, aut postea demum sponte, vel emptoris culpa exorti sint, ut & an medelam perfectam admittant nec ne. Cautè tamen hic procedendum; sunt enim morbi chronici v. g. phtisis pulmonalis, qui ab initio obscura, & cognitu difficillima exhibent signa & sensim aucti nullam curationem admittunt, ut mors citra emptoris culpam elapso evictionis tempore accidat, & tamen causae jam prius praesenti adscribenda sit; exceptionem tamen patiuntur aliqui morbi acuti v. g. inflammatorii, maligni, apoplectici, quorum causae post venditionem animalis primo exortae, intra paucos dies vel horas necant; mortis talis subitaneae causae aperto cadavere inquiri, ac demonstrari debent.

CAPUT III.

DE EQUORUM MORBIS.

§. I.

Etsi morbi acuti in commune grassantes in equis rarius observentur, annis tamen nimium pluviosis febre catarrhali, indeque orta phtisi pulmonali corripì, ac interire solent, frequentius vero morbi inflammatorii periculosi hic locum habent, v. g. pleuritis, peripneumonia, praecipue si equi corpore callenti frigidam largis haustibus ingerant aquam, aut si sudantibus frigus externum admittatur; vitia haec male tractata, exitum similem, ut alia inflammatio habent; causae tales sectione cognitae, ex morbi indole, duratione, aliisque connexis an ante venditionem adfuerint nec ne, dijudicandae sunt.

§. II.

Vitia fontica equorum venditionem irritam facientia numerantur quinque: 1. Abactus (wenn das Pferd gestohlen worden) 2. Asthma chronicum (Herzschlagigkeit, Herzsclächtigkeit) 3. Angina maligna (die Kehlsucht oder Bräune) 4. Phtisis serosa (der Lungenroß) 5. laesio aliqua interna a nimis viribus impensis oborta. Prima causa ad forum criminale pertinet. Lege nostra sequentia equorum venditionem concernentia definita sunt: Mit dem Pferdverkauf ist aufrecht umzugehen, und anzuzeigen, ob es gestohlen, herzschlagig, kehl-süchtig, roßig, oder im Zug zerrissen, widrigenfalls nach solchen eines inner 3 Tagen

gen

gen beschehener Hervorbrechung und der Geschwornen oder Erfahraer Erkenntniß, ist gegen den Roß das Geld zurück zu geben. r)

§. III.

Asthma chronicum (der Dampf, die Dämpfigkeit, Herzsclächtigkeit, Herzsclächtigkeit, Haarsclächtigkeit, oder Hartsclächtigkeit) insanabile equos viatorios, & vectorios laboribus consuetis exantlandis ineptos reddit; laboriosa anhelatione, ac morbofo musculorum abdominalium moto cognoscitur, respirationis organorum vitia supponit; ob metum suffocationis imminentis animal stando quietem capere cogitur, inspirat antequam exspiratio peracta fuerit; aliquando tussis conjuncta est. Curationem sequentem commendat Veterinarius: s) Si febris conjuncta sit valida, fiat venæ sectio ad minimum librarum duarum, & sequens electuarium exhibeatür:

℞. Nitri puri Unc. ij.

Melis q. s. M. f. Electuari. Dividatur in Doses Nro. iv. detur omni trihorio dosis Nro. j.

Et sequens applicat Enema:

℞. Rad. Althææ M. ij.

Fl. Chamomil. M. j.

Pulv. sem. fœniculi Unc. ij.

Coque in Aqu. com. mensur. iij.

Coll. adde Olei lini Libr. ss.

Salis commun. M. j.

M. f. enema applicetur.

Absente febre dari jubet:

℞. Pulv. Baccar. juniperi.

— Rad. gentianæ rubræ aa Libr. ss.

— — galangæ Unc. iv.

Melis q. s. f. Electuari. Dt. magnitudine ovi gallinacei minoris pro dosi.

Quæ si non prosint, succus cæparum expressus cum anatica melis portione mixtus, aut oximel squilliticum in potu exhibeatur, cæterum detineatur animal in stabulo tepido tectum pannis, respectu simul habito ad pabulum.

L 3

§. IV.

r) Vide Stadtrecht JOAN. JACOB. Eques WEINGARTEN. Fol. 148. H. 13. *)

*) Quæ non sunt verba legis originalis, & videantur sub Art. Pferdehandel. Hanc vero legem nova excipit, primo, i. e. 31. Augusti 1782. pro Austria inferiori, demum 18. Martii 1790. pro cæteris Austriæ partibus, anteriore sola excepta, pro Bohemia, Moravia, Silesia, Gallicia & Lodomiria publicata, in derogata quidem fundata, sed tamen aliquomodo mutata. Ein Roßhandel wird aus dem Gesetze, und wenn nicht die Handelnden in ihrem Kontrakte besondere Bedingnisse und Verbindlichkeiten bedungen haben, nur dann entkräftet, wann ein dämpfig = rzig = wurmicht = kollerisches und gestohlenes Roß verhandelt worden, wo dagegen für alle übrigen Mängel des Roßes der Uebergeber nur in so weit zu haften hat, als erwiesen seyn würde, daß die Haftung für ein = oder anderen Mangel bey dem abgeschlossenen Kontrakte, ausdrücklich und eigends bedungen worden. 2) Wer über einen geschlossenen Roßhandel einige Forderung zu stellen, und eine Klage anzubringen vermennt, muß selbige längstens binnen 30 Tagen nach geschlossenem Handel anbringen, widrigens er anmit nicht mehr zu hören ist.

r) Theoretisch Praktischer Unterricht von der Behandlung, Kur und Wartung der Pferde und des Hornviehes. S. 198.

§. IV.

Angina (die Keilsucht oder Bräune) inflammatoria plerumque locum habere solet; illa correptum animal difficile respirat, caput elevatum tenet, & linguam non nunquam prominutam gerit, cibum ob dolorem, quem in deglutiendo percipit, vitat, potusque illi sæpe per nares regurgitat, tumor faucium quandoque conspicuus, & febris (quam ex calore præternaturali, siti, lingua sordida, plerumque carulea, aut nigricante cognoscunt) conjuncta est; morbus hic præprimis cum aphthis suis familiaris, atque perniciosus esse solet. Curationem instituunt venæ sectione pro necessitate repetita; bis de die injiciunt enema; & nitri puri Unc. *ss* ter de die exhibent; injectiones in os valde proficuas deprædicant.

℞. Sem. lini gross. mod. contus. Unc. *j*.

Coqu. in aqu. Libr. *ij*.

Collaturæ adde lactis *aa* & fiat injectio syringa.

Si tumor externe conspiciatur, applicant illi cataplasma emolliens ex herba Malvæ, sem. Lini & Fl. Chamomil. ut f. l. a. cataplasma, cui quid de oleo lini addi potest; si tumor puris collecti signa externe præ se ferat, caute aperiunt, ut exitus puri paretur, quo aperto reliquum naturæ committunt.

§. V.

Phtisis serosa (Der Lungenroß) ex catarrho neglecto chronico, & male judicato ortum ducens, primo tussi pertinaci, dein saniei acris ac putridæ ex naribus profluvio, & denique calore hæctico, atque corporis contabescencia se prodens, contagiosa est, vires prorsus infrigit, & denique necat; consistit in acrimonia sanguini inhærente, & jam partem hanc, jam illam v. g. pulmones, hepar, &c. petente ac destruyente.

Equus hoc morbo infectus a reliquis adhuc sanis illico separandus est, laudat Veterinarius ¹⁾ setacea; fonticulos; & sequens electuarium:

℞. Nitri Unc. *ij*.

Camphoræ drach. *j*.

Mel. q. s. f. Electuar.

Et ℞. Balsam Peruvian.

Tolutan. *aa* Unc. *ss*.

Gummi Benzoe.

Styracis.

Myrrhæ *aa* Unc. *ij*.

Aloes drach. *vj*.

Spirit. vini rectificat. Libr. *ij*.

M. f. Balsam.

De hoc Balsamo, & præcedente Electuario accipe *aa* q. p. M. dt. dosi Unc. *ij*. bis de die; præter hæc dentur Oximel simpl. Unc. *ij*. bis de die.

Item

¹⁾ l. c. Fol. 264.

Item ℞. Rasur. cort. lign. Quajacii.

Sassafras aa Libr. ℥s.

Suc. liquirit. Unc. iv.

Coque cum aqu. com. mensur. X. ad remanent. viij. sub finem decoct.

Adde herb. Cicutæ M. iv.

Collaturæ adde Vini antimoniat. mens. ij.

Dt. pro dosi Libr. ij. ad Libr. XXX. aquæ & exhibeatur pro potu.

Perire tamen quandoque equos ex phthisi serosa, quin ejus minima in naribus appareant vestigia, testis est veterinarius.

§. VI.

In aliis regionibus adhuc maniam numerant inter vitia fontica, quæ an per terminum im Zug zerrissen intelligatur, vix probabile est; Duas species mania equorum sub se comprehendit, nimirum: *sedatam* (den stillen Koller) & *furiosam* (den rasenden Koller) sedata per paroxysmos accedit, & sequentibus signis se manifestat: ingruente paroxismo sub ipso motu animal subito cessat, caput demittit, ac quatit, toto corpore tremat, & quasi lapsurum vacillat, finita accessione institutum quidem cursum continuat, qui brevi post simili modo iterum interrumpitur, in paroxismo animal irritationem aurium internarum facile fert, nec pabulum avide appetit.

In mania furiosæ speciem ex pavore vehementi equi generosi juniores, male tractati quandoque conjiciuntur, quæ postea incoercibilem ut plurimum mentis potius, quam corporis morbum constituit: in hac enim sæpe vehementer animal furit, catenas, quibus alligatum est, frangit, caput muro, aut alteri corpori duro impingit, varios motus violentos efficit, finitoque paroxismo iterum tranquillum est, sed debile, aliquando in stabulo tantum maniam sedatam experitur, dum in labore positum, excalescitur, mania furiosa corripitur; morbo provento solet accedere febris, consumptio, convulsio, & mors.

In morbo inveterato remedia raro profunt, cæterum tentare suadent venæ sectiones validas ex venis jugularibus; setacea; fonticulos; medicamenta potenter alterantia; aperientia v. g.

℞. Nitri puri Unc. ij.

Croci martis aperitiv. Unc. j.

Aquæ font. Unc. vj.

M. Dividatur in doses Nro. ij. exhibeatur de die.

In cibum dentur folia Lactucæ, herba cichorei cum radice, taraxaci, acetosæ, cum trifolio fibrino.

Phrenitis (Hirnwuth) a mania distinguenda est per febrim validam, quæ huic juncta est.

In ea requiruntur venæ sectiones sufficientes, setacea collo applicentur, & omni trihorio exhibeatur Unc. ℥s Nitri.

§. VII.

Morbis venditionem equorum irritam facientibus epilepsia (etsi rarissime in equos cadat) merito adnumeranda esset: hæc enim rectum equorum usum impedit, & periculosum etiam reddere valet, ejus signa ac cura artis peritum latere non possunt.

CAPUT

C A P U T I V.
D E B O U M M O R B I S.

§. I.

Ad acutos boum morbos morbi catarrhales, putridi, cholera, dysenteria, inflammatorii quandoque late grassantes, apoplexia referri possunt, quidam inter illos contagiosi, alii vero a causis communibus pendent, plures quidem aggrediuntur, multamque stragem edunt, sed contagiosi non sunt; boves morbis correptos vendere licitum esse non deberet, & jam venditi, ac brevi post mortui, venditoris damno periisse merito æstimari possent; apoplexiam si exceperis: hæc enim subito ingruit, sæpissime necat, & plerumque causam in plethora habet, atque non raro causa emptoris, bovis violentiore sorte sub cælo calido abactu, vel labore improbo, exercitatione, accidere posset.

§. II.

In boves morbi chronici partim eorum usum impediens, partim insanabiles cadunt, quo mictus cruentus, epilepsia, vertigo, phtisis pulmonalis, atque saniosa internarum partium tubercula referri merentur.

§. III.

Quo tempore quam maxime morbi hi grassari soleant, quibus causis ortum suum debeant, quibusve symptomatibus cognoscantur, artis veterinariæ gnari determinant, cum periculi gradu, morbi duratione, atque remediis adhibendis.

Plura de morbis boum vide capite de morbis ac morte pecorum dijudicandis.

C A P U T V.
D E O V I U M M O R B I S.

§. I.

Non raro acutis, sæpius chronicis morbis oves corripuntur, ac pereunt, etenim medio vere ex pabuli abundantia, nimiaque verocitate (wenn sie sich überstessen) febre atque delirio acuto oves corripuntur, quem morbum *Majalem* vocant (die Maj-Schwäche) febrem istam cum synocho convenire putat BAUMER, eodem tempore pecus hoc sanguinis vel feri profluvio (schleimigten oder blutigen Durchfall) laborare solet; optimum est, dum oves morbo majali correptæ in tempore maectentur, antequam emaciatae sint, caro enim horum impune comedi potest.

§. II.

Tempore autumnali febre inflammatoria septicæ indolis seu intestinali oves corripuntur, ac interire solent; in earum dissectione echinus atque intestina sphaecello corrupta inveniuntur. Eviçtio ob dicta hæc vitia præstari non solet, diu enim non durant, frequentissime tamen oves rabie canina dicta corripuntur; hæc merito venditionem irritam facere posset: cum morbum eundem toti gregi communicare valeat, carnesque ovis rabidæ esui aptæ non sint, hinc vendi nequeant.

§. III.

§. III.

Pluribus morbis chronicis, partim ex aeris inclementia, partim ex mala pabuli conditione, aliisque connexis, magnas strages inter illas edentibus, oves subjectæ esse solent, quibus mania, epilepsia, scabies, hydrops, atque phtysis pulmonalis merito accensentur; cum tamen horum morborum alii in sensus facile cadant, alii ovium carnes esui inhabiles non reddant, emptionem irritam non faciunt, mania vero & epilepsia cum saginationi ovium obsit, nec in sensus illico cadat, morbis venditionem irritam facientibus merito accensetur alibi. *)

CAPUT VI.

DE SUUM MORBIS.

§. I.

Sues morbis acutis quandoque late grassantibus, contagiosisque corripit vulgo notum est, morbos inflammatorios, maxime anginam, illis, si cælo nimium calido pastum agantur, accidere, & hac cito necari, experientia evincit; sues morbo acuto, vel lue contagiosa correptas vendibiles non esse, per se patet, cum autem morbi hi brevi periodo judicentur, evictio in usu non est.

§. II.

Nec in suillo genere morbi chronici desunt, inter quos atrophia, epilepsia, morbi glandulosi primum obtinent locum; atrophia plerumque porcelli iusto citius ab lactati, malisque alimentis nutriti corripuntur, & parvi, contracti, macilenti manent, ad justam staturam non excrescunt, nec saginationi apti sunt, vitium hoc in sensus cadit, hinc evictionem nullam postulat.

Sues glandulosas esse nonnisi ex majori hujus morbi gradu, ex tuberculis inferiorem musculosam linguæ partem obsidentibus cognosci potest. **)

§. III.

Porcos epilepsia periodica quandoque convelli experientia testatur, cum vero morbus hic eorum saginationem impediatur, nec statim, sed suo demum tempore appareat, evictio in aliis regionibus locum habet.

*) Vide Schaaffkrankheiten, Schaafzucht, Viehseuche von 1740.

**) Vide Fleisch (Schwein)

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text.

Third block of faint, illegible text.

Fourth block of faint, illegible text.

Fifth block of faint, illegible text.

